

kaas

kaane siseylg

SISU JA EES- MÄÄRK

SISUKORD

- 5 Miks seda raamatut lugeda? *Kristina Mänd*
- 6 Mis on jätkusuutlikkuse indeks? *Alari Rammo*
- 12 Ülevaates kasutatavad lühendid ja mõisted
- 14 Maakondlike lugude kokkuvõte. *Alari Rammo, Urmo Kübar*
- Maakonnalood**
- 21 Harjumaa
- 23 Hiiumaa
- 27 Ida-Virumaa
- 30 Jõgevamaa
- 33 Järvamaa
- 36 Läänemaa
- 39 Lääne-Virumaa
- 42 Põlvamaa
- 45 Pärnumaa
- 48 Raplamaa
- 51 Saaremaa
- 53 Tartumaa
- 55 Valgamaa
- 58 Viljandimaa
- 61 Võrumaa
- 65 EKAKi rakendumine on meie kätes. *Jaan Õunapuu*
- 67 Eesti kodanikuühendused aastatel 1998–2005. *Erle Rikmann*
- 72 EKAKi eesmärkidest ühendustele. *Külvi Noor*
- 74 Katused ja võrgustikud. *Kristina Mänd*
- 77 Kaasamise head tavad. *Eleka Rugam-Rebane*
- 78 Kaasamise hea tava. *Tööversioon, august 2005*
- 83 Miks on vaja mittetulundussektori statistikat? *Ülle Lepp*
- 89 Ühenduste legitiimsus ja vastutavus. *Urmo Kübar*
- 94 Kodanikuühenduste eetikakoodeks
- 96 Maakondlikud arenduskeskused

Miks seda raamatut lugeda?

Kristina Mänd,

EMSLi juhataja

Malinka vanasõna Aafrikast ütleb: “Kui sa ootad homset, homne tuleb. Kui sa ei oota, homne tuleb ikkagi.” Üks Eesti mittetulundussektori ja ühenduste edu saladusi on teadmine, et kui me ei taha, et meile asju ette kirjutatakse, on mõttekam ideid ja arenguid ise algatada ja protsesse kontrollida.

Teine edu põhjus on meie omavaheline suhtlemine ja üksteise tundmine ning usaldamine: austatakse erinevates valdkondades olevat teadlikkust ja arvamust; tunnustatakse eriarvamusi; julgetakse küsida ning räägitakse võimalikud tulevikuvõimalused omavahel läbi. Kolmas põhjus on süsteemne lähenemine kodanikuühiskonna arengule tervikuna.

Küllastades teisi riike ja kuulates nende küsimusi olen aru saanud, et peamine probleem on see, et keegi kusagil midagi teeb, aga see pole süsteemne ega strateegiline. Eestis on. Teisisõnu, meil ei hakka kolm inimest tapeeti panema, lage värvima ja põrandat vahetama, lootuses kusagil nurgas kokku saada. Selle asemel lepitakse kokku, mida me soovime, mida me oskame, milline keskkond on meie ümber, mis meid võimaldab, mis takistab, ning pannakse paika vajalikud tegevused ja jaotatakse ülesanded.

Täpselt nii tehti Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsioon (EKAK), tehakse mitmeid teisi projekte ning just seepärast võtavad teised riigid ja ühendused meist eeskujuna.

2005. aasta sügisel viisime igas maakonnas läbi arutelu sektori ja kohalike ühenduste jätkusuutlikkusest. Arutasime tegutsemisvõimet, majanduslikku elujõulisust, teenuste pakkumist, infrastruktuuri, eestkoste ja valdkondlike poliitikate kujundamist ning avalikku imagot. Saime ülevaate olukorrast, vajadustest ning tulevikuplaanidest. Selles raamatus on need kirjas.

Oleme maakondlike lugudele lisanud hulga artikleid. Näiteks Erle Rikmann kirjeldab läbiviidud uuringu põhjal seitsme viimase aasta jooksul toimunud arenguid. Kui tekib küsimus, mida on mul EKAKiga peale hakata, lugege Külvi Noore artiklit, pange oma ühendus ja tegevus konteksti ning näete, kuidas seda oma arenguks ära kasutada.

Eleka Rugam-Rebane selgitab kaasamise heade tavade põhimõtteid ja tulevikuplaane, samuti trükime ära kaasamise tavade viimase versiooni. Ülle Lepp on kirjutanud mittetulundussektori statistikast, mina olen lisanud ülevaade katusorganisatsioonide ja tugikeskuste rollist ja olukorrast, sest nemad pakuvad ühendustele vajalikku toetus- ja eneseväljendusstruktuuri.

Urmo Kübar peatub põhjalikumalt ühenduste legitiimsuse ja vastutavuse teemadel – millega on üldse tegu, millest tuleneb legitiimsus, mis tagab vastutavuse ning millised on selleteemalised väljakutsed Eesti ühendustele.

Ükski ühendus ei saaks tegeleda oma valdkonna ja piirkonna asjadega, kui seda ei soodustaks ümbritsev keskkond ja tingimused. Eestis on selle tarbeks kõvasti tööd tehtud.

Ashanti vanasõna ütleb: “Kui sa mõistad hästi algust, ei tee sulle probleemi ka lõpptulemus.” Loe, mõista, ära oota võimatut, aga anna endast parim. “Vabaühenduste arengust Eestis” on 2005. aasta ülevaade olukorrast väikeses riigis ning tulevikuproгноosid suurele ühiskonnale, nagu me oleme kujunemas.

Mis on jätkusuutlikkuse indeks?

Alari Rammo,

EMSLi meediakoordinaator

Kuus aastat on EMSL korraldanud Eesti ühenduste elujõulisuse hindamist Ameerika Ühendriikide Rahvusvahelise Abi Agentuuri (USAID) koostatud indeksiga. Kuna samasugust mõõtmist tehakse kõikides Kesk- ja Ida-Euroopa riikides, siis võimaldavad tulemused tutvuda ka teiste riikide ühenduste olukorraga ning võrrelda neid Eesti omaga. Esmakordselt 2002. aastal viis EMSL läbi sarnase metoodikaga hindamise ka kõikides Eesti maakondades, millest anti välja samasugune ülevaade vabaühenduste arengust.

2005. aastal korraldas EMSL taas 15 maakondlikku seminari ja lisaks ühe üle-eestilise USAID raporti tarvis. Kõik kokkuvõtted ja järeldused on koondatud siia raamatusse. Maakondlike hindamis-seminaride eesmärgiks oli saada ja anda ülevaade Eesti kodanikuühiskonna seisust ja probleemidest võrdlevalt kõikides maakondades, selgitada välja Eesti kolmanda sektori jätkusuutlikkus, saavutused ja vajakajäämised, aga ka võimalikud ohud ja arenguvõimalused.

Projekti teiseks suureks väärtuseks oli meie tegevust ja keskkonda mõjutavate tegurite arutamine ning mõistmine. Hindamine baseerus kutsutud osalejate eksperthinnangutel kuuele mõõtmele. Esimest, ehk seadusandlikku keskkonda hinnati vaid üle-eestilisel seminaril.

Metoodika aluseks on Ameerika Ühendriikide Rahvusvahelise Arengu Agentuuri (USAID) poolt Kesk ja Ida-Euroopa riikide jaoks väljatöötatud jätkusuutlikkuse indeks (NGO Sustainability Index). Projekti läbiviijaks on Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit (EMSL) riigieelarve toel.

Indeksi aluseks on seitse mõõdet – seadusandlik keskkond (*legal environment*), organisatsioonide tegutsemisvõime (*organizational capacity*), finantssuutlikkus (*financial viability*), eestkoste ja poliitika mõjutamine (*advocacy and policy making*), teenuste osutamine (*service provision*), infrastruktuur (*infrastructure*) ja avalik imago (*public image*).

Hindamine toimus järgmiselt: iga mõõde on jagatud teemadeks, millele anti grupi konsensusel alusel hindeid skaalal 0-5:

0 – Pole oluline: küsimuse all olev indikaator on puudu ja selle puudumine ei muuda midagi.

1 – Puudulik: küsimuse all olev indikaator on puudulik või tarvitamata. See puudumine pidurdab tõsiselt kolmanda sektori ja ühenduste arengut.

2 – Kasin: Küsimuse all olev indikaator on osaliselt olemas ja see piirab kolmanda sektori arengut teatud piirini.

3 – Rahuldav: küsimuse all olev indikaator on olemas ja toimib ning sel on mingil määral positiivne mõju kolmandale sektorile.

4 – Hea: küsimuse all olev indikaator on olemas ja toimib ning sel on positiivne ja arendav mõju kolmandale sektorile.

5 – Väga hea: küsimuse all olev indikaator on olemas, toimib erakordselt hästi ning avaldab tugevat mõju kolmanda sektori arengule.

SEADUSANDLIK KESKKOND

Märksõnad: asutamisprotsess, tegutsemiskeskond, tegutsemisvabadus, kohapealne juriidiline nõustamine, maksustamiskeskond, võimalus tulu teenida

Küsimused:

- Kas seadusandluses peame midagi parandama?
- Kas seadustega on tagatud ühenduste sõltumatus riigist?
- Kas valitsus, kohalik omavalitsus ja maksuamet takistavad ja mõjutavad ühendusi või mitte?
- Kas ühendused saavad nn avalikel teemadel vabalt kõneleda ja kriitikat avaldada?
- Kas on võimalik saada juriidilist nõustamist linnades ja maapiirkondades?
- Kas annetuste pealt saadavatest soodustustest ollakse teadlikud, peab neid suurendama ja kas neid kasutatakse?
- Kas ühendused saavad kandideerida nii üleriigiliste kui kohaliku tasandi riigihangete konkurssidel?

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME

Märksõnad: sihtgrupi loomine, planeerimisoskus, sisemine töökorraldus, tööjõu kasutamine, tehniline varustatus.

Küsimused:

- Kas ühendused teavad ja tunnevad hästi gruppe (inimesi, organisatsioone), kelle huvides nad tegutsevad?
- Kas ühendused oskavad luua oma tegemistele sihtgruppe?
- Kas enamus ühendusi on selgelt määratlenud oma missiooni ja tegutsevad sellest lähtuvalt?
- Kas ühendused kasutavad strateegilise planeerimise ja turunduse võtteid juhtimises?
- Kas juhtimisstruktuur ühendustes on selgelt paika pandud ning tööülesanded juhtorgani (nõukogu, juhatus) ja personali vahel täpselt jagatud?
- Kas juhtorgani tegevus on avatud ja läbipaistev ning toetajatele ja rahastajatele varade kasutamisest selget ülevaadet tagav?
- Kas ühendustes on alaline palgeline tööjõud?
- Kas värvatakse ja rakendatakse vabatahtlikke?
- Milline on ühendustes tööks vajalik tehniline varustatus?
- Kas ühenduste tegutsemisvõime on hea?

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS

Märksõnad: kohalik toetus, tuluallikate mitmekesisus, finantsjuhtimine, varade arendamise (*fundraising*) korraldamine, võimalused omatulu teenimiseks.

Küsimused:

- Kas ühendused on majanduslikult elujõulised?
- Kas ühendused saavad mitterahalist ja vabatahtlikku toetust oma kogukonnalt ja sihtgrupilt?
- Kas on olemas kohalikud filantroopiaallikad/rahalised allikad?
- Kas ühendustel on tavaliselt mitmed erinevaid rahastusallikad/rahastajaid – ettevõtjad, KOV, eraannetajad, liikmed, fondid, omateenitud tulu?
- Kas enamikel ühendustel on piisavalt (toetus)allikaid/rahastajaid/toetajaid, et püsida lähitulevikus elujõulisena?
- Kas (paljud) ühendused on leidnud kindla/püsiva rahaliste toetajate ringi?
- Kas ühendused tegelevad liikmete värbamise ja sihtgrupi arendamisega, kellele tegevus on suunatud?
- Kas ühendused teevad eelarveid pigem organisatsioonile, mitte projektidele?
- Kas ja kuidas ühendused oma finantstegevust kontrollivad?
- Kas ühendused toimivad avatud ja läbipaistval viisil, rakendades sõltumatuid finantsauditeid ning avaldavad oma majandusaastaruandeid?
- Kas ühendused teenivad oma teenuste või toodetega sissetulekut?
- Kas KOV ja ettevõtjad sõlmivad ühendustega teenuste osutamiseks lepinguid?
- Kas liikmeskonnal põhinevad organisatsioonid koguvad (tavaliselt) liikmemaksu?
- Kas ühendused oskavad planeerida, milliseks nende tegevuseks kust ja kellelt peaks vahendid tulema?
- Kas ühenduste tegevust peaks avalik sektor rahastama? Millist?

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE

Märksõnad: koostöö valitsusega ja kohaliku omavalitsusega, avaliku ja valdkondliku poliitilise eestkoste initsiatiivid, poliitiline mõjutamine, kohalik eestkoste seadusliku keskkonna parandamiseks.

Küsimused:

- Kas ühenduste ja poliitikute vahel on otsesuhtlemise kanalid?
- Kas ühendused ja avaliku sektori teenistujad ning poliitikud teevad ühiseid projekte?
- Kas ühendused teevad koostööd mõne otsuse tegemisel või mõjutamisel?
- Kas kohalikul või üleriigilisel tasandil on lobitöö olnud edukas ning viinud vajalike seadusandlike aktide jõustumise või muudatuseni?
- Kas on olemas mehhanismid ja suhted selleks, et ühendused saaksid osaleda poliitilises protsessis?
- Kas ühendused on teadlikud lobitöö põhimõtetest?
- Kas ühendused osalevad maakondlike/kohalike omavalitsuste arengukavade koostamisel ja eesmärkide püstitamisel?
- Kas ühendused mõistavad oma rolli ministeeriumide ja KOV partneritena?

Kas ühendused räägivad kaasa maakonna või mõne valdkonna arengut puudutavates otsustes ja poliitikate kujundamisel?

Kas kaasamise head tavad ministeeriumidele ja KOVidele on vajalikud?

TEENUSTE OSUTAMINE

Märksõnad: pakutavate kaupade ja teenuste valik, kogukonna vajaduste rahuldamine, sihtgrupid ja kliendid, võimalus tulude tagasiteenimiseks, valitsuse tunnustus ja toetus.

Küsimused:

Kas ühendused osutavad teenuseid?

Kas nende teenuste valik on lai – seotud tervishoiu, hariduse, hädaabi, majutamise, vee või energiaga, majanduslik arengu, keskkonnakaitse, valitsemise ja tugevdamisega nagu koolitus ja nõustamine?

Kas ühenduste pakutavad teenused ja kaubad on mõeldud ka laiemale sihtgrupile kui ainult ühenduse enda liikmed?

Kas inimesed on rahul ühenduste poolt pakutavate teenuste ja toodetega?

Kas mõningaid tooteid nagu trükiväljaanded, koolitusi või ekspertide analüüse müüakse ka teistele ühendustele, õppeasutustele ja valitsusele?

Kui ühendused pakuvad teenuseid ja tooteid, kas nad saavad osa oma kuludest tagasi?

Kas ühendustel on teadmisi turunõudlusest ning kas nad suudavad eraldada maksuvõimelist sihtgruppi oma toodetele ja teenustele?

Kas KOV/maavalitsus pakuvad ühendustele toetusi või lepinguid, mis võimaldaks ühendustel vajalikke teenuseid pakkuda?

INFRASTRUKTUUR

Märksõnad: kolmanda sektori tugisüsteem ja maakondlikud arenduskeskused, katusorganisatsioonid, kohalike fondide ja sihtasutuste tegutsemine, ühenduste koostöö ja nendevahelised koalitsioonid, koolitusvõimalused, sektoritevaheline partnerlus.

Küsimused:

Kuidas on arenenud toetusstruktuur ehk katusorganisatsioonid, MAKid, võrgustikud?

Kas ühendused kuuluvad katusorganisatsioonidesse ja võrgustikesse?

Kas katusorganisatsioonid ja võrgustikud koondavad liikmete ja toetajate tegevusvaldkonnast tulenevaid ühishuve?

Kas katusorganisatsioonid ja võrgustikud on paika pannud ja selgitanud, kuidas nad oma liikmes- või toetajaskonnaga konsulteerivad ning nende ees vastutavad?

Kas ühendused jagavad omavahel informatsiooni?

Kas on olemas võrgustik, mis kergendab sellise teabe jagamist?

Kas on olemas organisatsioon või ümarlaud või mõni muu töövorm, mille läbi sektor oma huvisid väljendab ja mis nende huvide eest seisab?

Kas kohalikud organisatsioonid (kogukonnafondid, katusorganisatsioonid, tugikeskused jne) jaotavad edasi raha, mille nad on kogunud ka kohalikest allikatest või välisfondidelt kohapeal teada olevatele vajadustele ja projektidele?

Kas leidub kohalike ühenduste juhtide koolitamiseks võimelisi inimesi?

Kas maakonnakeskustes on ühendustele kättesaadav juhtimise baaskoolitus?

Kas on kättesaadavad kõrgema tasemega strateegilisele planeerimisele, raamatupidamisele, finantsjuhtimisele, varade arendamisele (*fundraising*), vabatahtlike juhtimisele ja juhtkonna arengule spetsialiseerunud koolitused?

Kas on näiteid ühenduste koostööst (formaalne või mitteformaalne) kohaliku äri- ja avaliku sektori ning meediaga, et saavutada ühiseid eesmärke?

Kas eri sektorites mõistetakse võimalusi ja kasu, mida selline koostöö annab?

AVALIK IMAGO

Märksõnad: meedias kajastamine, avalik arvamus ühendustest, avaliku sektori ja ettevõtjate arvamus ühendustest, suhted avalikkusega, enesekorraldus.

Küsimused:

Kas ühenduste tegevust kajastatakse kohalikus meedias positiivses valguses?

Kas meedia teeb erinevaid hinnapakkumisi sotsiaalsele teavitamisele ja ärireklaamile?

Kas meedia analüüsib ühenduste rolli kodanikuühiskonnas?

Kas inimestel on ühendustest positiivne arvamus?

Kas avalikkus mõistab ühenduste ja kolmanda sektori olemust ja tegutsemispõhimõtteid?

Kas avalikkus on ühenduste tegevuse suhtes üldiselt toetav?

Kas ettevõtjatel ning KOVi ja maavalitsuse ametnikel on ühendustest positiivne arvamus?

Kas nad loodavad ühenduste kui usaldusväärse ekspert- ja infoallika peale?

Kas ühendused teavitavad avalikkust oma tegevusest ja kujundavad teadlikult oma avalikku imago?

Kas ühendused on loonud head suhted ajakirjanikega?

Kas teave ühenduste kohta on kergesti kättesaadav?

Kas ühendused tunnevad eetikakoodeksit?

Kas ühendustes endis on olemas sisekorrad, eetikakoodeksid, head tavad?

Kas juhtivad ühendused avaldavad aastaaruandeid või aastaraamatuid?

Milline on ühenduste maine?

**KOK-
KU-
VŌTE
2005**

Ülevaates kasutatavad lühendid ja mõisted

Avalik võim – kogu avalik sektor ehk riigi ja kohaliku omavalitsuse asutused.

BAPP – Avatud Eesti Fondi Balti-Ameerika Partnerlusprogramm, Eesti kodanikuühiskonna arengu peamine süsteemne rahastaja.

EAS – Ettevõtluse Arendamise Sihtasutus.

Eestkoste – ühenduse liikmete ja teiste selle sihtrühma kuuluvate inimeste huvide ja väärtuste kaitsmine suhetes avaliku võimuga ning avaliku arvamusega. Inglisekeelse termini *advocacy* vaste.

EMSL – Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.

EKAK – Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsioon. 12.12.2002 Riigikogus vastuvõetud dokument, mis määrab avaliku võimu ja mittetulundussektori vastastikku täiendavaid rolle, koostöimise põhimõtteid, mõlema poole tähelepanu all olevaid valdkondi ning nende reguleerimise mehhanisme avaliku poliitika kujundamisel ja teostamisel kodanikuühiskonna ülesehitamiseks.

EMÜ – Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud – kõigile avatud koostöövorm mittetulundussektori ja kodanikuühiskonna teemade käsitlemiseks ning suhete arendamiseks avaliku ja äri sektoriga. EMÜ organid on Suurkogu ja Esinduskogu.

Kaasamine – ühenduse liikmeskonna või sihtrühma paremini rakendamine või aktiveerimine oma eesmärkide teostamisel ja nende üle otsustamisel; avaliku võimu või äriettevõtete tegevus, mille sihiks on anda kodanikele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda neid mõjutavate otsuste tegemisel.

Kodanikuühiskond – vaba, demokraatlik, rahumeelne, õiglane, jõukas, arenguvõimeline ning kõiki inimesi huvide ja võimete kohaselt ühiskonnaellu ja poliitiliste väljatöötamise protsessi kaasav ühiskond (allikas: EKAK).

Katusorganisatsioon – valdkondlik, piirkondlik või temaatiline mittetulundusühing, mille liikmed on teised juriidilised isikud; mittetulundusliku katusorganisatsiooni võivad asutada ka näiteks äriettevõtted.

HMN – Hasartmängumaksu Nõukogu, Riigikogu juures toimiv paljus poliitiline hasartmängumaksu (37,4% maksust) jagaja eelkõige ühendustele.

MAK – EASi maakondlik arenduskeskus; igas maakonnas oma nimega.

Mittetulundussektor – vastavate seaduste alusel moodustatud mittetulunduslike ühenduste kogum, kes tegeleb põhiliselt küsimustega, millega kodanikud ja kodanikeühendused peavad vajalikuks tegeleda, sõltumata poliitilise võimu tahtest. Mõiste lähtub arusaamast, et ühiskonnas on kolm eristatavat, kuid üksteist täiendavat ja omavahelises sidususes olevat sektorit.

MTÜ – mittetulundusühing.

SA – sihtasutus.

KOP – EASi Kohaliku omaalgatuse programm.

KOV – kohalik omavalitsus.

PIK – Puuetega Inimeste Koda.

RAK – Riiklik Arengukava.

RES – Riiklik Eelarvestrateegia.

Seltsing – registreerimata mittetulundusliku ühenduse juriidiline vorm, mis põhineb osalejate omavahelisel kokkuleppel võlaõigusseaduse alusel.

Sihtrühm – inimesed, kes ei pruugi olla ühenduse liikmed, kuid kelle huvides tegutsetakse.

Vabatahtlikkus – kodanike huvidel ja võimetal põhinev osalemine ühiskonnaküsimuste lahendamises, mille eesmärk ei ole isikliku tulu saamine.

Ühendus – koondnimetus MTÜle, SAle või seltsingule ehk kodanike, ühenduste, äriühingute või avaliku sektori asutatud kasumit mittetaotlevad eri liiki mittetulundusühingud, sihtasutused, seltsingud või muud kodanikualgatuslikud vormid. Sama, mis vabaühendused või kodanikuühendused.

Kasutatud allikas: Lagerspetz, Mikko (2004) Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Tln, Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud.

Maakondlike lugude kokkuvõte

Alari Rammo,

EMSLi meediakoordinaator

Urmo Kübar,

EMSLi liikmeprogrammi juht

Kodanikuühenduste arvuline statistika pärineb Justiitsministeeriumi äriregistrist (seisuga 1. november 2005), rahvastikku ja geograafilisi mõõtmeid puudutavad arvud Siseministeeriumi rahvastikuregistrist (seisuga oktoober 2005, seoses vabepärase maakonnapiiride muutumisega ei pruugi Järva- ja Lääne-Virumaa andmed olla täpsed).

Protsendid tähendavad siin ja kõigi lugude juures maakonna osakaalu vastavalt kogu riigi ühenduste hulgast, pindalast ning rahvaarvust.

MTÜ – 22 498

SA – 680

Kokku – 23 178

Pindala – 43 432 km²

Rahvaarv – 1 370 776

SEKTORI JÄTKUSUUTLIKKUS KOKKU 3,1/2,8 (2005/2002)

Eesti kodanikuühiskonna tänased suurimad tugevused ja eripärad saab välja tuua nelja punktiga:

- Eesti kodanikuühiskonda on 1990. aastate algusest arendatud kohaliku Sorose fondi toel äärmiselt süsteemselt ja tasakaalus, seda nii infrastruktuuri loomisega kui sektoris tegevate inimeste harimisega.
- Erinevalt paljudest Kesk- ja Ida-Euroopa riikidest on tugikeskuste asemel Eestis sektori hääleks ja eestkostjaks legitiimne liikmesorganisatsioon Eesti Mittetulundusühingute ja Sihtasutuste Liit.
- Sektor on arenenud väga mitmekesiselt, õppides toime tulema konkurentsi, müügitöö ja planeerimisega;
- Eesti pindala väiksuse tõttu on suhteliselt lihtne tegeleda korruga kõikide piirkondadega.

Suureks saavutuseks võib lugeda ülesaamist varasematel aastatel domineerinud “teie” ja “meie” suhtumisest, mille on asendanud laiem arusaam kodanikuühiskonnast kui ühiskonnakorraldusest, mille aluseks on aktiivsed ja teadlikud kodanikud ning mille üks osa on mittetulundussektor. Võtmeteguriks on siin olnud valitsuse kinnitatud Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsiooni (EKAK) tegevuskava korralik käivitumine. Tegu on avaliku sektori ja kodanikuühenduste ühisel arengustrateegial põhineva tegevuskavaga, mis jätkab viimased 15 aastat Eestis välisrahastajate eestvedamisel toimunud kodanikuühiskonna süsteemset arendamist.

Siiski pole veel kuigi teadlikuks ja läbipaistvaks muutunud Eesti avaliku sektori poolne ühenduste rahastamine. Tänu EKAKile ning ühenduste ja valitsuse ühiskomisjoni tööle on aga tõusnud osapoolte teadlikkus mittetulundussektori positsioonist ja funktsioonidest ühiskonnas, märgatavalt arenenud on ka ühenduste tegutsemisvõime. Mitmed varasematel aastatel üsna abstraktsetena

kasutatud mõisted (kaasamine, ühenduste legitiimsus ja vastutavus jne) on tänaseks arenenud konkreetseks sisuliseks diskussiooniks, seda just ühenduste endi eestvedamisel. Kodanikuühiskonna ja mittetulundussektori probleemid on identifitseeritud ja ära toodud allpool, nendega tegeletakse aktiivselt.

SEADUSANDLIK KESKKOND

Ei hinnatud 2005. aastal maakondades.

Aastaid ühenduste jaoks suhteliselt täiuslikus seadusandlikus keskkonnas pole 2005. aasta jooksul suuri muudatusi toimunud, kuid selgemaks on saanud mitmed edasised vajadused ja liigutud nende saavutamise poole. Peamised takistused seisnevad jätkuvalt vabatahtlikku tööd puudutavas regulatsioonis, milles selguse loomine on üks EKAKi rakendamise tegevuskava eesmärke.

Samuti ei kutsu seadusandlus piisaval määral annetama – tulumaksuvabastuse protsendid on väikesed ning ka ühendused ise ei võitle selle eest. Siin on selge arenguruum, sest ühendused on jõudnud oma arengus etappi, kus kodanike või juriidiliste isikute toetused on vajalikumad ning tänu üldisele elatustaseme tõusule ka võimalikumad. Kolme sektori koostöös anti 2005. aastal välja näiteks annetamisega seotud maksude infotrukis nii annetajatele kui annetuse saajatele.

Ühenduste juriidiline nõustamine ei ole tagatud kõikides maapiirkondades. Abiks on Ettevõtluse Arendamise Sihtasutuse maakondlikud arenduskeskused, kes äri sektori kõrval arendavad, toetavad ja koolitavad ka mittetulunduslikke ühendusi. Esialgu napib süsteemset tuge omavalitsustelt, ent ka kohalikud ametnikud on hakanud ses osas rohkem huvi üles näitama.

Ühendused on õppinud ka ise rohkem abi ja koolitusi otsima, näiteks nõu küsima maksuametnikelt, sest Eesti seaduste järgi on igale maksule (käibemaks, tulumaks, sotsiaalmaks jne) eraldi seadus, milles kõik ühendused veel jätkuvalt kuigi kiiresti ei orienteeru. Ühenduste oskus arvamust avaldada ja eestkostet teostada on seni suhteliselt nõrk. Samas on suuremad ühendused hakanud juriidikat enam tähtsustama ja omale juriste palkama. Suurenenud on soov asju õigesti ja ausalt teha. Probleeme pole riigihangetel osalemisega ega omatulu teenimise ning teenuste osutamisega.

Seadusandliku keskkonna peamised edasised arengud on vabatahtlikkuse ning avalike huvide selgem määratlemine, samuti kõiki ühendusi puudutava statistika täpsustamine, mis on muutunud ühenduste äärmiselt lihtsa asutamise tõttu üldpildi segaseks. Mitmes lõigus on juba valminud ametkondadele vastavad ettepanekud.

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,3/2,7 (2005/2002)

Organisatsioonide tegutsemisvõime areneb Eesti kolmandas sektoris kõige kiiremini. Üha täpsemaks ja pikaajalisemaks muutuvad planeerimine ning sihtrühmade määratlemine ja nende huvides tegutsemine. Samuti on lisaks juhtimise algtaseme kursustele kättesaadavad aina rohkemad “edasijõudnute” taseme koolitused strateegilisest planeerimisest, turundusest ja konkurentsist (Kodukant, MAKid, EMSL), mis on külladesse toonud läbi kolmanda sektori investeringuid.

Mõnikord läheb tehniliste oskuste tundmine küll vastuollu sihtrühmade esindamisega – omandatud uusi oskusi kasutatakse liiga kitsalt, mõtlemata tagajärgedele. Probleeme esineb juhtimises, kus ühenduste tegutsemisvõime jääb äri sektori omast veel kaugemale maha. Siiski areneb sektori sees vajadus olla veel läbipaistvam ja avatum, samuti teadlikkus oma koolitusvajadustest.

Palgalist tööjõudu on väiksemates ühendustes jätkuvalt vähe, ent vajadus nende järgi (või vähemalt nende kulude kompenseerimiseks) suureneb. Kuigi mitmed omal alal tunnustatud spetsialistid töötavad just nimelt täiskohaga mittetulundussektoris, on enamik palgalisi töötajad (v.a avaliku sektori poolt asutatud sihtasutustes) projektipõhised ja lühikeste lepingutega. Hinnanguliselt töötab mittetulundussektoris 4-5% riigi tööjõust (ühendusi on kokku üle 23 000). Suurem osa tööst tehakse endiselt ära vabatahtlike abiga, kus arendamist vajab nendega tehtav eeltöö ja ka vabatahtlike enda pühendumine.

Teadlikkus vabatahtliku tööst on olulisel määral tõusnud, esmakordselt toimus 2005. aastal üleriigiline vabatahtlike tunnustamiskonkurss. Lisandub ka professionaalset vabatahtlikkust, kus inimesed teevad oma erialast tööd ka tasu saamata mõne ühenduse juures (nt. juhtimis- või meediakonsultandina).

Ühenduste tehniline varustatus on väiksemates kohtades endiselt nõrk, kuid tõusjoonel. Jätkuvad finantseeringud teabetubade ja interneti levikusse.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2,9/2,5 (2005/2002)

Kadunud on paljud varasemate aastate suured välistoetused ning need pole otseselt asendunud riigisisestega. Küll muutuvad finantseerimisallikad mitmekesisemaks – koos ühenduste arvu kasvuga laieneb ka toetajate ring, mis vähendab ühenduste sõltuvust ühest rahastajast. Üha enam Eesti ühendusi ei oota niivõrd järgmist projektikonkurssi, kui mõtleb laiemalt, kust tulu saada, milliseid teenuseid osutada ning kuidas oma majandustegevust ette planeerida.

Kasvanud on oma tulu teenimine, sihtrühmadeks on rohkem ka teised ühendused (näiteks külaseltside tegevus). Teenuseid müüakse enam ka avalikule sektorile. Siingi takistab hinnangut statistika ebamäärasus, sest mittetulunduslikke ühendusi saab asutada ka riigiasutus või kohalik omavalitsus, mis rikub konkurentsipilti ja raskendab avalikes huvides tegutsevate ühenduste majandusliku elujõulisuse hindamist. Omavalitsused on hakanud samas teadlikumalt ühendustele teenuseid delegerima ja reegleid paika panema.

Lisaks rahale saavad paljud ühendused kohalikest inimestelt, firmadelt ja omavalitsusasutustelt mitterahalist toetust: näiteks vabatahtlikku tööd, materjale, auhindu jms. Liikmemaksud ei ole ühendustele märkimisväärne ega stabiilne sissetulekuallikas, enamasti on need sümboolse suurusega ja täidavad pigem distsiplineerivat eesmärki. Professionaalsemaks on läinud enesekontroll, kasvanud rahastajate huvi aruandluse vastu.

2005. aastal algas kaheaastane Balti-Ameerika Partnerlusprogrammi finantseeritud projekt, mille käigus valmistatakse EMSLi poolt ette läbipaistvad, optimaalsed ja sihipärased võimalikud rahastamisskeemid riigieelarvelistest vahenditest kodanikuühiskonna arengu ning ühenduste tegevuse toetamiseks. 2006. aastal on plaanis ühenduste elujõulisuse ja jätkusuutlikkuse projekt.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,8/2,4 (2005/2002)

Olukord on üle Eesti väga ebahütlane ja sõltub paljuski kohalike inimeste tahtest ja suutlikkusest: kohtab kiiret arengut ja efektiivseid mitme sektori koostööprojekte, samas kui mõnes kohas pole toimunud mingit edenemist. Puuduvad veel selged kaasamismehhanismid, aga valmis sai poliitika-uuringute keskuse Praxis uuring kaasamisest otsustusprotsessi. Samuti on lõpusirgel kaasamise

heade tavade väljatöötamine ühenduste ja Riigikantslei koostöös. Viimane kavandab aastateks 2005-2007 koostöös katusorganisatsioonide ja avaliku sektori asutustega laialdast uuringute- ja teavitamisprogrammi igal tasandil kaasamise headest tavadest.

Mõtteviisi muutust on siiski märgata: mitmes ministeeriumis on välja töötatud oma kaasamis põhimõtted, kaardistatakse partnereid ja haritakse ametnikke. Ühendused osalevad ka riigi eelarvestraategia koostamisel, kuigi selles protsessis panevad palju paika poliitilised otsused, seadused ning Euroopa Liidule antud lubadused.

Kindlasti on tõusnud ühenduste teadlikkus oma liikmete arvamuste kogumisest ja edasiandmisest, suuremad organisatsioonid survestavad ka partnereid, näiteks et arvamuse küsimiseks antaks rohkem aega ning paremini ette valmistatud materjale kui senine praktika. Erinevates komisjonides ja töörühmades on palju ühenduste esindajaid, ent probleemiks on sageli infovahetus sealt edasi ühenduste endi vahel.

Kogukonna esindajatena üritatakse luua rohkem otsesuhtluse kanaleid, üheks näiteks on ka osalemine kohalikus poliitikas läbi valimiste. Soovida jätab samas ühenduste suutlikkus sõnastada ise kohaliku poliitika probleeme ning hoida ennast kursis käimasolevate poliitiliste protsessidega (eriti kui poliitiline tasand ei ole ise huvitatud ühenduste kaasamisest). Kuigi head ei ole kohalikul tasandil ka ühenduste lobitöö oskused, mis eeldaksid neilt rohkem sisemist tööd ja koolitamist. Selleks toimus 2005. aasta suvel kaheksas Eesti maakonnas ühendustele oma hääle kuuldavaks tegemist õpetavad Häälekaalu koolitused.

Eraldi teema on Euroopa Liidu tasandi lobi ja kaasamine, mis jätvavad samuti praegu veel palju soovida.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,0/2,9 (2005/2002)

Üha enam levib arusaam, et avalike teenuste puhul pole esmatähtis osutaja juriidiline vorm, vaid suutlikkus kvaliteetset teenust pakkuda. Riigi kesktasand usaldab rohkem teenuseid kohalikele omavalitsustele, need mingil määral edasi ühendustele, aga täpne statistika puudub. Arengut pidurdab ka paljudes omavalitsustes visalt püsiv arusaam, et mittetulunduslikud ühendused peaksid teenuseid osutama tasuta.

Kohati on hägune piir selle vahel, kas ühendusele delegeeritakse mingi teenuse osutamine lepinguliselt või pakub ta seda ise projektipõhiselt, olles mõnikord ikkagi finantseeritud avaliku sektori poolt. Enam on hakatud mõistma, et teenuseid ei pea alati osutama avalik- või ärisektor, samas vajab mittetulundussektor veel harjumist terminitega nagu “teenus”, “klient” ja “turundus”.

Valdavalt ollakse ühenduste pakutavate teenustega rahul, sageli teenitakse kulutatud raha tagasi, vähestel juhtudel kasumlikult. Peamised teenuste osutamise teemad avalikkusele on sotsiaalvaldkond, kultuur, haridus, keskkond, lapsed. Suuremate ja stabiilsete tasuliste teenuste pakkumiseks napib ühendustel veel ressursse.

INFRASTRUKTUUR 3,2/3,0 (2005/2002)

Igas maakonnas pakuvad lisaks valdkondlikele katus- või kohalikele keskorganisatsioonidele ning EMSLile kohalikele ühendustele pidevat tuge EASi maakondlikud arenduskeskused. Sinna koondub info vajadustest ja neile vastavalt luuakse uusi võimalusi – koolitusi, trükiseid jms.

Põhimõtteliselt on kättesaadavad kõikvõimalikud koolitused igas maakonnas, takistuseks on sageli ühenduste suutlikkus nende eest maksta ja kohati ka huvi nende vastu. Ühendused oskavad rohkem tahta, mis tekitab uusi probleeme suutlikkuse ja rahastamise seisukohast.

Kohalikul tasandil kogutud ressursside koondamine jagamine toimib peamiselt katusorganisatsioonide läbi (puuetega inimeste kojad, Kodukant). Kogukonnafonde on loodud vähestes piirkondades nagu ka maakondlikke esinduskogusid, võrgustikke või muid eestkosteorganisatsioone. Seda funktsiooni täidetakse peamiselt valdkondlik katusorganisatsioonide või EMSLi kaudu.

AVALIK IMAGO 3,1/3,1 (2005/2002)

Ühenduste tegemisi kajastatakse meedias üha rohkem, valdavalt on tegu siiski ürituste ja persoonide kajastamisega. Kodanikuühiskonna ja -algatuse olemuse mõtestamine ning teemade sisuline analüüs jääb veel tahaplaanile. Probleemiks on sageli ühenduste endi vähene suutlikkus meediaga suhelda (äratada huvi oma tegevuste vastu, vormistada kvaliteetset ajakirjanduslikku materjali jne). Positiivset teavitustööd on teinud eelkõige ettevõtjate liidud.

Ühenduste imago avalikkuse silmis on positiivne, samas ei ole põhjust seda pidada väga informeeritud toetuseks. Pigem suhtutakse mittetulunduslikku tegevusse soosivalt, mõistmata sügavamalt selle olemust või tegutsemispõhimõtteid. Üks märk positiivsest imagost on kodanike suurenev aktiivsus heategevuses ja vabatahtlikena, ka nende hulgas, kes pole seotud ühegi konkreetse ühendusega.

Teadlikkus kodanikuühiskonnast on kindlasti tõusnud poliitikute ja ametnike seas. Selgeks on saanud vastav sõnavara, eriti on võimaliku liitlase ära tundnud opositsioon. Suhted ametnikega on muutunud palju protsessikeskemaks, paiguti võetakse ühendusi selgelt kui usaldusväärset info- ja ekspertallikat. Teadlikkuse kasv on märgatav ka äri sektoris, kus üha enam räägitakse ettevõtja sotsiaalse vastutuse jt. teemadel.

Ühenduste tegutsemine teadlikult imago kujundamise nimel ei ole märkimisväärselt edasi arenenud, kuid teineteise tööpõhimõtete tundmaõppimine ühenduste ja meedia vahel on tõusuteel.

Kokkuvõtte põhineb maakondlikel lugudel ja üleriiklikul ekspertgrupi arutelul, mis toimus: 26.10.2005 Tallinnas

Arutelu juhtis: **Kristina Mänd**

Kirjutas: **Alari Rammo**

Arutelul osalesid:

Margo Loor, Heateo Sihtasutus

Lagle Parek, Caritas Eesti, EMSL

Agu Laius, Ühiskondliku Leppe SA, Jaan Tõnissoni Instituut

Elo Tuppits, Majandus- ja Kommunikatsiooniministeerium

Terje Oden, Tartu Ärinõuandla, Kodukant Tartumaa

Erle Rikmann, Eesti Humanitaarinstituut

Rando Lai, Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus

Marit Valge, Eesti Noorteühenduste Liit

Kaja Kaur, Siseministeerium

Mart Soonik, Sotsiaalministeerium

	Tegutsemis- võime		Majanduslik elujõulisus		Eest- koste		Teenuste osutamine		Infra- struktuur		Avalik imago		MAAKONNA KESKINE		KASV +/-
	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	2002	2005	
Harjumaa	2,2	3,8	2,6	3,5	2,5	4,3	2,5	3	4	3	3	3,5	2,8	3,5	0,7
Hiiumaa	2	3,6	3,8	3,3	2,5	2,5	3,1	4	4	3,2	4	2,9	3,4	0,5	
Ida-Viru	2	3	2,5	2,8	2,5	2,9	3,4	3,3	2,4	2,6	2,6	2,4	2,6	2,8	0,3
Jõgeva	3	3,4	2	3,1	2	2,5	2,5	3	3	3	3	3,2	2,7	3,0	0,3
Järvamaa	2	2,4	3	2,4	2	2,5	4	2	3	2,3	3	2,6	2,8	2,4	-0,5
Läänemaa	3,3	3,4	2	3	1,5	2,3	1,8	3,2	2,9	2,8	3	2,5	2,4	2,9	0,5
Lääne-Viru	3,8	3,5	2,5	3,3	2,2	3,5	2,4	3,1	3,4	3,7	2,6	3	2,8	3,4	0,5
Põlvamaa	2,2	2,8	2	2,5	2,3	1,4	2,8	3,4	2,6	3,3	1,8	3,1	2,3	2,8	0,5
Pärnumaa	3,5	3,1	2,1	3,1	3,3	2,9	2,7	2,6	3,5	3,2	3	3,4	3,0	3,1	0,0
Raplamaa	2,5	4	3	3	3	3,3	3,6	2	3,5	3	3,1	2,8	3,4	0,7	
Saaremaa	3	3	1,5	2	3	3	4	4	2	3,1	5	3,2	3,1	3,1	0,0
Tartumaa	2,5	3,3	2	3,8	3	3,5	3	4	3	3,8	3	4,2	2,8	3,8	1,0
Valgamaa	3	3,1	3,6	2,4	3	1,9	3,6	2,4	3	2,9	3,4	2,9	3,3	2,6	-0,7
Viljandimaa	3,5	2,9	2,5	3	2,5	2,5	2,7	3,5	3,3	3,5	3,6	2	3,0	2,9	-0,1
Võrumaa	2,3	4	3	3	1,2	3	2,6	2	3,4	4	2,6	3,5	2,5	3,3	0,7
Keskmine	2,7	3,3	2,5	2,9	2,4	2,8	2,9	3,0	3,0	3,0	3,2	3,1	2,8	3,1	0,3
Kasv +/-	0,6		0,4		0,4		0,1		0,2		0,1		0,1		0,3

MAA-
KOND-
LIKUD
LOOD

HARJUMAA

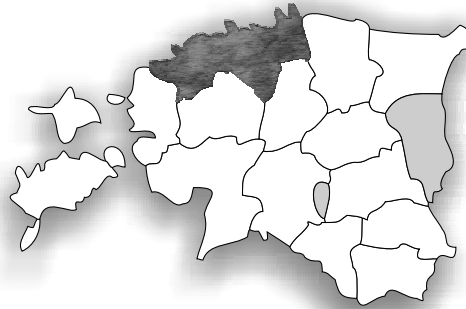
MTÜ – 10 043 (sellest Tallinnas 7 846)

SA – 326 (sellest Tallinnas 291)

Kokku – 10 369 44,7 %

Pindala – 4 333 km² 10 %

Rahvaarv – 532 114 38,8 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,8/2,2 (2005/2002)

Tegutsemisvõime erinevused on Harjumaal väga suured, seda kasvõi tehnilise varustatuse osas. Suurtel katusorganisatsioonidel on enam-vähem kõik tööks vajalik olemas, kohalikul tasandil mitte, kuigi seal pole sageli palgalist tööjõudu vajagi. Samuti on suurtel ühendustel arengukavad jms, väikestel pole ajaressurssi ega peeta vajalikukski investeerida bürokraatia loomisse.

Ei peeta õigeks, et aktiivsed inimesed maksavad oma tööle peale, vaid võrgustikku peaks saama üleval hoida ka väikeste organisatsioonidega. Öeldakse, et kuigi vanasti tehti kõik ise, tehti seda siis teiste emotsioonidega ja inimestel oli rohkem aega. Nüüd ei saa ülesandeid enam niisama delegeerida, vaid tarvis on projektijuhte ning neid natukenegi tasustada.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3,5/2,6 (2005/2002)

Väiksematel ühendustel on sissetulekud valdavalt projektipõhised ja eelarveidki tehakse projektidele. Suurematel ühendustel jagub rohkem rahastajaid, ent filantroopiaallikad on väljaspool Tallinnat nõrgemad. Finantstegevuse kontroll sõltub sellest, kellele tuleb aru anda. Puhtalt kodanikuinitsiatiivil põhinevad ühendused ei tegele aruandluse avalikustamisega, kuna selleks pole jaksu. Üldiselt on ülevaade hea ja läbipaistev ka väiksematel ühendustel või projektide juures, kuhu kohalik rahvas on rahaliselt panustanud.

Aruandluse rutiin on saanud tuttavamaks ja mõistetakse sellest tulenevat kasu algse pahameele kõrval. Siiski jäädakse jätkuvalt hätta näiteks tähtaegade ja rahvusvahelise suhtlemisega. Rahastusallikate mitmekesisus erineb piirkonniti, vajalikuks peetakse kohalikele ettevõtjatele meenutada kogukonna toetamise vajadust. Alati ei tule ka ühendused lähemalt partnerite otsimise peale Euroopa Liidu asemel. Omateenitud tuluallikaid leidub, aga vähe. Omavalitsused annavad raha enamasti kindla eelarve alusel, kuid on ka neid, kes ei kontrolli raha kasutamist. Kõik ühendused ei kogu liikmemakse.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 4,3/2,5 (2005/2002)

Mööde toimib peamiselt läbi katusorganisatsioonide, keda peetakse tugevaks eestkostjaks, nt Kodukant. Kohalikul tasandil hoiatakse omavalitsuste tegemistel silma peal, et “need ei saaks omatahtsi tegutseda.” Ühendused mõistavad ka ise, et ei saa alati oodata, millal neilt küsitakse, vaid tuleb ise aktiivne olla.

Ühenduste omavahelist koostööd selleks on pigem vähe, positiivseks näiteks võib tuua progressiivse Saku valla, kus toimuvad igal kevadel arenguseminarid koos külavanematega. Negatiivse näite võib tuua Vasalemma vallast, kus ühel avalikul arutelul ei tahetud ühenduste arvamust kuidagi kuulata, mille peale esindajad lahkusid. Üldiselt on tendents siiski positiivne ja rohkem näeb reaalselt arvestamist kui moe pärast kaasamist. Vahel üritavad ametnikud lükata oma tööd kolmandale sektorile, tasu maksmata.

TEENUSTE OSUTAMINE 3/2,5 (2005/2002)

Teenustespekter ei ole liiga lai: peamiselt sotsiaalvaldkonnas, laste, keskkonna jms koolituse-nõustamise vallas. Aga ka kriminaalhoolduse ja päästetöödega tegeletakse mittetulunduslikus korras, plaanitud külaturismi teenus pole seni veel käivitunud. Mida pakutakse, sellega on tarbijad rahul.

Teenuste müüki väga palju ei ole, väiksemad tegemised on tasuta, nt kodanikukoolitused, mille klientuur on paljus pensionärid. Suuremateks tasuliste teenuste pakkumiseks pole ühendustel veel ressursse. Siiski ollakse optimistlikud potentsiaali osas ja teadmised turunõudlusest ning sihtrühmadest on olemas.

INFRASTRUKTUUR 4/3 (2005/2002)

Katusorganisatsioonid toimivad enamikes valdkondades, kuigi kõigil ühendustel pole vajadustki olla kusagile kaasatud. Katusorganisatsioonidesse kuulujad ei pruugi alati iseenda väiksuse tõttu olla toimuvast informeeritud. Samuti ei liigu info väga hästi organisatsioonide vahel. Huvi on kas või eraldi ürituse või töövormi vastu, kus kogemusi vahetada ning mis võiks olla ka partner KOVile ühiste huvide eest seismisel.

Erinevad koolitused on üldiselt kättesaadavad – maakonnakeskustes juhtimise baaskoolitus, lisaks EASi omad. Kohapealt tiptasemel spetsialiste igal pool nõustamiseks ei leia. Ühenduste koostöö toimib ka teiste sektoritega, külaseltsid suhtlevad aktiivselt vallalehega, maakondlikest organisatsioonidest kirjutatakse sageli maakonnalehes või ka üleriiklikus meedias. Nõrgim on koostöö erasektoriga.

AVALIK IMAGO 3,5/3 (2005/2002)

Kohalikus meedias on kajastused positiivsed, soodsamaid hinnapakkumisi tehakse mõnel pool. Ühenduste rolli ja tegevuspõhimõtete mõistmine ühiskonnas on rahuldav. Paljusid kodanikke jätab mittetulunduslik tegevus veel ükskõikseks, huvi lõpeb oma aia või uksega. Kohtab suhtumist: “Tore, et teete, aga ärge mind sellesse segage.” Nii sõltub ka üritustel osalemine näiteks sellest, mis telerist õhtul on.

Sarnane keskpärane arvamus ühendustest on Harjumaa omavalitsuste poolt, kuid ettevõtjad tulevad kohati huviga kaasa, vähemasti spordiseltside toetamisel. Infoallikadena leitakse ühendused vajadusel üles. Teavitamine oma tegevusest on hea, teadlikult imagot ei kujundata. Teadmine eetikakoodeksist on olemas, endi head tavad pole kirja pandud. Oma aruandeid eksponeerivad vaid suuremad ühendused.

Arutelu toimus: 20. septembril 2005 Tallinnas

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Alari Rammo

Arutelul osalesid:

Margo Loor, Heateo SA

Anu Altmets, Kodukant Harjumaa

Olvi Suurkütt, Harjumaa Pensionäride Ühendus

Külli Urb, Tallinna Puuetega Inimeste Koda

Kersti Jüriöö, MTÜ Pikva-Aava Külaelu

Inna Kramer, Tallinna Lastehaigla Toetusfond SA

Kaido-Allan Lainurm, Kodukant, Vasalemma Aedlinna Selts

HIIUMAA

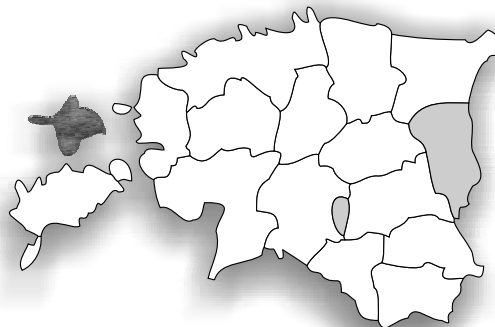
MTÜ – 244

SA – 9

Kokku – 253 1,1 %

Pindala – 1 023 km² 2,4 %

Rahvaarv – 10 753 0,8 %

ORGANISATSIOONI TEGUTSEMISVÕIME 3,6/2,2 (2005/2002)

Kuiigi Hiiumaal hõlmataivate inimeste arv on väike, esineb ikka neid, keda pole veel kaasatud ja arenguruumi jagub. Sihtgruppide tundmine on tegutsevate ühenduste puhul hea. Tuleb ette küll olukordi, kus sisevastuolude või isikute sobimatus tõttu jaguneb ühendus kaheks, mille järel tegeletakse edaspidi kas eri teemadega või dubleeritakse teineteist.

On organisatsioone, kes missiooni kehva määratlemise tõttu tegelevad enam-vähem kõigega, teised teavad selgelt, kuhu tahavad jõuda ja mida selleks teha. Edulisematel ühendustel on missioon ja eesmärgid selgelt paigas ja tegevused reastatud, leidub ka negatiivseid näiteid.

Enesetäiendamise võimalused on kasinad ning väga vähesed on õppinud strateegilist juhtimist. Vajadust selle järele siiski tuntakse, eriti ääremaal asumise tõttu ja mitte ainult enda tegevuse planeerimise vastu, vaid et tunda ka teisi ühendusi, katusorganisatsioone, kaitsta ühiseid huvisid ja oma piirkonna arengut. Lahendust otsitakse sageli omaette ja nõ kohutunde peal – strateegiliselt ei osata planeerida peamiselt vahendite puudumisel. On ka positiivset, näiteks arengukavade koostamise õpe.

Juhtimisstruktuur on tavaliselt selgelt paika pandud, iseküsimus on tööülesannete jagamises, kus pigem tegeletakse kõigega vastavalt vajadusele. Juhtorganite tegevuse avatuse osas on läinud olukord paremaks, raha väärkasutusi on vähem, inimesed on targemaks saanud. Paljud varasemad oskamatus tõttu tehtud vead enam ei kordu.

Palgalist tööjõudu on väga vähestes ühendustes, sedagi minimaalsete summade eest, kuid elujõulisuse seisukohast peetakse palga maksmise võimalust väga oluliseks, või vähemasti kulude hüvitamistki. Positiivseks näiteks MTÜ Kärkla Ratsu, kes on saanud toetusi manee•i ehituseks ning saavad osavõtutasudest treenereid palgata. Juhtimine siiski pole tasustatud.

Samuti on läbi valla toetuse palgatud raamatukoguhoidja haridusseltsil Edu, muidu tehakse suur osa tööst vabatahtlikkuse alusel, mis ei kajastu kusagil, kuna formaalselt pole vabatahtliku tööd olemas. Suuremad üritused nagu paadimatk ümber Hiiumaa või Beachfest toimuvad kõik vabatahtlikkuse alusel. Tööks vajalik tehniline varustatus on ebahütlane, kuid juurdepääs olemas, vähemalt Kärkla piirkonnas SA Tuuru näol. Kokkuvõttes on organisatsioonide tegutsemisvõime läbinud Hiiumaal suure arengu.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS – 3,3/3,8 (2005/2002)

Majanduslikult on elujõulised need, kes tahavad. On arenenuid ja teotahtelisi ning selliseid, kellele ei saa midagi pakkuda, kui neid ennast ei huvita. Mõistetakse, et ise tuleb tegutseda. Ühenduste majanduslik elujõulisus on üheselt seotud ka kogu piirkonna omaga. Hiiumaal kahaneb keskmine palk, kogukond on piiratud, ühenduste liikmeid sama vähe kui jõukaid elanikke.

Hinnangut oli raske anda ka seetõttu, et paljud ühendused püsivad elus vaid projektipõhiselt, liikmemaksud on madalad või puuduvad üldse. Paljude tegevus baseerubki sisuliselt mitterahalisele ja vabatahtlike toetusele. Üritustel toob igapäevaks midagi, toidu lauale ja nõud vahele, tööd tehakse talgute korras, palju panustatakse lihtsalt oma aega ja isiklike töövahendeid, sh arvutid.

Kohalikke filantroopiaallikaid tekib juurde põhimõttel “kui küsid, siis saad”. Summad on väikesed, aga ettevõtjate suhtumine on hakanud muutuma. Samuti toetab vald piskuga, aga siiski toetab. Kaasinvesteeringuid omavalitsuse partnerlusena on suurematesse projektidesse vähe. Elujõulisust senised toetused seega ei paku.

Rahastusallikaid on erinevaid, mis avaldab arengule positiivset mõju, aga mahud on taas väikesed. Suursponsoreid pole omavalitsustes ega ettevõtjate seas. Juurdeleidmine nõuab rasket tööd ja kes suudab ka projekte kirjutada, jääb hätta omafinantseeringuga. Näiteks Kalanas elavad jõukamad uusasukad, sinna on üksjagu ehitatud ja veel rohkem plaanis külaseltsi abil, kus on kuumaks 300 krooni, pensionäridele 50. Liikmete motiveerimise ja sihtrühma arendamisega tegeletakse siin-seal teadlikult, aga asi edeneb aeglaselt. Oluliseks peetakse tugevat liikmeskonda, et seista oma õiguste eest.

Eelarvete tegemisel kohandatakse tegevust vastavalt käimasolevatele projektidele ja kui ühele projektile üle kahe korra raha ei anta, nimetatakse kolmandal korral see lihtsalt ümber. Organisatsioonidele tehakse vähe eelarveid, samas otsitakse ikkagi pigem plaanidele tuge, mitte vastupidi.

Finantstegevusest on reeglina ülevaade olemas: kes tegutseb, sel on aruanded, samuti teevad aruandeid suuremad ühendused. Sõltumatute auditite osakaal on väga madal, tehakse seal, kus nõutakse seaduse või põhikirjaga või avalikustab aruande raha andja. Aruandeid avalikustatakse vähe, internetis on kõik üleval suurematel – Tuuru, PIK.

Teenuste pakkujaid on vähe, aga tekib juurde. Paiguti on lepinguid omavalitsustega – Käina valla teater, haridusseltsidel raamatukogu, internetituba, haigla, perikeskus. Osad ühendused, kellele teenuseid delegeritakse, on KOVi või maavalitsuse enda loodud. Liikmemaksu väikesed organisatsioonid alati ei kogu või pole neil sisetulekuallikana suuremat mõju kui distsiplineeriv. Avaliku sektori poolset rahastamist peetakse oluliseks, eriti baasrahastust tegevustoetusena end tõestanud organisatsioonidele, mis oleks omamoodi jätkusuutlikkuse toetamine. Seda kas või läbi katusorganisatsioonide.

Kuigi 2002. aastal sai majanduslik elujõulisus hindeks 3,8 ja 2005. aastal 3,3, on kommentaaride põhjal areng siiski toimunud ja seminaril osalenud peavad end lihtsalt liiga pessimistlikeks. Omavalitsused on hakanud toetama ühtlasemalt, samas on hiidlaste majanduslik positsioon Eesti mastaabis oluliselt aeglasemalt kasvanud võrreldes teiste maakondadega. Inimestel ei ole aga vabu ressursse juurde tulnud.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONNAPOLIITIKA MÕJUTAMINE 2,5/ 2,5 (2005/2002)

Poliitikutega otsesuhtlemise kanalitega on lood problemaatilised – konkreetsete isikute osalused muutuvad suureks ja kaob ära ühine esindatus ning demokraatia; tekivad üksikud suhtlejad või arvamusedliidrid.

Ühiseid projekte saab tuua sotsiaalvaldkonnast. Ühenduste enda koostöö on väga puudlik, võimalusi edasiarenemiseks palju. Toimib avatud foorumina Hiiumaa ühenduste suurkogu, mis on hetkel küll varjusurmas või õieti ei ole olnud põhjust seda kokku kutsuda. Võimalus on aga olemas, kui on vaja mõnda üle-maakonnalist teemat arutada. Sellist vajadust on rõhutanud ka maavanem, kes sooviks suhelda partneriga, kellele on delegeritud ühenduste “sõna”. Vaatamata kahele katsele, ei ole toimima hakanud Hiiumaa Naiste Ümarlaud, osalised ei näe ühiseid eesmärke ja vajadusi ainult sootunnuse põhjal.

Kaasamisest on pigem negatiivseid näiteid – ühendustega ei konsulteeritud näiteks bussiliinide sulgemise osas ja omavalitsus leppis bussiettevõtjaga ise kokku. Samuti läks Kõpu algkooli sulgemisega. Ühendused

ei usu ise ka piisavalt oma koostöö jõudu. Jõuliselt astuti välja veel Lauka külaseltsi poolt, kui vald soovis vana lasteaeda maha müüa, mis lõpuks anti tasuta külaseltsile. Tihti puudub infogi avaliku sektori otsustest ning potentsiaalsed partnerid manipuleerivad rahastamisega.

Lobitöö on nõrk, kuna riigi tasandil vaadates asutakse saarel ning ka kodukandis on kõik osapooled pigem vähese teadlikkusega. Samuti ei tunta eriti lobi põhimõtteid. Avalik sektor kutsub aeg-ajalt ka ühendusi aruteludele, ent viimased ei teadvusta ise, et nendest ka midagi sõltub ja nende arvamuse väljütlemine on vajalik. Tähtjaid antakse ka väga lühikesed, Hiiumaale jõuab osa infot hilinemisega ning ühenduste arvamuse koondamine ja väljütlemine seondub mõnikord liiga suurte kuludega.

Kohalikest arengukavadest on hea näide Kassari Haridusselts. Külaseltsid on arengukavad koostanud üheksale piirkonnale, kõik korralikult läbi arutades. Positiivseid näiteid on veel, lausa väga kõrge osalusega. Näiteks Kõpu kaitseala vaidluse puhul, kus saavutati hea tulemus.

Kaasamise häid tavasid peetakse ka KOVides väga vajalikeks, rakendamine peaks tulema järkjärgult, kuigi mõõtmist peetakse raskeks. Hea näide on taas Kassari haridusselts, kes enamasti oma tahtmise ka saab. Samuti oli neil oma planeering enne valla üldplaneeringut olemas ja nemad läksid ka poliitikasse, kuna nendega muul moel ei arvestatud. Kokkuvõttes on kaasamine muutunud veidi teadlikumaks, aga mitte tulemuslikumaks.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,1/2 (2005/2002)

Teenuseid osutatakse peamiselt sotsiaalvallas, lisaks Hiiumaa Metsaselts, mingil määral ka põllumeeste poolt. Pigem tegutsevad ühendused kitsal teenuste alal, kui Tuuru välja arvata, ega ole suunatud väga laiale ringile väljaspool ühendusi. Osutatavate teenustega on rahulolu kõrge: sotsiaalteenused, Hiiumaa haigla, varjupaik, Heatahteühing Lootus, raamatukoguteenus, ühendusena tegutsev nukuteater. Tugevad on ka spordi- ja hobiklubid ning haridusseltside koolitused.

Toodete-teenuste müümisega tegeleb peamiselt kohalik MAK Tuuru, aga ka näiteks käsitööühendus arendab, vahendab ja korraldab laatasid, uurimiskeskus Arhipelaag müüb analüüse, projekte. Mõningal määral teenitakse seega ka kulused tagasi ja areng ei ole kinni niivõrd turu nõudluse mittetundmisest kui Hiiumaa üldisest madalast maksujõulisusest. Sageli ollakse plaanides väga sinisilmsed.

Teatud valdkondades pakuvad KOVid ka ise lepinguid ning kokkuvõttes on teenuste osutamise hulk ja ulatus paranenud, hakatakse nägema üksteist partneritena, mitte toetaja ning saajana.

INFRASTRUKTUUR 4/4 (2005/2002)

Infrastruktuuri arengus on põhilised indikaatorid kohalik MAK ja kolmanda sektori tugistruktuurid. Katusorganisatsioonidest on toimivad Kodukant, Talupidajate Liit, Erametsaliit, Tootjate Ühendus, Turismiliit, PIK, kes teenivad küll peamiselt oma liikmete huve. Kuulutakse nii maakondlike kui vabariiklike katusorganisatsioonide alla.

Võrgustikega on olukord keerulisem, Hiiumaa suurkogu ei ole regulaarne koostöövorm, info levib paljus Tuuru meililistides, sedagi valdavalt nõ ülalt alla, kuid peaks toimima ka teiste organisatsioonide juures ning ka alt üles ja horisontaalselt. Kus kogutud raha edasi jaotatakse, seal toimib asi hästi: Kultuurkapital, PIK, Tuuru. Näiteid on vähe, aga need omavad selgelt positiivset ja sektorit arendavat mõju.

Koolitajate ja koolituste kättesaadavus on hea või väga hea, kuigi realselt midagi korraldades ei pruugi saada kokku piisavat osalejate arvu. Ollakse tüdinenud ka samadest organiseerijatest ja lektoritest.

Eri sektorite koostöö on pigem hea, näidetenä Hiiumaa väikesadamate tuntuse projekt või saarte naiste päevad, mida on toetanud äri- kui avalik sektor. Lisaks Hiiumaa käsitöö arendamine. Koostööd esineb kõigi sektorite ja meediaga, sellest tõusvat kasu mõistetakse.

AVALIK IMAGO 4/3,2 (2005/2002)

Ühenduste tegemisi kajastatakse meedias väga positiivselt, vähemalt seda osa, mida kajastatakse. Soodsamaid hinnapakkumisi tehakse, kuigi ühenduste rolli ühiskonnas väga ei analüüsita. Avalik arvamus pigem ei mõista ühenduste olemust ja tegutsemispõhimõtteid. Ehkki hoiak on positiivne, vaadatakse rohkem oma külaseltsi tegemisi kui mõju ühiskonnas.

Hiiumaa Omaavalitsuste Liidu esimees on öelnud, et tema jaoks jaguneb kolmas sektor kolmeks: spordiühendused, kultuuriühendused ja muu. Nii esindab ta tüüpilist arusaama, kus avalik sektor soovib omale kolmandast sektorist ühte selget partnerit, aga ei tee vahet, millised ühendused tegutsevad avalikes, millised liikmete huvides. Või saavad külaseltsi liikmed kenasti aru, et bussiliini kadumine teeb liiga, aga ei mõisteta alati vajadust koonduda.

Avalikkus toetab nende ühenduste tegevust, kes ise sellest teavitavad – kes korraldab laata, kes kontserte jne. Teiste sektorite esindajate arvamus positiivsust võib pidada pigem rahuldavaks, ent siin on ka ühenduste tegemata tööd.

Oma tegevusest teavitamine ja teadlikult imago kujundamine on rahuldav – tegutsetakse, aga ei jagata infot alati, kõik ei jõua isegi Tuuruni. Rahuldav on ka teadmine eetikakoodeksist, enda häid tavasid hinnatakse heaks. Nõrk on ühenduste kohta kättesaadav teave, kodulehekülgi paljudel pole, aastaaruandeid ja –raamatuid avaldavad vähesed. Kokkuvõttes ei arvesta teised sektorid ühendustega pigem kui partneritega, ent avalik imago on sektori tugevnemisega paranenud.

Arutelu toimus: 13. septembril 2005 Kärđlas

Arutelu juhtis: Urmo Kübar

Kirjutas: Alari Rammo

Arutelul osalesid:

Aivi Telvik, SA Tuuru

Harda Roosna, Hiiu Leht, MTÜ Haridusselts Edu, Kõpu piirkonna arendusselts Valguskiir

Toomas Remmelkoor, MTÜ Hiiumaa Taluliit

Annely Tikerpuu-Kattel, Hiiu Maavalitsus

Linda Kiivit, Kõrgessaare vallavalitsus

Aira Tross, OÜ Hiiu Mets, MTÜ Hiiumaa Metsaselts,

Eha Brikker, OÜ Plastiktoos

Matti Lüsi, SA Tuuru

Andres Miller, Hiiumaa Laidude Kaitseala

Õrne Põial, SA Tuuru

IDA-VIRUMAA

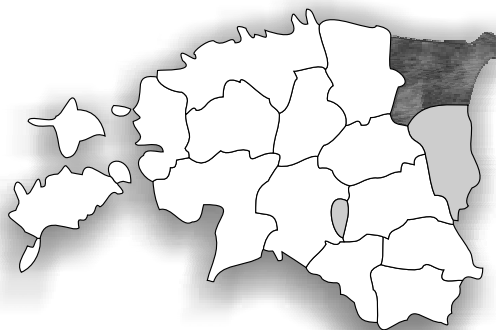
MTÜ – 2 367

SA – 35

Kokku – 2 402   10,4 %

Pindala – 3 364 km²   7,7 %

Rahvaarv – 175 718   12,8 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3/2 (2005/2002)

Väikeses kohas tegutsevad organisatsioonid reeglina teavad oma sihtgruppe, küll võib probleemiks olla oskus uusi gruppe kaasata: alati ei pruugi osata leida õiget lähenemisviisi või ühist puutepunkti. Missioon on enamasti selgelt määratletud, ehkki alati ei pruugi tegevus seda toetada. Tänu koolitustele ja rahastavate fondide nõudlikkusele on paranenud oskus oma tegevust planeerida ning organisatsioone juhtida, aga kindlasti ei käi see veel kõigi maakonnas tegutsevate ühenduste kohta. Paremini on ses osas arenenud maapiirkondades tegutsevad ühendused, kellele on ka rohkem koolitusi pakutud.

Leidub ühendusi, kus juhtimisstruktuurid on hästi paigas, aga ka neid, kus juht teeb kõike eelkõige ise. Probleemaatiliseks muutub see siis, kui eestvedaja esimene “aur” peaks otsa saama. Alati ei pruugi juht-organid olla ka huvitatud, et nende tegevus oleks läbipaistev ning liikmed ja avalikkus kõike teaksid. Ka liikmeskond võib olla passiivne ega nõuagi suuremat avatust.

Palgalist tööjõudu on vähestel ühendustel, enamus tööst käib vabatahtlike najal, keda kaasatakse nii ühenduse seest kui väljastpoolt. Kui tegevused on selgelt määratletud, on inimesed ka meelsasti valmis oma aega panustama. Siiski oleks palgaline tööjõud vajalik, sest praegu tegutsetakse valdavalt oma põhitöökoha või perekonna arvelt ning see pidurdab paratamatult arengut, lisaks on see ebaaus oma tööandja suhtes. Samas võib palgaliste töökohtade teke tähendada ülejäänute aktiivsuse langust – kõike hakatakse ootama palgalisel töötajalt. Tasuta töö on sageli parema kvaliteediga, küll aga peaks vabatahtlikule vähemalt hüvitama tema tehtud kulud (transport, sidevahendid jne).

Ühenduste tehniline varustatus on väga kesine, enamasti kasutatakse ühenduse asjade ajamiseks kas tööandja või KOVi vahendeid. Tehniliste vahendite kasutamise oskused on viimaste aastatega aga oluliselt paranenud. Siiski hinnati kokkuvõttes organisatsiooni tegevusvõimet punkti võrra kõrgemalt kolme aasta tagusega võrreldes.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2,8/2,5 (2005/2002)

Üldiselt ei saa Ida-Virumaa ühendusi pidada veel majanduslikult elujõulisteks, ka hinne on jäänud sisuliselt samaks. Enamikul ühendustest ei ole piisavalt rahastamisallikaid, olemaks kindlalt ka lähitulevikus elujõulised, valdavalt puudub püsiv rahastajate ring. Kohalike rahalisi allikaid napib, leidub küll firmasid, kes on toetanud ettevõtmisi auhindadega, materjalidega jms. Olukord oleks parem, kui ühendused suudaksid sponsoreid paremini reklaamida. Osalt ka tänu sellele on rahastajate ring üsna mitmekesine, vaid vähesed (enamasti linnas asuvad ühendused) sõltuvad ühest peamisest rahastajast, eelkõige KOVist.

Näiteid lepingutest teenuste osutamiseks KOVi või ettevõtjatega ei ole veel palju. Teenustest või toodetest teenivad sissetulekut vähesed, sest kogukond ei ole veel nii rikas – enamasti teenitakse lihtsalt kulud tasa. Siiski toodi näiteid külaseltsidest, kes on laatadel oma käsitööd või suupisteid müünud ning nõnda väikest lisaissetulekut saanud.

Parem on olukord mitterahalise toetusega, mida saadakse oma kogukonnalt – näiteks löövad inimesed meelsasti kaasa külaseltside ettevõtmistes ja heakorratöodes, kasutades selleks oma vaba aega ja isiklike töövahendeid ning materjale. Organisatsioonid koguvad enamasti ka liikmemaksu, kuid see on sümboolse suurusega, eelkõige distsiplineeriv, mitte reaalselt sissetulekut andev. Ka liikmeskonna kasvatamise ja sihtgrupi arendamisega tegeletakse aktiivselt. Hästi on arenenud finantskontroll ja aruandlus, sest kes seda ei teeks, enam raha ei saaks.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,9/2,5 (2005/2002)

Pilt kohalike KOVide ja ühenduste suhetest on kirju, erinevused omavalitsuste vahel on suured. Suhtlemine kohalike poliitikute ja ühenduste vahel on pigem aktiivne, eriti on poliitikud sellest huvitatud valimiste eel. Saadakse aru, et mõlemad on teineteisele vajalikud, leidub näiteid ühistest projektidest KOVidega. Samuti teevad ühendused koostööd otsuste mõjutamiseks – “kui häda käes, küll siis üksteist üles leitakse” – ehkki iseküsimus on, kas neid ka sel juhul kuulda võetakse.

Häid näiteid ühendustega arvestamisest leiab pigem valdadest kui linnadest. End valla tasandil tõestanud ühendustega ka arvestatakse, kuigi näiteks kohalikud arengukavad koostatakse sageli ilma ühenduste osaluseta või kui neid kaasatakse, siis pigem välise surve tõttu, mitte sisemisest vajadusest asjad ühendustega läbi arutada. Maakonna arengukava koostamisse ühendusi ei kaasatud ning kolmas sektor ei ole koostatud kavas ka prioriteetide hulgas.

Ühendused on ise arenenud teadlikumaks oma rollist partneritena ja nõudlikumaks nii KOVide kui ministeeriumide suhtes, probleemiks on aga suutlikkus end pidevalt päevakorras olevate küsimustega kursis hoida, kui avalik sektor kaasamisest huvitatud ei ole: pigem kiputakse otsustatust ikka tagantjärele teada saama. Vajalikud oleksid selged mehhanismid, kuidas otsused sünnivad ja kuidas toimub ühenduste kaasamine – eriti juhuslikult käib see praegu maakonna linnades.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,3/3,4 (2005/2002)

Arutelus osalenud ühendused käsitlesidki oma tegevust kui kogukonnale (mitte ainult oma liikmetele) suunatud teenuste pakkumist, teenuste valik on küllaltki lai, aga kõige olulisemaks peetakse ikkagi sotsiaalseid teenuseid (märksa vähem pakutakse näiteks oma oskusteavet). Inimesed on ühenduste poolt pakutavaga rahul, sooviks rohkemgi. Küllalt vähe on siiski selliseid teenuseid ja tooteid, mis pakkujale sissetulekut tooksid. Ka ühendused ise ei pea kuigi oluliseks turunõudluse jälgimist või maksujõuliste sihtgruppide otsimist, sest “tahamegi pakkuda neile, kes ei ole maksujõulised”.

Ka KOVid näivad pigem ootavat, et ühendused pakuksid teenuseid tasuta, seepärast on lepinguid tehtud veel vähe. Selliste teenuste üleandmist, millega KOV ise hästi hakkama ei saa, võiks olla märksa enam. Samas peab KOV ettevõtjaid usaldusväärsemaks partneriks ja on rohkem huvitatud nende arendamisest.

INFRASTRUKTUUR 2,6/2,4 (2005/2002)

Kohalike tugistruktuuridena tegutsevad Ida-Virumaa Ettevõtluskeskus ja Ida-Virumaa Külade Esindus, lisaks kuuluvad ühendused valdkondlikesse katusorganisatsioonidesse. Ühtset laiapõhjalist katusorganisatsiooni, ümarlauda või võrgustikku, mis kogu sektori häält maakonnas esindaks, ei ole. Probleemiks on info liikumine – et väiksematel ühendustel ei ole arvatult ega pidevat ligipääsu internetile, jäävad nad ka infost kõrvale, kui seda ise aktiivselt ei otsi. Paljudele on probleemiks eesti keelest aru saamine. Napp on ka ühenduste omavaheline kommunikatsioon. Teiselt poolt puudub ülevaade maakonna ühendustest, kellele võiks infot saata. Ka tagasiside MAKi poolt saadetud infole on vähene.

Toimub koolitusi ühendustele, kuid vähe ning hinna tõttu on nad paljudele kättesaamatud, eriti edasi-
jõudnute taseme koolitused. Parem on olukord maal (tänu Kodukandile), halvem linnades. Leidub näiteid
koostööst ühenduste ning kohaliku äri- ja avaliku sektori vahel, kuid vähe. Ühenduste hinnangul saavad
nemad sellise koostöö kasulikkusest paremini aru kui potentsiaalsed partnerid, kelle poolt valitseb veel
teadmatus ühenduste olemusest.

AVALIK IMAGO 2,4/2,6 (2005/2002)

Ühendustel ei ole jätkuvalt oma infoga kerge kohalikku meediasse pääseda, ajakirjanikud nende tegemisi
kajastama ei kipu, kui ühendus aga ise kirjutab, ei pruugi see olla ajakirjanduslikult soovitud tasemel
ning jääb ilmumata või ilmub kõvasti lühendatult. Otse halvasti ei suhtuta, kuid leitakse, et ühenduste
teemad “ei müü”. Eriti napib sügavamaid, analüüsivamaid käsitlusi kodanikuühiskonna teemadel. Ka ei
paku meedia ühendustele soodushinnaga kuulutuste või reklaami avaldamise võimalust. Lihtsam on
omakeelsesesse ajakirjandusse pääseda kohalikel vene ühendustel.

Inimeste arvamus ühendustest on pigem toetav, ehkki nende vajalikkuse ja rolli üle ühiskonnas palju ei
mõelda. Püsib mõtteviis “Kui tahavad, las siis tegutsevad, tore on.” Suurem huvi teema vastu tekib siis,
kui kõne all on rahaasjad. Keskmiseks hinnati ka ettevõtjate ja ametnike suhtumist ühendustesse – kõik
sõltub väga isikutest. Ent isegi siis, kui ühendusi üldiselt peetakse toredateks, domineerib suhtumine:
“Mina olen ametnik ja tean ise, mida tuleb teha – sina tuled tänavalt, mis infot sul olla saab!?”

Teave ühenduste kohta (isegi põhifaktid ja kontaktandmed) ei ole kergesti kättesaadav, see pidurdab
tõsiselt sektori arengut maakonnas. Majanduslikel põhjustel on oma kodulehekülg vaid vähestel
ühendustel, aastaraamatuid välja ei anta, info levib suust suhu või e-posti teel. Ka ühenduste endi teadlikkus
mainekujundusest on nõrk, ehkki intuiüivsel tegelevad sellega siiski kõik, kes oma asju südamega teevad.

Arutelu toimus: 12. oktoobril 2005 Jõhvis

Arutelu juhtis: Kaja Kaur

Kirjutas: Urmo Kübar

Arutelul osalesid:

Ene-Eha Urbala, Eesti Naiste Ümarlaud

Eret Laht, Vaivara valla külavanemate seltsing

Ott Penek, MTÜ Kõrtsialuse küla selts

Kersti Urbala, MTÜ Ida-Virumaa psühholoogilise abi keskus

Nailja Vilu, Tatari kultuuri ühing

Margarita Ostromova, Ida-Virumaa Valgevene kultuuri selts „Bez“

Aili Ilves, Sonda Perenaiste Selts

Reili Soppe, MTÜ Purtse külaselts

Aire Jago, Muusika- ja lauluselts „Metsakaja“

Ivika Maidre, MTÜ Maarahva selts „Vanatare“

Krista Pedak, MTÜ Ida-Virumaa Külade Esindus

Age Merirand, MTÜ Konju küla selts

JÕGEVAMAA

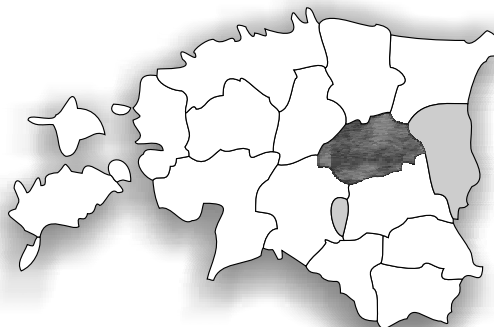
MTÜ – 415

SA – 16

Kokku – 431 1,9 %

Pindala – 2 603 km² 6 %

Rahvaarv – 37 641 2,7 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,4/3 (2005/2002)

Ühendused teavad hästi oma sihtgruppe, ent arenguruumi on nende tundmaõppimisel, keeruliseks peetakse uute sihtgruppide loomist. Mida selgemini on piiritletud ühenduse sihtgrupid, seda selgem on ka ühenduse tegutsemine. Missiooni olulisust tunnustatakse. Samuti tegeletakse strateegilise planeerimisega, ent oskusi napib turundusvõtete kasutamiseks.

Juhtimisstruktuur on täpselt määratletud suuremates ja professionaliseerunud organisatsioonides. Väikesed tegutsevad vabatahtlike toel, kes panustavad vastavalt võimalusele ja soovidele. Juhtimises väärtustatakse avatust – projektaruanded on avalikud, näiteks Jõgevamaa Puuetega Inimeste Koja aruanded on ühenduse koduleheküljel. Samal ajal on pisemates organisatsioonides teadmatust ja “hõõrumist” olnud rahade jaotamises ja plaanide kujundamises.

Palka makstakse projektipõhiselt ning see takistab pidevat arengut. Kuigi vabatahtlike panusega on võimalik väga palju ära teha, ei ole ainult selle najal võimalik professionaalseid teenuseid pakkuda. Tehniline varustatus Jõgevamaal on puudulik. Vähe on võimalusi kasutada interneti. Saadakse hakkama oma palgalise töökoha ja koduste vahendite abil. Olemasolevad avalikud internetipunktid ja raamatukogud leiavad laialdast kasutamist.

Ühenduste üldist tegutsemisvõimet peetakse heaks, võrreldes varasemate aastatega on organisatsioonide tegevus läinud jõulisemaks. Ära on kadunud osa väikesid külaseltse, kuna rahastuse saamine on raskenenud. On tunda liidrite väsimist, kuid samal ajal tunnetatakse üldise teadlikkuse tõusu.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3,1/2 (2005/2002)

Jõgevamaa ühenduste majanduslik elujõulisus on pigem kasin, kuna aasta alguses ei ole rahastusallikad aasta lõpuni selged. Toetutakse valdavalt oma kogukonnale ja sihtgrupile, ilma nende abita ei ole võimalik tegutseda. Väheseid organisatsioone toetavad rahaliselt üksikisikud, kuid ebaregulaarselt. Rahastusallikad on võimaluste piires mitmekesised. Leidub edumeelseid KOVe, kes toetavad ühendusi püsivalt, näiteks Saare vald. Samuti peetakse oluliseks KOPi toetust, aga hoolimata sellest puudub kindlustunne. Sihtgrupi ja liikmete värbamisega tegeletakse pidevalt, ent eesmärk ei ole nõ massi kogumine, kui toetust ei määrata just nn pearaha süsteemi järgi.

Eelarveid võidakse planeerida küll organisatsioonile, kuid realselt on esikohal projektieelarve. Finantskontrolli mehhanismina toimib peamiselt sotsiaalne kontroll, aruanded on avalikud. Oma teenuste või toodetega sissetuleku teenimise poole püütakse areneda. Hetkel see veel väga levinud ei ole. Näiteks Saare vallas anti MTÜle üle mitmed kultuuriteenused (raamatukogu, üritused), nähes pikaajalistes lepingutes ette konkreetsed kululiigid.

Liikmemaksu kogutakse regulaarselt, ent summad on väikesed. Ühendused peavad planeerimist oluliseks ning püüavad oma rahastamisallikaid hästi planeerida, ent teostada suudetakse need harvem.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,5/2 (2005/2002)

Koostöö KOVidega on veel algusjärgus. Lihtne on suhelda isiklikul tasandil ning seda eriti valimiste eelsel ajal. Ühendused teevad omavahel koostööd valdkonnapõhiselt, nt põllumehed ja maanaised. Muudatustetpanekuid seadusandlikesse aktidesse on tehtud, kuid need ei ole seni olnud edukad.

Samuti puuduvad mehhanismid ühenduste osalemiseks poliitilises protsessis. Seega jätkub lobitöö isiklikul tasandil, ent sellel ei ole püsivat mõju. Ühendused mõistavad oma rolli avaliku poliitika kujundamisel, kuid veel on vähe laiemat mõistmist.

TEENUSTE OSUTAMINE 2,5/3 (2005/2002)

Jõgevamaa ühendused pakuvad laia valikut teenuseid ning seda mitte ainult oma liikmetele, vaid enamasti tervele kogukonnale. Pakutavat peetakse võrdväärseks teiste sektorite teenustega ning neid tarbitakse meelsasti. Trükiseid püütakse levitada võimalikult laialdaselt, ent tavaliselt tehakse seda tasuta; tooteid ja teenuseid pakkudes saadakse tagasi vaid osa tehtud kulutustest.

Ühendused teavad üldist turunõudlust, ent Jõgevamaal puudub maksejõuline sihtgrupp. Teenuste pakkumiseks otsitakse KOVide toetust ning aeg-ajalt seda ka saadakse. Üldistatult saab väita, et teenuste ja toodete osutamisega end ära ei majandata, neid subsideeritakse projektitoetuste ja vabatahtliku tööga.

INFRASTRUKTUUR 3/3 (2005/2002)

Tugistruktuuridest toimib Jõgevamaal kohalik MAK, tänu kellele on kohapeal olemas võimalused algtaseme koolitusteks ja nõustamiseks. Kuna MAK loodi alles hiljuti, pole tegevused veel täielikult välja kujunenud. Katuseorganisatsioonidesse on ühendused koondunud valdkonnapõhiselt. Mõnedel ühendustel polegi vaja kuhugi koonduda.

Valdkonnaülene koostöö puudub, kuna laiemalt mõelda on raske. Sellest tulenevalt on ka ühendustevaheline infovahetus puudulik. Tegevust mõjutav miinus on see, et sageli toimuvad sarnastele sihtgruppidele mõeldud maakondlikud suurüritused samal ajal. Infovahetuseks nähakse peamise võimalusena e-posti liste.

Kohalikke fonde Jõgevamaal ei ole. Puuetega Inimeste Koda jagab raha oma allorganisatsioonidele. Koolitusi pakutakse ühendustele piisavalt. Vajaduste rahuldamine jääb peamiselt rahaliste vahendite ning aja nappuse taha. Sektoritevaheline koostöö on veel arengujärgus.

AVALIK IMAGO 3,2/3 (2005/2002)

Ühenduste tegevust kajastatakse meedias positiivselt. See on saavutatud läbi isiklike kontaktide ajakirjanikega, kes meelsasti osalevad üritustel. Kajastus on valdavalt faktipõhine, sügavama analüüsini ei jõuta. Info avaldamine kohalikus meedias on ühendustele vähemalt poole soodsam ärireklaamist.

Avalikkuse suhtumises ei tunnetata vastuseisu, kuid esineb ükskõiksust. Toetavad ollakse pigem sõnades. Kui ühendused küsivad oma tegevuseks raha, siis on positiivset vastukaja väga vähe. Avalik sektor ja ettevõtted suhtuvad ühendustesse erinevalt. Avalik sektor on paljuski mõistnud ühenduste vajalikkust ning mõistmine aina paraneb. Ettevõtted ei saa üldiselt aru ühenduste tegutsemispõhimõtetest, ent on positiivseid erandeid.

Ühenduste võimalused ennast tutvustada sõltuvad rahalistest vahenditest, vajadused on suuremad. Enda tegevuse avalikustamisest on minimaalne aastaaruande avaldamine. Tegutsetakse sisemisi häid tavasid järgides, formaalsetest dokumentidest ei olda teadlikud.

Arutelu toimus: 7. oktoobril 2005 Jõgeval

Arutelu juhtis: Kaja Kaur

Kirjutas: Külvi Noor

Arutelul osalesid:

Rita Kivisaar, Kääpa Ühistegevusselts

Ille Randjärv, MTÜ Avatud Peipsi Ühendus

Kersti Kurvits, SA Jõgevamaa Arendus-ja Ettevõtluskeskus

Liia Lust, Jõgevamaa Kodukandi Ühendus

Luule Palmiste, MTÜ Jõgevamaa Puuetega Inimeste Koda

Pille Tutt, Jõgevamaa Kodukandi Ühendus

JÄRVAMAA

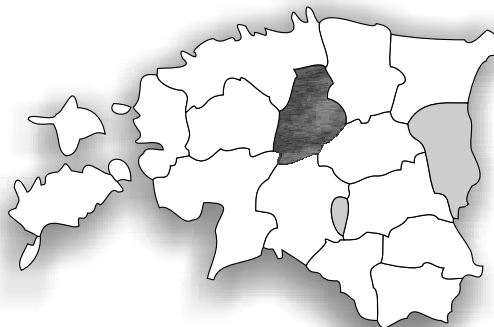
MTÜ – 503

SA – 8

Kokku – 511 2,2 %

Pindala – 2 460 km² 5,7 %

Rahvaarv – 37 141 2,7 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 2,4/2 (2005/2002)

Järvamaa organisatsioonid tunnevad hästi oma sihtrühmi ja teavad, kellele mida pakkuda. Lisaks suudavad nad haarata ka uusi sihtgrupe, kuid siin on ka kasutamata võimalusi. Kuigi missioon on ühendustes läbi räägitud ja kirja pandud, siis sageli ei hoita seda silme ees, vaid lähtutakse tegevusest hetkevajadusest (projektkonkursid määratlevad vajadused ja prioriteedid).

Selge juhtimisstruktuur vajab veel arendamist. Tegevus on tihti kaootiline, sest pole võimalik panna kohustusi vabatahtlikele. Tavaliselt on igaühel ka oma põhitöö ja selle kõrvalt on kõigil keeruline lisaäega leida. Vastutustundetult juhatuse liikmelt millegi väljanõudmisele ja tema karistamisele kulub veelgi enam aega, nii et sellega ei tasu end vaevata.

Töötajaid enamasti ühendustes pole, kuigi see oleks väga oluline. Positiivse näitena võib tuua Lõuna-Järvamaa Arendusühingu, mis küll KOVide asutatuna pakub täiskohaga tööd kahele inimesele. Ühingu eesmärgiks on kogu piirkonna areng, peamiseks tegevusteks KOVide huvides projektide elluviimine ja ka ühenduste toetamine.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2,4/3 (2005/2002)

Majanduslikku tegevust planeerivad paljud ühendused projektipõhiselt. Isegi aasta alguses tegevuskava/ eelarve koostamine on küsitav. Tuntava toetusena toimib vabatahtlikkus. Rahalise allikana tegutseb Järvamaal kogukonnafond, mis on küll alles algusjärgus. Ühenduste jaoks sõltub rahastamisallikate leidmine nende enda aktiivsusest, mis võtab palju energiat ja muudab pikaajalise tegutsemise ebakindlaks.

Kindlaid rahastamisallikaid pole – KOVi rahastamine sõltub võimulolijate suhtumisest. Vajalikuks peetakse riiklikul tasemel läbi suruda ühenduste tegutsemistoetus. KOVide ega valitsuse tasandil ei nähta ühenduste positiivset mõju kogukonnale. Negatiivne näide on Oisu vallast, kus kogu kultuuri- ja ühenduste valdkonnale on eraldatud 80 000 krooni, mida on vähe ning pole näha, et tulevikus valla tulubaas tõuseks. Positiivse näitena võib tuua Türi valla, kus 5% eelarvest läheb ühendustele projektipõhise tegevuse toetuseks, seda toetavad ka asjaolud, et vald on suhteliselt suur ja erinevate asutuste ülalpidamiskulud väikesed. Vastavalt ühenduse eelarvele annab tegevustoetust ka näiteks Ambla vald.

Finantskontroll ühendustes on üsna nõrk, sest inimesed ei tunne nii palju seadust ja ühenduse juhatuse liikmed ei süvene raamatupidaja poolt professionaalselt koostatud aastaaruandesse. Ilmselt oleneb see protsess ka juhatuse esimehest, kui võrd aktiivselt soovib ta oma liikmetele majandustegevust selgitada.

Osad ühendused teenivad märkimisväärset tulu pakutatavatest toodetest ja teenustest, näiteks aiandus- ja käsitööselt. Tunnustust teenuste pakkumise osas näitab lepingute sõlmimine KOVi ja teenuse pakkuja vahel, eriti spordi- ja noorsootöö vallas. Mõnes valdkonnas pole teenuse üleandmine otstarbekas: kannatab kvaliteet ja kulud suurenevad.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,5/2 (2005/2002)

Järvamaa ühendused hindavad suhtlemise poliitikutega nõrgaks: ei ole otsekanaleid, korraks tekib võimalus suhelda vahetult enne kohalike omavalitsuste valimisi.

Koostööd eri sektorite vahel on vormistatud – näiteks on ettevalmistamisel koostöökokkulepe Järvamaa Kodukandi, Järva Maavalitsuse ja Järvamaa Omavalitsuste Liidu vahel. Türi vald on toetanud külavanema statuudi vastuvõtmist, mis näitab samuti rollide tunnustamist kohaliku tasandi elus. Sama on tehtud Ambla vallas, kus käib koos külavanemate, ühenduste ja vallavanema ümarlaud.

Koostööd takistavad partnerluse puudumine ühenduste ja KOVide vahel – puudub nägemus, kuidas üksteisest võiks enam kasu olla. Lobitööd võetakse pigem lunimisena ja see on ühenduste seas kehva mainega.

TEENUSTE OSUTAMINE 2/4 (2005/2002)

Teenuste pakkumise/ostmise tavad on piirkonniti väga erinevad ning olenevad konkreetsest KOVist. Väikesed ühinged osutavad teenuseid väga vähe. Võrreldes 2002. aasta aruteluga on ilmselt Kesk-Eesti Noortekeskus ainus organisatsioon, mis on oma teenused mahult ja sisult säilitanud. Olukorra suhtelist halvenemist selgitab ka ilmselt see, et ühendusi on juurde tulnud ja on enam, kellega võrrelda. Arvestades ühenduste suuremat arvu võiks ka teenuse pakkujaid olla enam.

INFRASTRUKTUUR 2,3/3 (2005/2002)

Ühendused ei kuulu eriti katusorganisatsioonidesse, sest puuduvad rahalised võimalused tasuda liikmemaksu, liikmelisusest ei nähta kasu ja teavet, mis oleks kuulamise peamine eelis, saadakse ka muudest allikatest. Infovahetus ühenduste vahel toimub pigem valdkonniti, piirkonniti on infovahetus vähene. Igas paigas interneti kui kõige tõhusamat infokanalit ikka veel ei ole.

Koolitust pakutakse üsna mitmekesiselt, kuid selle hinnad ei ole kõigile jõukohased. Väga head on MAKi poolt pakutavad koolitused, kuigi osalejad nendel on valdavalt samad; kõik ei näe koolitustemaatika olulisust. Oluliseks peetakse ka korteriühistute liidu Türi büroo koolitusi ja ühiseid pakkumisi (nt suitsuandurid).

Häid näiteid infrastruktuuri kohta võib tuua erinevatest koostööprojektidest. Päästeameti poolt rahastatud projekti käiski Lõuna-Järvamaa Arendusühing Päästeametis esitlemas kui eeskujuna erinevate institutsioonide koostööst. Projektis olid kaasatud KOVid, Kaitseliit, Punase Risti Järva Selts, Vabatahtlike tuletõrjajate ühing, Kuma raadio ja Järvamaa Päästeteenistus. Ühendused, avalik sektor ja ettevõtjad on koostööd teinud veel näiteks naisorganisatsioonide projektides ja Sargvere päevade korraldamisel.

AVALIK IMAGO 2,6/3 (2005/2002)

Ühendustel on ajakirjanduses kajastamisvõimalused Järva Teataja “nupukeste” rubriigis, kus saab tasuta oma üritustest kirjutada. Ajaleht on kirjutistele avatud, kuid reklaamihinnas erinevust ei ole, kui end reklaamib ka tulu mittetaotlev üritus. Igale ühendusele oleks tähtis oma tuttav ajakirjanik, liiga tihti tuleb võidelda ajakirjanduse pealiskaudse suhtumisega.

Avalikkuse suhtumine ühendustesse on üldiselt positiivne, kuigi vahel võib kohata ka valearusaamu. Näiteks ürituste osavõttu küsimisel imestatakse: “Te olete ju mittetulundusühing, miks te tasu küsite oma üritusel?!” Külaselts on ka teatud arvamusel kujundaja kohalikul tasandil, mõnikord on ühendus sotsiaaltöötaja rollis.

Ühendused järgivad eetilisi tõekspidamisi, Ambla valla ühendustel on isegi oma kirjalikult paika pandud eetikakoodeks olemas. Järvamaa MAK rõhutab ühenduste loomise nõustamisel, et oma sisemiste heade tavade reglement on oluline.

Arutelu toimus: 29. septembril 2005 Paides

Arutelu juhtis: Elina Kivinukk

Kirjutasid: Eha Pehk ja Elina Kivinukk

Arutelul osalesid:

Anneli Merila, “Mänguexpert” MTÜ

Janika Vingel, Europe Direct Kesk-Eesti Infopunkt

Marta Kondas, Kangrumäe KKE Selts

Riina Trumm, Kodukant Järvamaa

Kaidi Ehamäe, MTÜ Türi valla külad, Türi vallavalitsus

Anne Tammperre, EKÜL Türi büroo, ühistegevuse koda

Aino Kreitsman, Järva Maavalitsus

Kaie Altmets, Järva Maavalitsus

Eha Pehk, SA Järvamaa Arenduskeskus

Pipi-Liis Sieman, MTÜ Lõuna-Järvamaa Arendusühing

LÄÄNEMAA

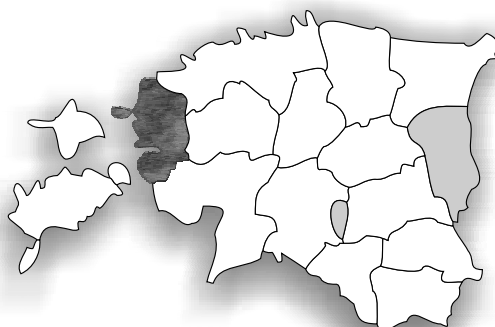
MTÜ – 585

SA – 18

Kokku 603 2,6 %

Pindala – 2 383 km² 5,5 %

Rahvaarv – 28 781 2,1 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,4/3,3 (2005/2002)

Üldiselt on Läänemaal tegutsemisvõime üsna hea. Ühendused on sündinud kindlast vajadusest ja seetõttu tuntakse oma sihtgruppe hästi. Ometi on organisatsioonide strateegilise planeerimise osas veel palju arendada: sageli ei ole määratletud missiooni, vaid tehakse üksikuid sobivaid projekte. Arengukavad on pigem üksikutel ühendustel, palju on kasutatud PRIA taotlustes nõutavaid arengukavade väga lühikesi ja ebapiisavaid variante.

Organisatsioone veavad üksikud liidrid, raske on leida etteotsa uut inimressurssi, mis on seotud ka madala elanikkonna tihedusega Läänemaa erinevates piirkondades. Oluliselt aitaks olukorda parandada palgaline tööjõud, mida praegu on pigem üksikutel ühendustel. Tööks vajalik tehniline varustatus läheb järjest paremaks, nt interneti kättesaadavus on viimastel aastatel oluliselt paranenud.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3/2 (2005/2002)

Läänemaa ühenduste majanduslik elujõulisus on pigem nõrk. “See on hingitsemine”, sõnab üks arutelul osaleja. Teatud toetust saadakse kohalikul kogukonnalt, vabatahtlikelt. Nt Oru vallas aitab külaühingu talgutele kaasa kohalik ettevõtja läbi oma osaluse ja toitlustamise.

Samas on olemas mõned kohalikud vahendid, kuidas ressursse juurde saada. Nt Kiidevas tegi üks suvitaja avaliku vaateplatvormi korda kümne tuhande krooni eest. Ühenduste rahastusallikaid on enamasti üsna mitmekesiseid, osalt nõuavad seda projektikonkursid, teisalt on neid ka juhtide tahtmisest ja eelarve suuruselt. Ometi ei ole ühendused leidnud püsivat toetajate ringi, mis seab ohtu ka nende püsimise lähitulevikus elujõulisena. Enamik ühendustest kogub liikmemaksu, kuid see ei ole eriti suur.

Aastaeelarve planeerimisel on nii projektipõhiseid kui tegevuspõhiseid lähenemisi. Vahepeal tuleb teha ka ootamatuid samme, mis pikaajaliste plaanidega kooskõlas ei ole. Mõnes vallas peab iga külaselts esitama novembriks vallalt taotletava oma eelarve ja summad kaasfinantseerimiseks. Samas tunnistab mõni külaselts, et kui vald toetaks nende tegevust enam kaasrahastamise osas, oleks nende ühing palju tegutsemisvõimelisem. Üldine läbipaistvus ühenduste finantskontrollis on ebaühtlane.

Osa ühendustest saab teenustest sissetulekut (müüakse käsitööd, pakutakse koolitust, psühholoogilist nõustamist), kuid see võiks olla palju aktiivsem osa ühingute tegevusest. KOVID on teatud valdkondade ja teenuste peale sõlminud ühendustega lepinguid (nt noortekeskuse teenus, töötajate ühingu tegevus), aga mõnes vallas on tulutult kestnud läbirääkimised lepingu sõlmimise osas teeäärte puhastamise osas.

Rahaliste allikate võimalused on paranenud, seda eeskätt tänu RAKi meetmele 3.5 ning Sapidile. Samas on süvenenud tendents, et teatud projektikonkursid pakuvad vaid osalist rahastamist projektide läbi viimiseks. See toob omakorda kaasa aga tegevuse kvaliteedi languse, sest ajalise või mõne muu piirangu tõttu ei ole võimalik enam muudest allikatest täiendavat taotlust küsida.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,3/1,5 (2005/2002)

Eestkustes on Läänemaa ühendustel veel palju areneda. Poliitikute ja ühenduste vahel on otsesuhtlemis-kanalid nõrgad, toimivad pigem erandkorras – “Isegi, kui minister elab vallas, on sellest vähe kasu.” Enne valimisi suheldakse rohkem ja poliitikut osalevad üritustel, kui neid kutsutakse. Samas on kanalid poliitikutega kontaktivõtmiseks olemas (suheldakse erakondade büroode kaudu), nii et vajadusel on poliitik kättesaadav. Ühiste projektide läbiviimise osas ei ole palju kogemusi olnud – kui poliitikut otsest tulu ei näe projektist, on neid raske kaasata.

Samuti on vajalik enam arendada koostööd ühenduste endi vahel, et eeskoste valdkonnas tugevamaks saada. Erinevates piirkondades on sageli puudu oskustest, kuidas edukalt koostööd teha; puudub konkreetne nägemus, millist kasu võiks koostööst saada. Maakondlikul tasandil on olemas küll maavalitsuse juurde loodud arenduskoda, mis kaasab erinevate sektorite esindajaid ja spetsialiste maakonna eri valdkondade arendamiseks, kuid tegelikkuses see mehhanism ei toimi. Alates asutamisest 2003. aastal on arenduskoda käinud koos kaks-kolm korda.

Ühendused on üldiselt teadlikud lobitöö põhimõtetest, sageli ei kasuta nad ise võimalusi ära, et aktiivsemalt erinevates protsessides osaleda. Enamasti nähakse KOVi olulise finantsallika mitte partnerina ja samamoodi näeb olukorda tegelikult ka KOV.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,2/1,8 (2005/2002)

Nagu eelpool mainitud, pakuvad ühendused teenuseid, kuid ilmselt võiks seda tegevust enam esineda. KOVide poolt on huvi madal, ühendustel tuleb endal initsiatiivi üles näidata. Samuti võiks enam uurida kohalikke vajadusi ja teenuse tarbijate tagasisidet kvaliteedi osas. Teatud osa teenitakse kuludest tagasi, kuid vahel võiks teenuste eest küsida tarbijatelt kõrgemat hinda.

INFRASTRUKTUUR 2,8/2,9 (2005/2002)

Läänemaa ühendused tunnevad selgelt tuge võrgustike poolt: Läänemaa MAK on teinud hoolsalt tööd, järjest tugevamalt on kanda kinnitanud liikumine Kodukant. Viimane on ka ise teinud aktiivselt samme, et enam Läänemaa külaseltse kuuluksid võrgustikku. Läänemaal võib tuua erinevuse ühenduste aktiivsuse vahel geograafilises mõttes: lõunas Lihula kandis on ühendused aktiivsemad kui põhja pool.

Ühendused võiksid enam omavahel jagada informatsiooni, see aitaks ka väljastpoolt tunnustust saada – nt pole paljudel küladel siiani külavanemaid ega nende tekkimist toetatud. Ka kogukonnafondi Läänemaal pole.

2000. aastal on loodud Sihtasutus Edward ja Madli Kirchhoff (Roosiorg) Stipendiumi Fond. Perekond Kirchhoff elab USA Pennsylvania osariigis, kuid on olnud varasemalt seotud Lihulaga. Esimene sisse-makse oli 15 000 USA dollarit, fond kasvab täiendavatest kannetest, dividendidest ja intressist. Stipendiumid ja ühekordsed toetused määratakse õpinguteks põllumajanduse ja kunsti alal (põllumajandus-õpingute all mõistetakse ka teisi looduskeskkonnaga seotud erialasid metsandus, aiandus jt.) Lihula ja selle ümbruse noortele.

Kui sobivaid kandidaate ei leia Lihulast, võib stipendiumi anda ka mujalt Läänemaalt pärit kandidaadile. Põhikirja järgi võib fondi kasvades kasutada teatud osa laekunud summadest Lihula ajaloolis-kultuuriväärtusega hoonete korrastamiseks, samuti nende inimeste toetamiseks, kes tulemuslikult arendavad Lihula haridus- ja kultuurielu või tulevad sel eesmärgil Lihulasse tööle. Seni on seda tehtud mõisahoone korrastamiseks, mida kasutatakse avalikul otstarbel muuseumi ja rahvaulikoolina.

Üldiselt on koolitusvõimalused ühenduste juhtidele baaskoolituse osas olemas. Teatud spetsiifilisematel teemadel koolitused on oma kõrge hinna tõttu vähemkättesaadavad. Vahel “magatakse maha” head koolitused. Näiteid eri sektori omavahelisest koostööst on vähe – üheks nendest on raudteetammi haldamine. Ilmselt ei ole veel teadvustatud kasu, mida selline koostöö võib anda.

Võib öelda, et ühenduste infrastruktuur on rahuldav aga nõudmised on suuremaks läinud. Kohalik MAK on täitnud oma rolli hästi, aga erinevatel eesmärkidel oleks hästitoimivaid võrgustikke enam vaja.

AVALIK IMAGO 2,5/3 (2005/2002)

Ühenduste ja eriti külaelu tegevuse kajastamine on kehvapoolne, aga kui kohalikus maakonnalehes juhtutakse kajastama, siis on see pigem positiivses valguses. Eriti nõrk on meedia analüüsivas rollis. Toimib Läänemaa Portaal, kuhu saab ühenduste uudiseid üles pandud. Üleriigilises meedias on väga keeruline kajastust saada, kuigi Läänemaalt on palju ajakirjanikke üleriigilistesse meediakanalitesse tööle läinud. Kergem on kajastada oma tegevust vallalehtedes, aga need ei ilmu regulaarselt.

Üldiselt on inimeste arvamus ühendustest muutunud positiivsemaks, vahel kohtab ettevõtjate seas suhtumist, justnagu “mittetulunduslik” on kehva mainega ja ei tohiks teenida tulu. Enamasti ollakse kolmanda sektori osas sallivad, jalga ette ei tulda panema. Mõnel puhul võetakse ühendust kui teatud valdkonna eksperti, nt teevad tihedat koostööd KOVi lastekaitse spetsialist ning noortekeskuse töötaja. Programmi LEADER propageerijana on kaasatud liikumine Kodukant, mis näitab tunnustust.

Ilmselt mõjutab avalikkuse üldist suhtumist ka ühenduste endapoolne tegevuse kajastamine – kodulehekülgi ja teadlikult oma tegevuse kohta info jagamist on ühendustel üsna vähe.

Üldiselt võib öelda, et hindend on muutunud ka seoses ühenduste arvu kasvuga: et tõusnud on ühenduste arv ja koos sellega nõudmised, siis ollakse erinevate mõõdete osas vastavalt kriitilisemad.

Arutelu toimus: 5. oktoobril 2005 Haapsalus

Arutelu juhtis: Kaja Kaur

Kirjutas: Elina Kivinukk

Arutelul osalesid:

Tiiu Tomingas, Kūideva külaselts

Ene Sarapuu, Rälby külaselts

Ene Pajula, Läänemaa Lastekaiste ühing

Ingrit Kera, Kodukant Läänemaa

Kairi Antsve, Läänemaa Arenduskeskus

LÄÄNE VIRUMAA

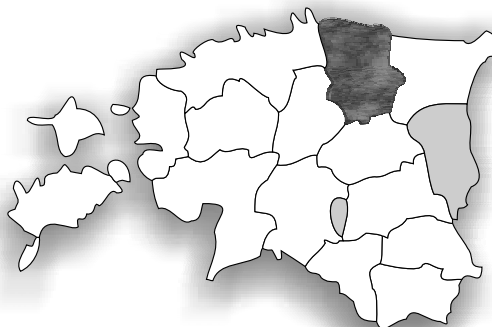
MTÜ – 1 024

SA – 16

Kokku – 1 040 4,5 %

Pindala – 3 628 km² 8,4 %

Rahvaarv – 69 450 5,1 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,5/3,8 (2005/2002)

Üldiselt tunnevad Lääne-Virumaa ühendused oma sihtgruppe üsna hästi, kuigi on ka näiteid vastupidisest. Ka on näide külaühingu loomisest, mille esialgseid plaane tuli kohalike tegelike vajaduste ajal oluliselt muuta. Oma missiooni määratlemisel ja sellest lähtuval tegutsemisel on samuti külaseltsid heaks näiteks, kuid teiste valdkondade ühingutes vajab see arendamist.

Enamikes ühendustes puudub alaline palgaline tööjõud, mis takistab oluliselt ühenduste arengut. Siin võib tuua aga üleduka näitena Puuetega Laste ja Noorte Toetajate Ühenduse Kirilill (MTÜ Kirilill), kus on palgal ligikaudu 40 töötajat. Ühendusel on kolm osakonda: kool vaimupuuetega lastele, päevahoid vaimupuuetega inimestele ja lastekodu. Peamiseks inimressursiks ühendustes on siiski vabatahtlikud, keda rakendatakse ja värvatakse aktiivselt.

Tehniline varustatud ühendustes on kasin, palju kasutatakse kas isiklike vahendeid või näiteks paljudandakse ühenduse tööks vajalikke materjale oma põhitöökohas.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3,3/2,5 (2005/2002)

Üldiselt ei ole ühenduste majanduslik elujõud väga hea. Samas on erksaid positiivseid näiteid: Karepa seltsil on tuntav kohalike inimeste rahaline toetus, sest selts seisab inimestele oluliste küsimuste eest, nt rahvamaja ehitamine on kogu külarahvale oluline sündmus, mille üle kohalikud tunnevad omanditunnet. Majanduslikult aitab ühendust üleval hoida kohalik kogukond, samuti juhatuse liikmete vahendid (oma isikliku arvuti kasutamine või oma kodus koosoleku korraldamine).

Tuntav on kohalike ettevõtjate toetus ühendustele, peamiselt toodete näol. Üldistades võib öelda, et igal ühendusel on oma sponsor. Kindel rahaliste toetajate ring on vähestel, aga see oleks vajalik. Kui elatustase oleks kõrgem, saaksid ka paljud ühenduste eestvedajad rahaliselt ühenduste toetuseks enam panustada. Elujõulisust vähendab liigne projektipõhisus, mis ei anna tulevikuplaanideks palju kindlust.

Eelarveid tehakse pigem välise surve sunnil (nt seadusest tulenev nõudmine või projektikonkurss). Ühenduste majandustegevuse avatus ja läbipaistvus on praegusel hetkel vähearendatud. Hinnanguliselt pole revidenti enamikul ühendustest, sageli ei jätku vahendeid raamatupidaja töölevõtmiseks. Hea läbipaistvuse näiteks on Virumaa Lootus avaldades oma aastaaruandeid maavalitsuse aastaraamatus.

Teatud lisasissetulek on osadel ühendustel teenuste osutamine, nt ruumide väljarentimine kohalike väikeettevõtjatele. Mitmete teenuste peale sõlmitakse ka lepinguid, nt KOVi ja ühenduse vahel. Enamasti sõlmitakse teenuselepingud aastaks, aga on ka pikemaajalisi näiteid, nt avahoolduse teenuse leping on sõlmitud neljaks aastaks, ruumide rentimise leping viieks aastaks.

Ühendused oskavad kindlasti planeerida oma majanduslikku tegevust, kuid plaanide elluviimine (finantseerimise küsimine) on vahel problemaatiline.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 3,5/2,2 (2005/2002)

Lääne-Virumaa ühendused osalevad teadlikult poliitikate kujundamisel, eriti head näited on külaseltsidelt (toetudes äsjatoimunud kohalike valimiste andmetele kandideeris erinevates volikogudes kokku 29 inimest, neist 26 said volikokku ka sisse).

Näiteid koostööst eri sektorite vahel on samuti (Tapa MAKi ja Tööturuameti ühisprojekt), vahel tuleb projektitaotluse esitamiseks konkurssidele saada KOVilt kirjalik kinnitus. Ühenduste omavahelises koostöös on saavutanud tulemusi: KOVide arengukavades ja üldplaneeringutes on ühenduste mõju tuntav. Külaseltsid on saanud mitme valla eelarvesse eraldi rea. Osa ühendusi on olnud kaasatud üleriigilistes seadusloome protsessidesse.

Poliitikas osalemise mehhanismiks on maakondliku arengukava töögrupid, kuhu kaasatakse ühenduste esindajaid, samas ei ole osalemine võimalik kõigile vaid ühendusi kutsutakse nõo nimeliselt. KOVide partneritena tunnetavad ühendused oma rolli, küsitav on partnerlus ministriumidega – kohalik tasand tundub olulisem. Erinevates kohaliku ja maakondliku tasandi otsustes üritatakse kaasa rääkida nii palju kui võimalik, ent sageli on tulemused ja mõju ebaselge.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,1/2,4 (2005/2002)

Lääne-Virumaa ühendused osutavad üsna palju teenuseid ja inimesed on nendega enamasti rahul. Esineb ka näiteid toodetest, mida müüakse (Virumaa Info- ja Koolituskeskuse materjalid, Eesti ainukese kogumiku “Maanaiste laulik” müük).

Otsene tulusaamine teenustest on kaheldav. Levinud on suhtumine, et ühendused peavad pakkuma teenust väga odavalt (sageli alla omahinna), kuid kõrge kvaliteediga ja see piirab oluliselt sektori arengut. Lepinguid ühenduste ja KOVide vahel tehakse üksikuid, ühendused peavad ise selles osas olema aktiivsemad. Ei ole välja töötatud teenuste standardeid, mille põhjal hinnanguid anda. Alati ei ole teenuste delegerimine ka mõistlik, võivad tekkida probleemid, mida algjärgus ei olnud võimalik ette näha.

INFRASTRUKTUUR 3,7/3,4 (2005/2002)

Ühenduste toetusstruktuur on hästi välja arenenud ja tuntav. MAK pakub head tuge erinevates küsimustes. Katusorganisatsioonidesse kuuluvad kahe valdkonnaga tegelevad ühendused: külaseltsid ja puuetega inimeste organisatsioonid. Ühendus Virumaa Lootus on Lääne-Virumaa külade ühendus, kuhu kuulub enamik piirkonnas tegevatest ühendustest. Maal on ilmselt keerulisem valdkondi eristada, kohalikul külaseltsil tuleb tegeleda väga erinevate valdkondadega paralleelselt. Ometi jagatakse informatsiooni paremini valdkonnasiseselt, valdkonnaüleselt infovahetus ei toimi. Maakondlikku ümarlauda ei ole, samuti tegutsevad infolistid ühesuunaliselt.

Maakondlikul tasandil on maavanema poolt tulnud mitmeid initsiatiive teatud valdkondlike ühenduste huvide teadasaamiseks (ümarlauad kirikutele ja vähemusrahvustele, samuti antakse käesoleva arutelu tulemustest maavanemale teada, et selgitada sektori hetkeolukorda maakonnas). Ümarlaudade tulemusena tekivad teatud prioriteetsed valdkonnad, millega maavalitsuses tegeletakse ja mõne aja pärast saadakse uuesti kokku. Maakondliku rahajagaja üksiku näitena võib tuua Lääne-Virumaa puuetega inimeste kohta.

Arvestades maakonnas suhteliselt head koolitusasutuste kättesaadavust, on koolitusvõimalused ühenduste liidritele üsna head. Juhtimise baaskoolitus on enamikule kättesaadav, koolitused spetsiifilisemates valdkondades jäävad kättesaamatuks kõrge osavõtutasu tõttu.

AVALIK IMAGO 3/2,6 (2005/2002)

Ühenduste maine on avalikkuse silmis üsna hea, seda toetatakse nii väljast- kui seestpoolt, kuid on ka murettekitavaid valdkondi. Kuigi ühenduste tegevust kajastatakse kohalikus meedias positiivses valguses (Virumaa Teataja) ja ühendustel on suhteliselt palju võimalusi enda tegevusest tasuta teada anda, puudub igasugune meediapoolne analüüs ühenduste temaatikale, mis omakorda mõjutab avalikkuse mõistmist/ mitterõõmimist. Paljudel ühendustel on nõ oma kodustatud ajakirjanikud, kes teemat kajastavad.

Sageli on määratlemata kolmanda sektori valdkonna terminoloogia, mis muudab mõistmise keeruliseks. Toetav suhtumine ühendustesse väljendub pigem ignoreerimises või mittesüvenemises. Üks põhjusi võib olla ka selles, et ühenduste endapoolne tegevuse kajastamine, teadlik mainekujundamine ja info-jagamine jääb sageli tagasihoidlikuks.

Ametnikud on oma suhtumiselt pigem tõrjuvad, ettevõtjad toetavad enam. Viimane on ka olulisim tegur mõjutamaks avaliku imago hinde kasvu.

Arutelu toimus: 21. oktoobril 2005 Rakveres

Arutelu juhtis: Kaja Kaur

Kirjutas: Elina Kivinukk

Arutelul osalesid:

Lea Pilme, MTÜ Kirilill

Ilmar Merisalu, MTÜ Kadrina Päevakeskus

Maia Simkin, Sõmeru Vallavalitsus

Terje Tomperk, MTÜ Vergiranna Selts

Aivar Lankei, MTÜ Spodriklubi Kadrina

Mare Sepp, MTÜ Kunda Külaselts

Sirje-Tiiu Kivilo, MTÜ Karepa Selts

Hilma Männik, MTÜ Virumaa Lootus

Solveig Enkel, SA Lääne-Viru Arenduskeskus

Katre Kureson, Lääne-Viru Maavalitsus

Tiina Vilu, Lääne-Viru Maavalitsus

Aili Taal, MTÜ Roela Kodukant

Timo Vunder, MTÜ Kodukülad

Valli Alte, MTÜ Virumaa Töötajate Ühing

Mare Sikkut, MTÜ Virumaa Lootus

Vaike Salveste, Virumaa Info- ja Koolituskeskus MTÜ

PÕLVAMAA

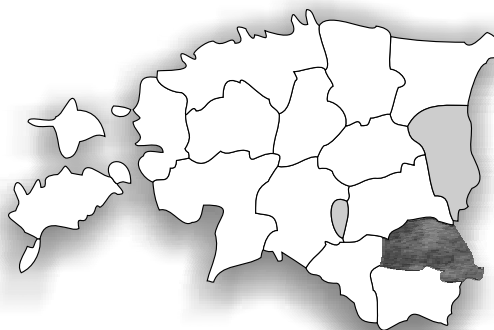
MTÜ – 387

SA – 12

Kokku – 399 1,7 %

Pindala – 2 165 km² 5 %

Rahvaarv – 32 597 2,4 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 2,8/2,2 (2005/2002)

Ühenduste tegevus on paljus suunatud oma liikmetele, kuid tuntakse ka väliseid sihtgrupe ja päris huupi ei toimetata. Missioone ei ole enamasti kirjas, pigem on need suuliselt enda jaoks sõnastatud. Juhtub ka põhikirjalistest eesmärkidest kõrvale kaldumist.

Strateegilise planeerimise ja turunduse võtetest ei olda teadlikud, iseäranis väiksemates ühendustes. Vajadust samas tuntakse kuna “kapitalism nõuab”. Mida nooremad inimesed on ühenduste juhtkonnas, seda rohkem on seal oskusi. Enamasti on juhtimisstruktuurid paigas ning tegevus läbipaistev ja avatud, ehkki märgitakse ära kasvuruumi – näiteks ei näe liikmed mõnel pool kunagi aastaaruannet.

Alaline tööjõud on vaid suuremates ühendustes või mõnes spordiklubis. Napib ka motivatsiooni ja materiaalseid võimalusi – kõik põhineb vabatahtliku töö, ka isegi välismaistel abilistel. Probleemid vabatahtlikkusega on tavalised – kui ka ollakse nõus midagi tegema, võib töö takerduda transpordivõimaluse puudumise taha.

Ühenduste tehniline varustatus on nõrk, liikmed kasutavad oma põhitöökohta ressursse, üksikutel on arvutid. Külaseltsidel ei ole alati kooskämiskohti, siin-seal pole lausa hooneidki või maalappi, mida remontida või kuhu ehitada. Samas ei saa öelda, et külaelu seisaks – väiksemaid rajatise kerkib kogu aeg, nii et kokkuvõttes on tulemus alla rahuldava, ent paranenud.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2,5/2 (2005/2002)

Majanduslik elujõulisus on piirkonnas jätkuvalt alla rahuldava taseme, ühendused ootavad näiteks KOVIDelt eelarvelist toetust. Kogukonna toetus on samas suur, õieti maksavad tegijad peale, et oleks motivatsiooni, kuuluvust, eneseteostust. Väikeses kohas on inimestel rohkem aega ise nikerdada.

Kohalike rahastusallikate tase on kasin: KOP, natuke kultuurile, spordile, kultuurkapital. Ettevõtjad toetavad pigem sporti, harvem kultuuri. Rahastajaid on siiski erinevaid, teatud üritusi toetavad KOVID, ainult KOPi peal ei elata. Väikesed ühendused sõltuvad palju liikmemaksudest, mis on sama väikesed. Aktiivsemad kirjutavad projekte, kaasfinantseeringut saadakse KOVIDelt, ettevõtjad toetavad oma külaltse. Toetajate ring ei ole samas kellelgi stabiilne, välja arvatud ehk sport (jalgpall, käsipall, orienteerumine).

Liikmeskonna suurendamist peetakse oluliseks läbi oma tegevuse, mitte iseeneses. Teadliku arendamisega samas ei tegeleta – nt külarahvale MTÜga üritusi korraldades ei mõelda, et samal ajal saab tegeleda liikmehõivega. Teisalt leitakse, et kui ühendus läheb liiga suureks, on organisatsiooni raske hallata ja eesmärgid raskem ellu viia, ka tuumik hajuvat.

Eelarveid tehakse selgelt vaid projektidele, ent võimaluse piires oma eesmärkide mitte rahastusallika põhjal. Iseenda finantstegevuse kontroll on sõltumatute hindajate poolt olematu. Suurematel võivad olla seadusest tulenevad audiitorid ja kodulehekülje omanikud panevad vahel oma aruandeid ka veebi.

Ühendused on valmis toodete-teenustega sisetulekut teenima, kui oleks ainult maksujõulisi tarbijaid. Näiteks KOVIDele või lastevanematele malevarühmade müük toimub, aga alla omahinna. Siiski teadlikkus tõuseb. Avalikult sektorilt oodatakse eelkõige elementaarsete tegevuskulude baasrahastamist, nt raamatupidaja, sekretär vms.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 1,4/2,2 (2005/2002)

Otsesuhtlemisekanalid on olemas nõ tegijatel. Ehk siis suhtlevad kindlad inimesed ja otse vallavanemaga, mitte volikogus; riigi tasandi poliitikutega suhtlemist peaaegu ei toimu. Värskas vallas on aga näiteks külavanemate ümarlaual tugev sõnaõigus valla eelarve tegemisel, küll iseenda poolt väljavõideldud õigusena.

Ühiseid projekte tehakse vähe ja pigem eraldi – vald jääb kaasrahastaja rolli, mitte ei kirjuta ega vii läbi, isegi siis, kui tegu on mõne projekti juures partneri rolliga jätkusuutlikkuse tagamiseks, näiteks jalgpalliklubiga Lootos. Koostööd otsuste mõjutamiseks tehakse äärmiselt vähe, v.a Värskas vallas. Siiski on mõningad suured projektid läbi viidud nagu 1. juuni algatamine alkoholivaba päevana üheskoos Lastekaitse Liidu, paljulapseliste perede ühenduse ja Lootosega.

Teadmised ja oskused lobitööst on sama puudulikud, arutatakse vaid oma ühenduse piires ja nii ei saa mingit mõju ollagi. Samas katusorganisatsioonide kaudu on kohalike ühenduste arvamused jõudnud ka riigi tasandile, nt Lastekaitse Liidu kaudu lastekaitsestrateegia raames. Vajadus on maakonna ühenduste ümarlaua järgi, esimesed väikesed hakkavad vaikselt tekkima.

Ere näide on meediaski kajastust leidnud ristipuude mahavõtmine. Vastava kava tutvustamisele ja arvamuste küsimisele tuli minimaalselt rahvast, sest telerist olid samal ajal “Vaprad ja ilusad”. Otsustes ühendused sisuliselt ei räägi kaasa, kuna neid ei kutsuta ja ise ei teata ka end pakkuma minna.

Valdade arengukavade tegemisel arvestatakse külade omadega, mida on küll vähe ja paljud on sisse ostetud, ehkki vaikselt hakatakse ka oma külas ringi vaatama, kes oleks suuteline kirjutama. Maakondlik arengukava käivitati 2004. aasta detsembris Mikk Sarve avatud ruumi meetodil. Osales ka hulk ühendusi, hetkel käib töö komisjonide tasandil. Kaasamise heade tavade põhitõdesid peetakse ka KOVIDes oluliseks.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,4/1,8 (2005/2002)

Osutatavate teenuste valik on Põlvamaal suhteliselt kitsas: sotsiaalvaldkond, tervishoid, kultuur, keskkond, haridus. Organisatsioonidest pakuvad teenuseid kohalik lastekaitseühing, PIK jt. Enamik neist osutab teenuseid ka väljapoole, lastekaitseühingul on malevad, päevahoiurühm, PIK osutab teenuseid omavalitsustele, Hurda selts müüb kogumikke, müüakse ka trükiseid jms.

Kulusid teenitakse tagasi, teadmised turunõudlusest ja sihtrühmadest ei ole samas väga head. KOVID pakuvad lepinguid samuti peamiselt sotsiaalvallas, 12 KOVI ostab malevateenust. Kokkuvõttes on hinne mõõtmele pea kaks korda tõusnud.

INFRASTRUKTUUR 3,3/2,6 (2005/2002)

Toetusstruktuuri on raske üheselt hinnata – katusorganisatsioonid on lastel, Kodukandil, spordivallas. Samuti tootjatel oma seltsing, äriklubi. Niivõrd-kuivõrd esindatakse läbi nende ka ühishuve, samuti kaasatakse, rahastatakse, koolitatakse, informeeritakse. Oluline osa info levitamisel on ka MAKil, rohkem erilisi võrgustikke või ümarlaudu pole, olukord pigem rahuldav kui hea.

Kogutud raha kohaliku jaotamisega väga ei tegeleta, va mõne katusorganisatsiooni poolt. Eraldi positiivne näide on Peipsi Koostöö Keskus oma programmidega. Koolitused on üldiselt kättesaadavad, vähemalt MAKi kaudu.

Kolme sektori ja meedia koostööst on päris häid näiteid: ettevõtlusmess, noortemess ISE, erinevate seltside üritused. Värska vallas näiteks polnud mingit seltsigi, kui üheskoos riigi vastu välja astuti uue raudteelõigu vastu. Edukalt. Koostöö kasu hinnatakse aina rohkem, muututakse ka ise julgemaks, kuigi ei osata veel kõiki võimalusi kasutada. Kokkuvõttes on olukord paranenud.

AVALIK IMAGO 3,1/1,8 (2005/2002)

Ühenduste tegemisi kajastatakse positiivselt, reklaamile tehakse soodsamaid pakkumisi või avaldatakse täiesti tasuta, samuti on tasuta nn hall veerg ürituste reklaamimiseks. Ühenduste rolli kodanikuühiskonnas samas ei analüüsita, vaid piirdutakse kajastamisega. Positiivne arvamus on ühendustest ka kodanikel, olemuse ja tegutsemispõhimõtete mõistmine jääb pigem rahuldavale tasemele. Ühenduste tegemiste suhtes ollakse toetavad, va näiteks noortepeod, kus midagi juhtub.

Ettevõtjate ja KOVi või maavalitsuse ametnike arvamust on raske hinnata, kuna rohkem teab see ametnik, kes ise mõnda ühendusse kuulub. KOVid suhtuvad ühendustesse üldiselt kui tülikasse end paratamatusse kaasnähtusse. Ekspert- ja infoallikatenä ühendusi ei võeta, kuna ametnikud ei oska midagi küsida. Vahel küll üritatakse, nt Kanepi vallast käis küla esindaja arengukava koolitusel ja pärast küla arengukava valmimist usaldati talle valla arengukava ning sealt edasi ka naabervalla oma koostamine.

Ühendused piirduvad oma tegevusest teavitamisega, teadlikku imago kujundamist ei ole. Ajakirjanikega on pigem neutraalsed suhted, saadetu üldiselt avaldatakse, kohale tulemise osas on meedia valivam – väljaspool tööaega naljalt välja ei tulda. Teabe kättesaadavus ühenduste kohta on alla rahuldava, paljud ei tea, kust otsida. Aastaid on avaldatud infot maavalitsuse aastaraamatus, mida paljud ei tea. Tänuväärset tööd teeb MAK, enamusel ühendustest pole kodulehekülgi.

Eetikakoodeksist teadmine puudub, lähtutakse “kodusest kasvatuses”. Probleeme pole seni tekkinud. Sisemised seadused on olemas suuliselt, peetakse vajalikuks kohati ka kirjapandut. Aastaraandeid või raamatuid avaldavad suuremad ühendused ja kokkuvõttes on ühenduste maine hea ning avalik imago maakonnas kolme aastaga paranenud.

Arutelu toimus: 29. septembril 2005 Põlvas

Arutelu juhtis: Urmo Kübar

Kirjutas: Alari Rammo

Arutelul osalesid:

Katrin Roositalu, MTÜ Avar, Tuglase Sõprade Selts

Irina Retkova, MTÜ Naisteklubi Kolmapäev

Veera Kutser, MTÜ Põlvamaa Lastekaitse Ühing

Raili Kallavus, Põlvamaa Liikumine Kodukant

Terje Paes, MTÜ Edasi Kooli

Sirje Org, MTÜ Põlvamaa Nõustamiskeskus

PÄRNUMAA

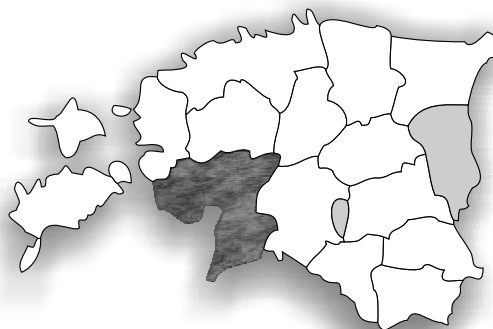
MTÜ – 1321

SA – 43

Kokku – 1 364 5,9 %

Pindala – 4 806 km² 11,1%

Rahvaarv – 91 514 6,7 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,1/3,5 (2005/2002)

Kuigi ühendused üldiselt teavad ja tunnevad oma sihtgruppe, on edasi areneda peamiselt uute sihtgruppide kaasamise osas edukaks jätkamiseks: nt poliitikuid, avaliku sektori inimesi, sponsoreid. Eriti keeruliseks peetakse poliitikute kaasamist.

Missioonist lähtuv tegutsemine tundub sõltuvat konkreetse organisatsiooni eripärast. Nt külaliikumine on selgelt oma missiooni määratlenud, kuivõrd küla on väga kindel piirkond, mida tahetakse arendada läbi erinevate tegevuste. Samas on suuremaid organisatsioone, mille tegevus võib hästi lihtsalt laiali valguda. Ka arengukavadele ja strateegilise planeerimise võtetele võiksid ühendused enam tähelepanu pöörata.

Väga vähestes organisatsioonides on alaline palgaline töötajad, kuigi seda peaks rohkem olema. Nt Pärnu Shalomi abikeskusel on kümme palgelist töötajat kolme pakutava teenuse jaoks. Erinevate projektide läbiviimiseks tehakse ühendustes töövõtulepinguid. Vastukaaluks palgalise töötajate puudumisele kaasatakse väga aktiivselt vabatahtlikke – selle najal püsitaksegi.

Ühenduste tehniline varustus on üsna puudulik – heal juhul on telefon ja üsna vana arvuti. Palju kasutatakse isiklike vahendeid ühenduste tegevuste läbiviimiseks, vajadusel saab tuge nt katusorganisatsioonist või KOVist (paljundamine jms).

Võrreldes 2002. aastal läbiviidud jätkusuutlikkuse hindamisega maakondade tasandil, on Pärnumaa ühenduste tegutsemisvõime veidi langenud. Üks võimalik põhjus võib olla eestvedajate väsimine – pikka aega on ühenduste eesotsas tegutsenud teatud ring liidreid ja juurdekasvu on vähe.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3,1/2,1 (2005/2002)

Majanduslik elujõulisus püsib suuresti mitterahalisel ja vabatahtlikul toetusel oma kogukonnast ja sihtgrupilt. Külaseltsid on saanud olulist tuge talgutest, samuti soovivad kogukonnas mõned inimesed maksta toetuse märgiks liikmemaksu, kuigi nad ise liikmed ei ole. Pärssivalt mõjub baasrahastuse puudumine, mille abil saaks organisatsiooni vedada. Teatud toetuse saavad külaseltsid ka KOVilt, pidev rahastaja enamikul puudub ja seetõttu tuleb aktiivselt tegeleda erinevate rahastamisallikatega: kirjutada projekti- taotlusi (Kultuurkapital, KOP, BAPP, HMN), viia läbi tuluüritusi (kohviku pidamine küla üritustel, käsitöö müümine).

Eelarvete koostamine on sageli projektipõhine ja tegevusi planeeritakse vastavalt avatud projektikonkursidele, ometi ei minda mööda oma organisatsiooni üldistest eesmärkidest. Ühendused on enamasti korralikud aruandjad oma tegevuste üle, kuigi kehtivas seadusandlikus keskkonnas peetakse ebaõiglaseks täita raamatupidamisel ja aruandlusel samu nõudeid äriühingutega. Samuti on puudus tehnilistest vahenditest, mille peale tehakse projektikonkurse väga harva. Aastaaruanded avaldatakse aastakoosolekul, internetti pole seni veel aastaaruandeid pandud.

Ühendused teenivad sissetulekut erinevate teenustega, samas on tulu saamine sageli kaheldav. Positiivne näide on Kilingi-Nõmme Invaliidide Ühing, kus möödunud aastal kaeti ühingu halduskulud pesupesemisteenusena (suuruses 9000 krooni). Liikmemaksu kogutakse, kuid summad on väga väikesed ja organisatsiooni arendada selle eest ei saa. Teenuste osutamiseks on sõlmitud ühekordseid lepinguid lühemaks ajaks. Pikaajalisemate lepingute näiteks on Shalomi abikeskuse poolt pakutav laste päevakeskuse teenus.

Majandusliku elujõulisuse tõusuks oleks hädavajalik riiklik toetus ennast juba tõestanud ühendustele. Võrreldes 2002. aasta olukorraga võib öelda, et projektitaotluste kirjutamine on jõudsalt edasi arenenud ning külaliikumine on ennast tõestanud.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,9/3,3 (2005/2002)

Poliitikate kujundamine erineb paljuski piirkonnast: küldes ja väiksemates piirkondades on ühendustel lihtsam oma soove kohalikus poliitikas läbi suruda kui linnades. Sageli on volikogu liikmed ka ühenduste liikmed, kes teavad olukorda. Oluline on ka ühendustel anda tagasisidet, et tehtud otsus on ennast tõestanud (näiteks et valla eraldatud kütteraha pole ilmaasjata kulutatud). Näiteid ühistest projektidest avaliku sektori ja kodanikuühenduste vahel on vähe, pigem aitavad ühendused oma projektidega kohalikku elu arendada, mis on kaudseks kasuks ka KOVile.

Pärnumaa naisühendused on ühiselt seisnud spordikooli sulgemise vastu, millel oli ka konkreetne tulemus. Samas ei ole paika pandud toimivaid mehhanisme, kuidas ühendused saaksid osaleda poliitilises protsessis – palju sõltub isikutest (KOV-i vahetumisel on ka ühenduste roll teistsugune). Teadmised lobitööst tekivad pigem katse-eksituse meetodil, küll on aga selgeks saanud, et tulemuste saavutamiseks on tähtis ennast reklaamida ja enda tegevusest teavitada.

Samas ministeeriumide ja KOVide partneritena ei ole oma rolli paljud ühendused mõistnud. Teisalt on külaliikumine tihedalt kaasatud kohaliku tasandi arengukavade koostamisel (arengukavas eraldi osad nii ühingute kui külaliikumise jaoks) ja kohaliku elu arendamisel üldiselt. Kaasamine suuremates piirkondades on lünklikum, piirdub erinevate valdkondadega, nt Pärnu linna kultuurivaldkonna arengu planeerimisel olid ühendused hästi kaasatud.

Viimase kolme aasta jooksul on muutus olnud suurema teadlikkuse suunas – erinevad struktuurid hakkavad üha enam harjuma, et ühendustel on oma selge roll kohaliku tasandi otsuste tegemisel.

TEENUSTE OSUTAMINE 2,6/2,7 (2005/2002)

Üldjoontes on teenuste osutamine Pärnumaa ühenduste poolt tagasihoidlik, üksikud näited on ruumide rentimise, marjakorjamise vahendamise, laste päevakeskuste näol. Peamiselt on tegemist sotsiaalvaldkonda kuuluvate teenustega. Positiivse näite teenuste levimisest võib tuua Shalomi abikeskuselt, mis müüb oma poes riideid ning see teenus on levinud üle maakonna.

On juhtunud, et teenuste eest küsitav hind on liiga madal. Samas tuleb arvestada kohalike inimestega, kelle puhul võib antud hind olla maksimum, mida ollakse nõus maksma.

INFRASTRUKTUUR 3,2/3,5 (2005/2002)

Pärnumaa ühendused on hästi toetatud erinevate võrgustike ja katusorganisatsioonide poolt (PIK, Naisühenduste võrgustik, Kodukant, Pärnu Rahvakultuuri Keskseks, Taluliit) ning võrgustikesse

kuulumine on üsna levinud. Paigas on toimimismehhanismid, kuidas oma esindatavatelt arvamust küsida. Nt sõjaväeosa Pärnust väljaviimiseks kogusid naisühendused allkirju erinevates piirkondades kohalike kontaktisikute abil, tulemusena kutsuti ühenduste esindus kaitseministri juurde kohtumisele. Samuti toimib põhjalik kaasamisprotsess kohalike sádeinimeste valimisel.

Omavahelise informatsiooni jagamist kergendavad mitu asjaolu: meiling-listid, úksteist ei náhta konkurentidena, info káttesaadavus interneti ja trúkitud materjalide kaudu. Alati ei ole sama lihtne tagasisidet saada. Kohalikku eestkosteorganisatsiooni Pärnumaal praeguse seisuga ei ole, kuid naisúhendustel on soov seda protsessi lähemal ajal uuesti alustada. Samuti on naisúhenduste võrgustik olnud aktiivne rahataotluste esitamisel, et viia lábi projektikonkurss kohalikele naisúhendustele.

Úhendustele pakutavate koolituste káttesaadavus ei ole kúige parem – enamasti on need tasulised ja eelarveliselt keerulised paigutada mõne projektirahastuse alla. Eri sektoreid hólitava koostööprojekti náitena võib tuua Pärnu Lahe Partnerluskogu, mis kutsuti kokku Audru valla initsiatiivil ja kaasas kuue valla úhendusi, ettevóitjaid ja KOVe. Partnerluskogu peamiseks eesmärgiks on maaelu ja külade säilimisele, taaselustamisele, harmoonilisele ja säästvale arengule kaasaaitamine, sealhulgas maamajanduse, kohaliku teeninduse ja tööhóive úldiste eelduste arendamine ning tegevuspiirkonna elanike heaolu suurendamine.

AVALIK IMAGO 3,4/3 (2005/2002)

Úhenduste maine nii avalikkuse silmis kui kohalikus ajakirjanduses on valdavalt üsna hea. Vallas toimib úhenduste tegevuse kajastamine paremini kui maakondlikul tasandil. Kuid ka maakonna tasandil on úhendused teinud pingutusi, et ajakirjanikud käsitleks kolmanda sektori temaatikat. Soodsaid kokkuleppeid úhenduste úrituste reklaamiks Pärnumaal on kohaliku raadio kaudu lihtsam saada kui kirjutavas ajakirjanduses. Puudusena võib nimetada analúüsi váhesust meedias – úhendused kiidavad enda úritusi, kuid arvamused on erandlikud.

Hoolimata úksikutest negatiivsetest náidetest on avalikkus siiski úhenduste suhtes mõistev – on aru saadud, et úhendustel on oma selge roll úhiskonnas. On juhtumeid, kus KOV kasutab külaseltsi ekspertiisi (nt erinevate toetuste maksmisel).

Arutelu toimus: 19. septembril 2005 Pärnus

Arutelu juhtis: Urmo Kúbar

Kirjutas: Elina Kivinukk

Arutelul osalesid:

Erika Lilleorg, Kodukant Pärnumaa, Halinga vald, Uduvere seltsing

Heli Kallasmaa, Pärnu Rahvakultuuri keskselts MTÚ

Anne Aas, Pärnu Shalomi abikeskus

Laine Lehtsalu, Pärnumaa Vaegkuuljate Úhendus

Astrid Hindriks, MTÚ Kodanikujulgus

Signe Rõngas, MTÚ Murru Kúla Selts

Eveli Kuslap, MTÚ Murru Kúla Selts

Signe Sakala, Kilingi-Nõmme Invaliidide Úhendus

RAPLAMAA

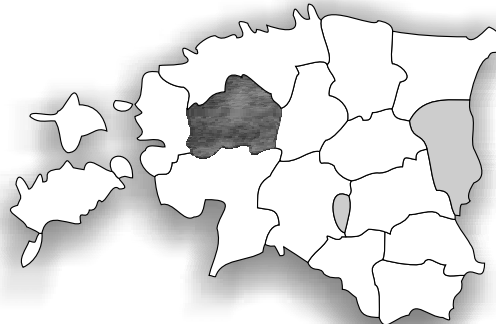
MTÜ – 585

SA – 14

Kokku – 599 2,6 %

Pindala – 2 980 km² 6,9 %

Rahvaarv – 37 645 2,7 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 4/2,5 (2005/2002)

Ühendused on enamasti uurinud enne alustamist, kelle huvides ja kuidas nad tegutsema peaksid. Samuti plaanitakse ette oma tegevust ja võimalikke rahalisi allikaid, tehakse eelarveid. Planeerimisoskus on kindlasti viimaste aastate jooksul sektoris paranenud – saadakse aru, et see pole kellegi teise kehtestatud kohustus, vaid ühendusele endale vajalik.

Tegutsevate ühenduste juhatused käivad regulaarselt koos ning juhtimisülesanded on jagatud (iseasi, et igas organisatsioonis asjad päris nii ei toimi, nagu paika pandud). Enamasti on organisatsioonis üks kuni kolm inimest, kes juhtimise ja finantskontrolliga tegelevad. Juhtimine on avatud ja läbipaistev, sest aru tuleb anda maksuametile ja rahastajatele, vastasel korral toetust ei saaks. Raha kantimise ja “susserdamise” juhtumeid ei ole esinenud.

Juurde on tulnud palgalist tööjõudu (nt raamatupidajad), aga levinum on siiski ühenduse asjade tegemine põhitöö kõrvalt – näiteks professionaalseid juhte on kohalikul tasandil tegutsevatel ühendustel harva, enamasti juhib ühendust selle asutaja. Samuti ei ole ühendustel enamasti eraldi kontorit, vaid selleks kasutatakse põhitöökohta ja selle tehnilisi vahendeid. Internetivõimalus on olemas enamikul (kui mitte endal, siis on koht, kus arvutit kasutada saab). Kokkuvõttes on organisatsioonide tegutsemisvõime märkimisväärselt kasvanud.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3/3 (2005/2002)

Majanduslikku elujõulisust hindavad Raplamaa ühendused rahuldavaks, hinne püsib sama kui kolme aasta eest. Ühenduste sissetulekud pärinevad liikmete annetustest, fondidest, programmidest, KOVIDelt – seis on ühenduste kaupa väga erinev. On ka ühendusi, mida rahastavadki ainult liikmed. Ühendused saavad ka mitterahalist toetust ning peavad seda väga vajalikuks – erinevate võimaluste otsimine teeb tugevamaks, näitab organisatsiooni püsivust ja tahet oma eesmärke ellu viia. KOVID toetavad näiteks ruumidega, ettevõtjad oma toodanguga. Toetajaid on mitmeid ja erinevaid, suuremate asjade jaoks kipub raha siiski väheks jääma, kohalike annetajate võimalused on piiratud, ehkki ka siin on märgata arengut paremuse suunas. Rohkem raha tuleb praegu maakonnast väljastpoolt.

Rohkem kirjutatakse eelarveid projektidele, mitte organisatsioonile tervikuna – kus töötajaid ei ole, seal ka pigem aastaeelarvet ei tehta. Liigset projektipõhist ja viimasel hetkel mõtlemist peetakse probleemiks, lähtuma peaks ikkagi organisatsiooni eesmärkidest ja tegevusplaanist, mitte kohandama oma tegevust saadaolevatele projektidele. Sellealast nõustamist võiks pakkuda avalik sektor.

Vähemalt suurema käibega ühendustel on olemas ka revisjonikomisjonid, see peaks olema ühenduse tegevuse loomulik osa, tulenema sisemisest sunnist, mitte ilmingimata seadusest. Majandusaruandeid ei varjata, kuid väga lihtne nende kättesaamine ka ei ole – kes küsib, sellele näidatakse. Suur on tööpõld ka lepingute sõlmimises teenuste osutamiseks – KOVIDes on seni endiselt levinud umbusk MTÜde kui potentsiaalsete teenusepakkujate suhtes.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 3,3/3 (2005/2002)

Heaks näiteks, kuidas ühendused rääkisid kaasa maakonna arengut puudutavate otsuste tegemisel, oli maakonna arengukava koostamine, kus kolmanda sektori esindajad osalesid aktiivselt kõikides töörühmades ning nendega ka arvestati. Toimivad mitmed ühised projektid ühenduste ja KOVide vahel – teabepäevad, üritused, töøbörs jne. Ühiste ürituste tegemine on kasvav trend, millest kasu on mõlemale poolele.

Ühenduste koostööd otsuste mõjutamiseks hinnati seni siiski kesiseks, ehkki leidub näiteid, kus ühiselt ja koos ettevõtjatega on seistud näiteks Kehtna kooli säilimise eest jms. Ühendused mõistavad oma rolli partneritena ja on teadlikud nii kanalitest kui lobitöö põhimõtetest, kuid koolitust vajaksid kohalikud poliitikud ja ametnikud, kes ei ole ühendustega nii palju kokku puutunud ega oska nendega arvestada.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,6/3 (2005/2002)

Teenuseid pakutakse ning maakond on nendega kaetud. Kuigi 2002. aastaga võrreldes on olukord paranenud, jääb KOVide initsiatiiv ses osas küllalt napiks – eelkõige on saavutatu tulnud ühenduste omapoolse taotlemise tulemusena, mis mõnikord on võtnud aastaid. Tajutav on KOVide ebamäärane kartus selle ees – äkki saavad ühendused rikkaks või rikuvad midagi ära. Pigem toetatakse taotluse alusel näiteks konkreetseid üritusi kui et sõlmitakse pikaajalisi lepinguid teenuste pakkumiseks.

Tulu teenuste ja toodete müügist üldiselt ei teenita, kuid inimeste rahulolu pakutavaga on suur. Eelkõige pakutakse teenuseid sotsiaal- ja kultuurivallas, ei piirduta pelgalt oma liikmetega, vaid mõningatel juhtudel pakutakse teenuseid ka väljaspool maakonna piire. Mõned ühendused müüvad omatoodetud käsitööd. Vähe on arenenud ühenduste ekspertiisi pakkumine. KOVid ei väärtusta veel ühendustelt nõu küsimist, pigem konsulteeritakse ettevõtjatega. Kui suhtumine KOVide poolt muutuks, oleks sellest sektori arengule palju kasu.

INFRASTRUKTUUR 3,5/2 (2005/2002)

Olukord on paranenud ning tugisüsteemid tugevnenud. Varem kuulus maakond Järvamaa tugikeskuse alla, nüüd oma MAKi, kus abivajajad tihti käivad. Ühenduste omapoolne initsiatiiv vajaduste sõnastamisel on aga üsna loid, enamasti on eestvedajaks MAK ning ühendused tulevad kuulama. Sektori arengule oleks kasulik, kui ühendused ise selgemalt oma vajadusi lahti mõtleksid, näiteks koolituste osas.

Katusorganisatsioonid esindavad pigem siiski iseennast, liikmetega konsulteerimist on vähe (liikmed on rohkem vaikiva toetaja rollis). Kui liikmete arvamusi küsitakse, on ühendused passiivsed vastama, põhjuseks sageli kompetentsi puudus (küsimused keeruliselt sõnastatud, aega vähe jne).

Paranenud on info kättesaamise võimalused – üha rohkem tekib kodulehekülgi internetis, info liigub e-posti ja paberil infolehtede näol. Infot jagatakse katusorganisatsioonide poolt piisavalt ning edastatakse ka alla, probleemiks on selle kasutamise oskus. Vahel on infot liigagi palju ja sealt ei suudeta vajalikku selekteerida. Ka koolitusi toimub piisavalt.

Soovida jätab ühenduste omavaheline koostöö. Napib infot teiste kohta, pärssiv on ka see, et ühes valdkonnas tegutsevad ühendused teatud mõttes konkureerivad omavahel. Kergem on koostööd teha erinevatel aladel tegutsevatel ühendustel. Ühistel koolitustel tekib palju koostöömõtteid, kuid sageli need ideedeks jäävadki.

AVALIK IMAGO 3,1/3 (2005/2002)

Ühenduste avaliku imago osas muutusi toimunud pole. Kui ühendusi kajastatakse, siis tavaliselt ikka positiivses valguses, ent meedia-poolne initsiatiiv on napp. Erandiks on need juhtumid, kui õnnestub kohalik leht oma ürituse sponsoriks saada. Vallalehtedesse kirjutavad ühendused oma tegemistest ise, lisaks on mitmel neist oma väljaanded. Samuti on paljudel koduleheküljed internetis, oma tegevuse kajastamisest on ühendused huvitatud. Soodustusi ühendustele teadete ja reklaami avaldamisel maakonnaleht ei tee.

Avalik arvamus ühendustest on toetav – keda teatakse, neist arvatakse hästi, pigem on probleemiks vähene teadlikkus. Sügavam huvi ühenduste tegevuse suhtes puudub. Ametnike suhtumine on keskmine, sageli lööb välja arvamus, et ühendused tahavad ainult neilt raha ning tekitavad lisatööd. Teoorias on küll omaks võetud mõte, et ühendused võivad olla vajalik (ekspert)infoallikas, kuid praktikas kasutatakse seda harva.

Arutelu toimus: 29. augustil 2005 Raplas

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Urmo Kübar

Arutelul osalesid:

Raivo Erm, Rapla Ettevõtjate Ühing

Rando Lai, Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus

Silvi Ojamuru, Rapla Maavalitsus, SA Raplamaa Omavalitsuste Arengufond

Rein Järvik, MTÜ Elupuu

Anne Raadik, Invaspordiklubi Refleks

Janika Liländer, MTÜ Märjamaa Ettevõtjate Piirkondlik Ühendus

Endel Asser, Rapla Maakonna Puuetega Inimeste Koda

Anneli Bauvald, Raplamaa Arendus- ja Ettevõtluskeskus

Eha Sepping, Rapla Maakonna Külade Liit, Angerja-Pahkla Haridusselts

SAAREMAA

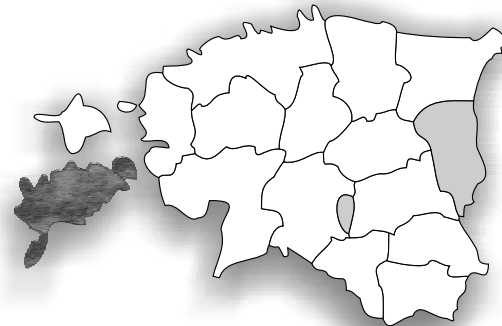
MTÜ – 686

SA – 25

Kokku – 711 3,1 %

Pindala – 2 922 km² 6,7 %

Rahvaarv – 37 038 2,7 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3/3 (2005/2002)

Ühendused tegusad ja tunnevad hästi oma sihtgruppe. Projektipõhise tegutsemisega kaasneb sageli missiooni silmist kadumine – vahel ka muudetakse oma missiooni vastavalt teatud projektikonkursile. Maapiirkondades tehakse ainult hädavajalikke projekte, kuigi sageli ka täiendavaid tegevusi, et paremini projektikonkursile sobituda. Strateegilist planeerimist tehakse ühendustes lühemate perioodide peale.

Enamasti tegutsetakse vabatahtlikkuse alusel, mis määrab ka tegevuse iseloomu, olles vahel arengut takistavaks teguriks. Ühendus tegutseb paremini, kui eesotsas on mitu liidrit – inimesed tulevad paremini kaasa. Puudus on ühenduste oma varadest, tegevuse käiguhoidmiseks kasutavad eestvedajad oma isiklikke varasid (auto, telefon). Hea näide on internetiühenduse pakkumine külas, mida sai soovi korral iga pere.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2/1,5 (2005/2002)

Üldjoontes on ühenduste majanduslik elujõulisus madal, eriti külaseltsides. Mõnel juhul on olemas teatud toetus KOVilt (5000 krooni), mis ei kata aga kõiki kulusid. Näiteks Valjala külas on võrreldes 2002. aastaga külaseltsi toetus kadunud. Vahel toetab KOV projekti kaasrahastajana. Samas on mitterahaline toetus informatsiooni jagamise ja nõustamise (nt seadusandlus) näol üsna tuntav – seda pakuvad nii KOV kui Kodukant.

Kohalikud ettevõtjad toetavad mitterahaliselt nt konkursside auhindadega või pakutakse annetusena teenust. Teatud osa sissetulekutest tuleb teenustest, nt ruumide rent. Oodatakse enam toetust riigilt läbi KOVi. Eelarveliselt planeeritakse tegevust pigem tervele organisatsioonile, finantstegevust kontrollitakse revisjonikomisjonide abiga. Ka MAK nõustab ühenduste raamatupidajaid ja pakub ka ühenduste baaskoolitust, kus raamatupidamine ühe osana sees.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 3/3 (2005/2002)

Politiikud ilmselt ei näe kasu väiksemate piirkondade huvide eest seismisel, seetõttu on suhtlemine poliitikute ja ühenduste vahel vähene. Ühisprojektide kogemusi on vähe ja sageli tuleb initsiatiiv ühendustelt. Ideede pakkumine ja vastuvõtmine sõltub konkreetsetest isikutest.

Positiivse lobitöö näitena ühenduste poolt on liikumise Kodukant ettepanek muuta maatükkide otstarvet. Mehhanisme ühenduste kaasamiseks pole välja töötatud, samuti pole ühendusi eriliselt kaasatud arengukavade koostamise protsessi. Samas teadvustavad ühendused enda rolli partnerite ja kohaliku elu arendajatena ning püüavad igati oma initsiatiivi näidata.

TEENUSTE OSUTAMINE 4/4 (2005/2002)

Teenuste pakkumisel on oluline teenida omatulu ühendusele ning mitte tekitada olulist lisastressi. Teenus peab vastama kohalikele vajadustele ja inimesed peavad olema pakutavaga rahul. Ühenduste teenuseid võiks rohkem olla, vajalik on ka KOVi suurem initsiatiiv ja usaldus ühenduste suhtes. Mõistetakse, et ühendustel on pakkuda midagi ka laiemalt, mitte kitsale ringile inimestele. Samas tõstab nt koolituse pakkumine ettevõtjatele ühenduse imagot ja aitab leida hõlpsamalt koostööpartnereid.

INFRASTRUKTUUR 3,1/2 (2005/2002)

Ühenduste toetusstruktuurist on kõige laiahaardelisem Kodukant, samuti pakub vajalikku tuge MAK. Valdkondlikud võrgustikud mõnevõrra toimivad, aga suurt võrgustikku pole. Oma liikmetega konsulteerimise osas on katusorganisatsioonide seas nii häid kui halbu näiteid – sageli jääb konsulteeritava teema ja lõplik otsus liikmete jaoks kaugeks. Ühenduste omavaheline infojagamine sõltub konkreetsest organisatsioonist ja tema otsustest. MAKi initsiatiivil on käivitatud infolist, mis toimib päris kenasti.

Olulist edasiarendamist vajab ressursside jaotamine kohalikul tasandil – võiks olla enam organisatsioone, kes koguvad erinevatelt fondidelt raha, et jagada seda kohapealsete vajaduste rahuldamiseks. Koolitused on kättesaadavad, kuigi juhtimiskoolitust on vähe, enam levib finantsalane koolitustegevus. Spetsiifilisesmates valdkondades on koolitused kallimad, mis teeb ka kättesaadavuse keerulisemaks.

Positiivseks koostöönäiteks on turvalisema ja inimsõbralikuma elukeskkonna tagamiseks loodud kohalikke ettevõtjaid, pankureid, KOVide ja avaliku elu tegelasi ühendav SA Turvaline Saaremaa.

AVALIK IMAGO 3,2/5 (2005/2002)

Üldiselt ei ole ühenduste tegevust kohalikus meedias negatiivselt kajastatud. Sellega on seotud ka avalikkuse üsna positiivne arvamus ühendustest. Ajakirjandusel ei ole eraldi soodsamaid pakkumisi ühendustele (erinevalt koolidest).

Oluliselt on mõjutanud MAKi poolt korraldatud meediaalane koolitus. Selle tulemusena hakkasid ühendused enam reklaamima ennast ja koolitusel osalenud kohaliku ajalehe peatoimetaja teadlikkus tõsisema temaatikast oluliselt, mistõttu kasvas ka meedias kajastamine ühenduste tegevuse kohta.

Arutelu toimus: 13. septembril 2005 Kuresaares

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Elina Kivinuuk

Arutelul osalesid:

Riina Aljas, MTÜ Kavandi Kandi Selts

Kaja Juulik, Karala Külaelu Arendamise Selts, Saaremaa Kodukant

Linda Raats, Sakla Külaarengu Selts MTÜ

Valdeko Tarkmees, Käesla Selts, Kärla

Silja Kuusk, Vätta külade selts

Ain Lember, Ajaleht „Meie maa”

Jüri Pärtel, Saaremaa Omavalitsuste Liit

Tiina Ojala, MTÜ Tagamõisa

Helje Pent, Saaremaa Maakondlik Arenduskeskus

Maie Meius, MTÜ Saaremaa Looduskeskus

TARTUMAA

MTÜ – 2 593

SA – 100

Kokku – 2 693

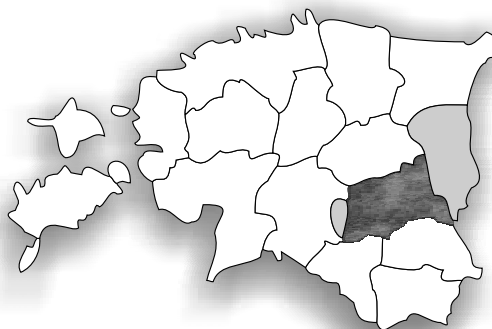
11,6 %

Pindala – 2 993 km²

6,9 %

Rahvaarv – 148 151

10,8 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,3/2,5 (2005/2002)

Üldiselt organisatsioonid teavad oma sihtgruppe. Kuna tegijaid/inimesi on palju, siis praeguste sihtgruppide seest avastatakse järjest uusi tegijaid. Teatakse ka millega teised inimesed tegelevad ning osatakse küsijaid õige organisatsiooni juurde suunata. Näiteks Tartu Kultuurkapital loob pidevalt uusi sihtgruppe andes välja uusi stipendiume ning Tartu Vabatahtlike Keskus tegeleb aktiivselt erinevate sihtgruppide õpetamisega, eriti avalikus sektoris. Missiooni ja strateegia koolitused on ühendused saanud küllalt, pigem ei suuda väiksemad organisatsioonid vahel liiga keeruliselt tehtud strateegiat ellu viia.

On veel väga vähe ühendusi, kelle sisemine töökorraldus on nii paigas, et organisatsioon tegutseks edasi ka juhatuse täieliku vahetumise korral. Mida väiksem on organisatsioon, seda enam sõltutakse üksikutest juhtidest. Nõukogu saavad lubada endale suuremad, kuna nõukoguga tuleb pidevalt tööd teha.

Palgalise tööjõu probleem on kriitiline. Seda on vaja, et pakkuda professionaalseid teenuseid ning see vajab omakorda stabiilset baasrahastust. Näiteks oodatakse noorsootööd vabatahtlikkuse alusel, seetõttu põlevad paljud haritud inimesed kiiresti läbi ja suunduvad mujale tööle. Vabatahtlike kaasamises on viimase kolme aastaga toimunud suur edasimineku. Tartu Vabatahtlike Keskus vahendab nädalas keskmiselt kaks vabatahtliku töö pakkumist. Väikestel ja maal tegutsevatel ühendustel on endisel probleeme internetile juurdepääsuga. Huvitava arenguna on korteriühistud hakanud otsima omale uusi väljundeid.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3,8/2 (2005/2002)

Toimib mitterahaline ja vabatahtlik toetus, KOVide rahastamine on igal pool erinev. Ühendused püüavad tuluallikaid mitmekesistada, ent tegutsetakse endiselt projektipõhiselt, mis ei võimalda pikemalt eelarvet ette planeerida. Teenuste ning toodetega teenivad pigem katusorganisatsioonid.

Levinud on väikese liikmemaksu kogumine, mille abil püütakse katta projektide omafinantseeringu määra. On selge, et avalike teenuste osutamiseks on ühtviisi olulised arengut võimaldav baasrahastus ning õiglane tasu osutatavate teenuste eest. Majandusliku elujõulisuse taset on seminaril osalenud tõenäoliselt üle hinnanud – pigem on tegu organisatsiooni liikmete eneste elujõulisusega ehk tahte ja oskusega püsima jääda ka raskete majanduslike tingimuste korral.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 3,5/3 (2005/2002)

Ühendused omavad otsesuhtlemiskanaleid KOVidega, ent need pole nii head kui võiks. Aastatel 2002-2004 tegutsenud Tartumaa Vabariiklike Koostöökoja üks olulisimaid saavutusi on näiteks see, et Tartu linna eelarvesse lisandus neli MTÜde rida. Kohalikul tasandil eestkoste organiseerimiseks on vajalikud lisaressursid. Tavaks on saanud arengukavade läbi arutamine ühendustega, ent pole kindlat

korda, kuidas saadud sisendeid kasutatakse. Üldiselt ühendused mõistavad oma rolli avaliku sektori partnerina ning toimub kahepoolne areng. Hea näitena toimib Tartumaa Arengu Nõukoda, kuhu on kaasatud ka ühendused.

TEENUSTE OSUTAMINE 4/3 (2005/2002)

Peamiselt pakutakse koolitus- ja nõustamisteenuseid erinevates valdkondades. Ühenduste vaheline koostöö teenuste osutamiseks aga puudub ning tihti osutatakse teenuseid alla omahinna või tasuta. Samuti ei olda alati teadlikud turunõudlusest. Avalike teenuste lepinguline delegeerimine on pigem erandlik. Näiteks ostavad vallad spordiklubide teenuseid ning kehtivad pikaajalised raamlepingud Tartu Spordiliidu algatusel.

INFRASTRUKTUUR 3,8/3 (2005/2002)

Mittetulundussektori toetamiseks tegutsevad Tartumaal edukalt valdkondlikud katusorganisatsioonid. Tööd on alustanud MAK, kus hetkel toimub veel oma täpsema rolli määramine. Ühendused tunnetavad selgelt, et on vaja tugevdada valdkonnaülest koostööd näiteks kohaliku koostöökoja loomise kaudu. Infovahetus toimub peamiselt erinevate listide kaudu, kuid nende administreerimine vajab parandamist.

Kohalikest raha jagavatest organisatsioonidest laiendab igal aastal toetusvaldkondi Tartu Kultuurkapital. Koolitused on enamasti kättesaadavad, ent kõrgema taseme koolitusi ei saa kõik organisatsioonid endale rahaliselt lubada. Sektoritevahelises koostöös on toimunud positiivsed arengud, aga jätkuvalt on vaja tegeleda elementaarsete küsimustega äri sektori ja osade avaliku sektori organisatsioonidega kohtudes.

AVALIK IMAGO 4,2/3 (2005/2002)

Ühenduste tegevust kajastab kohalik meedia meeleldi. Ajakirjanikud ei suuda veel analüüsi kirjutada, kui ühendused ise loo kirjutavad, siis see ka avaldatakse. Edukas on koostöö ka pisikeste vallalehtedega. Reklaami saavad ühendused avaldada enamasti soodushinnaga, positiivne näide on Tartu Postimees, kes avaldab iga nädal tasuta Tartu Vabatahtlike Keskuse vabatahtliku töö pakkumisi oma teadete leheküljel.

Avalikku arvamust tunnetavad ühendused neutraalsena. Enim toetust saadakse KOVide arendusosakondadest, suurem töö ootab ees suhtlemisel äri sektoriga. Ühenduste sisemist korraldust peetakse ise eetiliseks ning kindlasti kuuluvad tegevuse juurde käitumise head tavad. Vähem teatakse formaalseid dokumente (nt kodanikuühenduste eetikakoodeks), aga järgitakse nn. sisemist häält.

Arutelu toimus: 15. septembril 2005 Tartus

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Külvi Noor

Arutelul osalesid:

Ülle Koppel, Tartu Kultuurkapital

Tuulike Mänd, Tartu Vabatahtlike Keskus

Marjam Vaher, AIESEC Eesti

Aime Vilu, MTÜ Kodukant Tartumaa

Terje Oden, SA Tartu Ärinõuandla

Lea Saul, Vara Vallavalitsus

Kadri Pau, Tartu Ülikool (üliõpilane)

Andres Põhjala, Spordiklubi "Do"

VALGAMAA

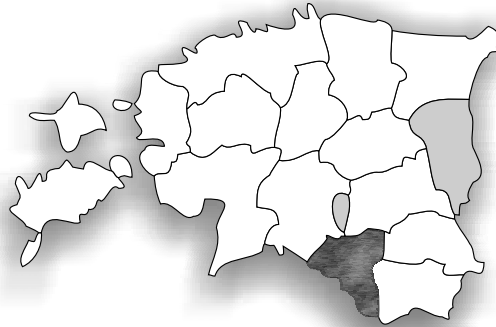
MTÜ – 502

SA – 23

Kokku – 525 2,3 %

Pindala – 2 044 km² 4,7 %

Rahvaarv – 35 603 2,6 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 3,1/3 (2005/2002)

Organisatsioonide tegutsemisvõime on jäänud sisuliselt samaks võrreldes 2002. aastaga. Tuntakse hästi oma sihtgrupe ning tegevusi ja projekte kavandatakse nende vajadusi arvestades.

Osadel organisatsioonidel missioon selgelt sõnastatud ning sellest ka lähtutakse. Samas on maakonnas mitmeid ühendusi, kes tulevad kokku ainult üheks ürituseks või projektiks ning neil puudub visioon, kuhu nad jõuda tahavad. Maakonnas on umbes kümme ühendust, keda võib nimetada tõsisteks tegijateks, kes planeerivad oma tegevust, sealhulgas turunduse poolt. Puudulik turundus on kindlasti üks nõrk koht ning ühendustes puuduvad vajalikud teadmised, oskused ja võimalused. Vajadus on edasi arendada oma tegevusi ning neid mitmekesistada.

Ühenduste juhtimistegevus on küllaltki läbipaistev, juba tulenevalt projektipõhisusest on nõutud aruanded ning oma tegevuse avalikustamine, aga väikestes kohtades on üldse raske midagi varjata. Juhtimise osas toodi välja, et kuigi juhatus on tavaliselt väike, siis juhatuse liikmete vastutusvaldkonnad on sageli ebaselged. Palgaline tööjõud ühendustes sisuliselt puudub, tasu saavad tavaliselt projektide juhid, kuniks on projekte. Üksikute ühendustel on palgaline töötaja, nt Hellenurme mõisas on mitu inimest palgal, aga suuremaid teenuseid pakuvad siiski spetsiifilised ühendused. Enamike ühenduste tööjõud on vabatahtlikud, kellele oleks ka lisa vaja, sest senised hakkavad väsima.

Tehnilise varustuse osas on arvutid paljudel ühendustel olemas. Osad ühendused on oma tegevust tagasi tõmmanud, samas on uusi juurde tulnud (eriti seltsinguid), kuid põhitegijad on jäänud ikka samaks. Olulise vajadusena nimetati organisatsiooni sisest kui ka välist tunnustamist, mis kindlasti aitab kaasa ühenduse tegutsemisvõimele.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 2,4/3,6 (2005/2002)

Ühenduste majanduslik elujõulisus on madal, hinde järgi isegi langenud, sest puudub stabiilne sissetulek, tegutsetakse projektipõhiselt ning tuluallikad ei ole mitmekesised. Võimalus omatulu teenida oleks oluline, kuid maakonna üldine majanduslik seis on kehv, mistõttu jäävad ka KOVide toetused väikeseks.

Mitterahalist toetust kogukonnalt on ning selleta ei saaks ühendused püsida (sh vabatahtlik töö, igasugused vahendid). Sponsoreid leiab maakonnas väga vähe, pole ka püsivaid toetusi ja kindlaid rahastajaid. Äriettevõtted annavad pigem tooteid/teenuseid, aga mitte raha. Ühenduste sissetulekud pärinevad ennekõike erinevatest fondidest, liikmemaksudest ning KOVidelt. Liikmetega ja nende värbamisega tegeletakse aktiivselt ning uusi liikmeid tuleb juurde. Enamikel ühendustel on liikmemaks kehtestatud, üksikutele ka sisseastumismaks.

Eelarveid koostavad ühendused ennekõike projektideks, üksikutele on aastaeelarved. Aastaeelarve olemasolu oleneb sageli sellest, kas ühendust toetab KOV, kes aastaeelarvet nõuab.

Finantsaruandeid tehakse seadustest lähtuvalt, sõltumatuid auditeid ühendused rahapuudusel eriti ei kasutata, ega avalikustata aruandeid. Vähe on suuri projekte, kus nõutakse auditeid ja avalikustamist. Oma teenuseid ja tooteid ühendused peaaegu ei müü, samuti on vähe lepinguid KOVidega. Pikemaajalist planeerimist rahastusallikate leidmiseks ei toimu.

Leiti, et ühenduste majanduslik elujõulisus sõltub KOVide ja fondide toetusest. Vajadus on püsikulude katmise järele, KOVid toetavad pigem halduskulusid. Oluline on välja töötada ka tooteid ja teenuseid, kuid ühendustel puudub selleks julgus, moraalne toetus KOVidelt ning algkapital (nt "julgestustoetus" – juhtimiskoolitus, turundus, müük jne, kus võiks omavalitsus aidata). Samuti leiti, et avalik võim peaks toetama kohalikke suuremaid ühendusi ja ümarlaudu ning aidata omafinantseeringuga projektides kindla reana eelarves.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 1,9/3 (2005/2002)

Ühenduste ja poliitikute vahel suhtlemine toimub, aga mitte väga isiklikul tasandil (rohkem valla kui maakonna tasandil). Huvi ühendustega koostöö tegemiseks tõuseb valimiste eel. Ühenduste omavahelist koostööd ühiste huvide eest seismisel sisuliselt ei toimu, iga vald ja ühendus tegutseb iseseisvalt. Samas vajadus ühiste huvide eest seismisel on suur.

Mehhanisme avalikus poliitikas osalemiseks sisuliselt ei ole. Samas on üks vald korraldanud oma istungid erinevates küladest. Arengukavade koostamisel on ühendused kaasatud, kuid rahulolu tulemustega ei ole teada. Külade arengukavad ei kajastu alati valla arengukavas. Ühenduste teadlikkus lobitööst on väga madal, kuid vajadus sellealase teadlikkuse ja oskuste tõstmise järele on suur.

Enamik ühendusi ei mõista oma võimalusi ja rolli KOVi ja ministeeriumi partneritena. Kui ka saadetakse ettepanekud, ei tule tagasisidet. Suuremad ühendused (nt Naiste Ümarlaud, Kodukant) osalevad eestkostes oma katusorganisatsioonide kaudu. Leiti, et ühendused peaksid ise ennast aktiivsemalt välja pakkuma kaasatavateks ning KOVid võiksid rohkem kutsuda ühendusi arengukavade koostamisele. Vajalikud oleks kohalikud ümarlaudu ühenduste huvide esindamiseks KOVi juures, samuti kaasamise head tavad, millest hetkel ei teata midagi.

Hinde langus võrreldes 2002. aastaga on tingitud pigem teadlikumaks saamisest võimalustest, aga nende jätkuvast vähesest kasutamisest.

TEENUSTE OSUTAMINE 2,4/3,6 (2005/2002)

Teenuseid osutavaid ühendusi on maakonnas vähe, kuid neil, kes osutavad, on potentsiaali. Ühendused ei teadvusta, millised nende tegevused on tegelikult teenuste osutamine. Leiti, et maakonnas napib ka võimalikke partnereid, kellele oleks teenuseid delegeerida. On tekkinud ühendusi, kes tegutsevad nõuetekohase valdkonnas ning pakuvad teatud teenuseid (nt koristusteenust). Rahulolu teenustega on raske hinnata, sest ei koguta otseselt klientidelt tagasisidet. Tooteid ja teenuseid peaaegu ei müüda, kui, siis vähesel määral koolitusi, tasu saadakse minimaalselt.

KOVidel on vähe lepingulisi teenuste delegeerimisi ühendustele ja suhtumine ühendustesse ja nendelt teenuste ostmise erineb oluliselt valdade lõikes. Need vallad, kes on aru saanud, et ühendused aitavad teatud teenuseid paremini pakkuda, toetavad ühendusi. Teised näevad ühendusi kui tüütuid putukaid ning hoiavad koostööst kõrval. Näiteks Otepää vallas toetatakse lepinguliselt ühenduste peetavaid teabetubasid, kultuurimaja, noortekeskusi; ka tegevustoetusena.

Hinde langus ei näita otseselt sisulise olukorra halvenemist, pigem on hindajad seekord taas kriitilisemad.

INFRASTRUKTUUR 2,9/3 (2005/2002)

Infrastruktuuri tase kokkuvõtlikult ei ole muutunud. Tugistruktuurid nagu katuseorganisatsioonid ja MAK on maakonnas hästi arenenud, näiteks kuuluvad paljud seltsid ja ühendused Kodukandi võrgustikku. Viimase tegevus on maakonnas olnud väga tulemuslik just poliitika mõjutamisel. Katusorganisatsioonid kaasavad oma liikmeid kutsudes koosolekutele arvamust avaldama, samuti konsulteeritakse e-posti teel, kuid kaasamise kord puudub. Näiteks pensionäride ühendusel on korra kuus infopäev või koosolek, kus iga liikmesorganisatsiooni juht saab avaldada oma arvamust, ettepanekud protokollitakse ja koondatakse. Külaseltside puhul on tihti raske inimesi kokku tuua, sest tööinimestel pole aega ja nii käiakse hoopis kohtadel arvamust küsimas.

Ühenduste omavahelist infovahetust ei toimu, ei nähta selleks ka erilist vajadust, olemas on vaid katusorganisatsioonide infovõrgustikud. Maakonnas on üritatud teha ühenduste ümarlauda, kuid see ei õnnestunud; samas toimib Kagu-Eesti erinevate sektorite partnerluskogu, mis ühekordselt jagas just ühendustele projektikonkursi kaudu välisraha. Koostöö erinevate sektorite vahel olemas, kuid juhuslik – näiteks kui külaselts korraldab üritust, siis on ikka vaja vallavalitsuse ja äri sektori toetust ning koostööd kohaliku meediaga. Koostööd teevad üksikud ühendused, ei mõisteta hästi võimalusi ja sellest tulenevat kasu.

Maakonnas leidub inimesi, kes suudaksid koolitada ühenduste juhte, kuid neid pole piisavalt kasutatud. Vajadus juhtimise baaskoolituse järele on suur, inimesed on samas ka väga hõivatud, ei jõua igal pool osaleda. Koolitustel osalevad aktiivsemad, kuid vaja oleks koolitada ka teisi. Koolitused on tavaliselt projektipõhised ja ei pruugi olla soovijatele taskukohased.

AVALIK IMAGO 2,9/3,4 (2005/2002)

Kohalikus meedias ikka kajastatakse ühenduste üritusi, vähem ühenduste käekäiku ja ühendused peavad ise aktiivselt meediaga suhtlema. Ühenduste kuulutusi tasuta ei avaldata, kuid huvi info ja pressiteadete vastu on olemas. Meedial ja avalikkusel on üldiselt ühendustest ja nende tegevusest positiivne arvamus, väga üksikud suhtuvad eelarvamusega, kritiseerides ja süüdistades. Ettevõtjatel ja KOVIDel pole niivõrd head arvamust, mis põhjendab ka madalamat hinnet, kuigi kokkuvõttes on ühenduste avalik imago tegelikult paranenud ja toimub tõsiseltvõetavaks partnerriks kujunemine.

Ühendused teadlikult oma imagot ei kujunda, samas oma üritustest ja ettevõtmistest meediat ja avalikkust ikka teavitatakse. Teavet ühenduste kohta on leida raske, oma koduleheküljed on vaid üksikutel, infot saab jagada ka vallalehtede kaudu. Ühenduste eetikakoodeksist eriti ei teata, samuti pole ühendustes oma eetikakoodekseid kirja pandud, kehtivad kirjutamata reeglid ja vastastikkused kokkulepped.

Arutelu toimus: 28. septembril 2005 Valgas

Arutelu juhtis: Alari Rammo

Kirjutas: Anna Gramberg

Arutelul osalesid:

Ene Kaas, MTÜ Lüllemäe Rahvaõpistu	Kalev Lõhmus, MTÜ P-RÜhm
Paul Udras, Valgamaa PÜ	Merike Tootsi, Otepää vald, Kodukant
Marika Muru, Valga Maavalitsus	Valter Kaar, Hummuli vald, Kodukant
Kersti Sirel, MTÜ Käsitöökelder	Aleksander Lillemets, Karula vald, Raavitsa külaselts
Eha Kotov, Karula NS, SK Karula	Aili Keldo, Valgamaa Arenguagentuur, Kodukant

VILJANDIMAA

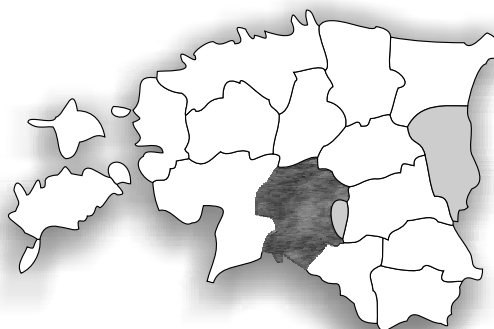
MTÜ – 683

SA – 22

Kokku – 706 3 %

Pindala – 3 422 km² 7,9 %

Rahvaarv – 56 998 4,2 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 2,9/3,5 (2005/2002)

Üldiselt võib hinnata ühenduste tegutsemisvõimet heaks, kuigi hinne on 2002. aastaga võrreldes vajaduste vahepealse kasvu tõttu pigem rahuldav. Oma tegevust ühendustes planeeritakse, kuid sageli on see muutuv ja sõltub konkreetsetest projektikonkurssidest. Kui näiteks projektikonkursis nõutakse arengukava, siis see ka tehakse, sundus väljastpoolt töötab paremini. Siiski on ühendused teadvustanud endale oma missiooni ja üldisi eesmärke.

Olulise lisaressursi annaks ühendustele palgaline tööjõud, mis on vajalik eriti suurtele. Nii ei ole ka juhtimisstruktuur väga täpselt paigas ja tööülesanded on jagatud vastavalt inimeste oskustele, sest mittepalgalise tööjõu puhul on seda väga keeruline teha. Suur töökoormus ongi vabatahtlike peal, ühendusega on tihedamalt seotud algusest peale olnud inimesed. Muidugi on võimalik värvata vabatahtlikke juurde, kuid nende püsimine on raske ja neil on ka teised tegemised. Vahel on motiveerimine keeruline: raske selgitada seda kasu, mida inimene vabatahtlikust tööst saab.

Välja toodi ka erinevus linna ja maapiirkondade vahel: külas on inimeste ressurss nii piiratud, et uusi liikmeid/vabatahtlikke ei saagi enam juurde tulla, linnas on võimalusi enam.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3/2,5 (2005/2002)

Ühenduste majanduslik elujõulisus Viljandimaal on veidi paraneval suunal: ühendused tunnetavad kohalikku toetust ja KOVi näevad toetusi oma eelarvetes ette. Hullemad lood on ettevõtjatega, kellega on vahel keeruline koostööd arendada. Samas on ka olemas positiivne näide ettevõtjatest, kes soovivad teha ühise fondi, et arendada kohalikku elu eri valdkondades (noorte sportlaste toetamine, noorte toetamine välismaale õppimaminekuks jms). Sageli toetavad ettevõtjad üritusi mitterahaliselt.

Rahastamisvõimaluste mitmekesisus on kasvanud. Kõige levinum rahastaja on KOP, siis HMN, BAPP jne. Viljandimaal tegutseb ka kogukonnafond. Liikmete motiveerimiseks on ühendused kasutusele võtnud liikmemaksu, kuigi see majanduslikult eriti sisse ei too.

Üldist tegevust planeerides lähtutakse ikka organisatsiooni, mitte projekti vajadustest ja see muutus on positiivne. Lühikese ajaperioodi peale püütakse tegevust ette näha ja seejärel leitakse rahastus kokkulepitud tegevustele. Kohalikul tasandil valitseb üsna suur ebakindlus, sest ühenduste rahastamine on sõltuv KOVi meelsusest.

Ühenduste läbipaistvuse ja avatuse osas võib taas märgata erinevust linna ja maapiirkondade vahel. Linnas kuuluvad inimesed sageli mitmesse organisatsiooni ja on harjunud enam ise küsima ühenduse majandusliku tegevuse kohta – siis tuleb ka juhatusel teha põhjalikum ülevaade. Maapiirkondades pigem usaldatakse juhatust ja majandusnäitajate vastu tuntakse vähe huvi. Nii sõltub konkreetsest juhatusest, kui selgelt ja läbipaistvalt soovivad nad ühenduse majandustegevust liikmetele kajastada.

Majanduslikku elujõulisust silmas pidades peeti oluliseks kindla tugisiku leidmist spetsiifiliste valdkondade ühendustele projektitaotluse kirjutaja ning aruannete vormistajana.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 2,5/2,5 (2005/2002)

Eestkoste ja poliitika kujundamine on maapiirkondades enam soodustatud kui linnas, sest viimases on suhted keerukamad. Ühiste projektide tegemist nt ühenduste ja avaliku sektori vahel võib pidada puudulikuks ning ühendused võiksid omavahel enam koostööd teha teatud otsuste mõjutamisel. Positiivse lobitöö näitena võib tuua eelarveridade lisamise kohalikul tasandil, et toetada külasid ja jagada projekti-toetusi.

Maakonna uue arengukava arutellu pole ühendusi eriti kaasatud, osaleb vaid MAK eksperdina. Ühenduste kaasamine KOVide arengukavade arutellu on olnud piirkonniti erinev, mõnel pool puudub see kogemus täiesti. Teiselt poolt on olnud juhtumeid, kus KOV külastab erinevaid külasid oma vallas, et arengukava arutada ja inimeste osalus on olnud väga minimaalne.

TEENUSTE OSUTAMINE 3,5/2,7 (2005/2002)

Teenuste osutamine sõltub ühenduse tüübist ja tegevusalast. Tegevusvaldkonniti on võimalik pakkuda laia skaalat teenuseid, kuid tegelikkuses on tingimused piiratumad. Teenuste pakkumisel ollakse hinnatundlikud ja nii on liikmetele teenus odavam, külale veidi kallim, kaugemalt tulnutele veel kallim.

Sihtrühpid on pakutavate teenustega rahul. Eriti oodatud on koolitused piirkonnas kohapeal, sest transport on kallis. Kui ühendused pakuvad teenuseid ja tooteid, on miinimumtingimuseks teenida vähemalt oma kulud tagasi – seda on ka enamasti saavutatud. Näiteks Karksi kultuuriseltsil tegutseb oma piirkonna taaskasutuskeskus, kus valmistatakse ja müüakse tooteid.

INFRASTRUKTUUR 3,5/3,3 (2005/2002)

Viljandimaa ühendused suhtlevad omavahel üsna tihedalt ning hinnang infrastruktuurile on jäänud sisuliselt samaks. Enamasti on ühendused koondunud kas piirkondlikesse või valdkondlikesse võrgustikesse. Informatsioon liigub ühenduste vahel eeskätt internetis, aga ka posti teel, koosolekute ja infopäevade kaudu. Piirkondades, kus on palju eakaid, on keeruline operatiivset infovahetust teostada.

Näide kohalikust koostööst on Karksi valla ühenduste ümarlaud, mis loodi 2004. aastal. Kohalik kogukonnafond on kosumas, ehkki suuri rahasummasid ei jaga. Katusorganisatsioonid on toetanud maakondlike ja piirkondlike ürituste läbiviimisel.

Tähtis ühendustele pakutav toetus on koolitus ja mida rohkem on baaskoolitust saanud, seda kõrgemaks muutuvad nõudmised koolituse taseme suhtes, edasijõudnute koolitused on aga kallid. Õppetunnina võib võtta külaliidrite koolitust, kus info saadi tasuta kätte, kuid mis osalt rikkus osalejaid.

Näide ühenduste koostööst kohaliku äri- ja avaliku sektori ning meediaga on Lõuna-Mulgimaa tootearenduse koostööprojekt. Kui võrd see on pigem erandlik projekt, siis on vajalik ettevõtjaid kaasates enam teha selgitustööd koostöövõimaluste osas.

AVALIK IMAGO 2/3,6 (2005/2002)

Ühenduste tegevuse kajastamine kohalikus meedias on üsna tagasihoidlik ja hinne sellele mõõtmele kõvasti langenud. Vallalehed on aktiivsemad ja kajastavad, kui ühenduse esindaja on ise piisavalt aktiivne

ning nõus kirjutama. Väga madalaks võib hinnata meedia analüüsivat rolli. Sageli avalikkus ei mõista kolmanda sektori olemust ning tegutsemispõhimõtteid, kuigi näiteks avalikel teenistujatel on ühendustest pigem positiivne arvamus.

Ekspertiisi kolmanda sektori temaatikas küsitakse MAKist. Vabatahtlikult on raske oma ekspertiisi jagada. Aktiivselt tegutsevad seltsid ja ühendused püüavad oma mainet parandada, seda hoida ja pidevalt edasi arendada. Kohalike ajakirjanikega on loodud kontaktid isiklikul tasandil. Eetikakoodeksit tunnevad ühendused kesiselt, vajalik oleks laiem tutvustamine. Samas võib tuua positiivse näite Kolga-Jaani maanaiste seltsist, kus on vastu võetud oma eetikakoodeks.

Arutelu toimus: 14. septembril 2005 Viljandis

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Elina Kivinukk

Arutelul osalesid:

Kristi Lõhmus, Viljandimaa Arenduskeskus

Romeo Mukk, Kuhjavere Küla Selts

Ilona Tiigi, Kodukant Viljandimaa

Helve Joon, Karksi Kultuuriselts

Lea Saareoks, Viljandimaa Naisliit

Juta Kobin, Kildu Külade MTÜ

Ulvi Tatar, Kolga-Jaani Maanaiste Selts MTÜ

Liia Ardel, Viljandimaa Tarbijakaitse ühing

Maiker Reimann, Spordiklubi Halliste

VÕRUMAA

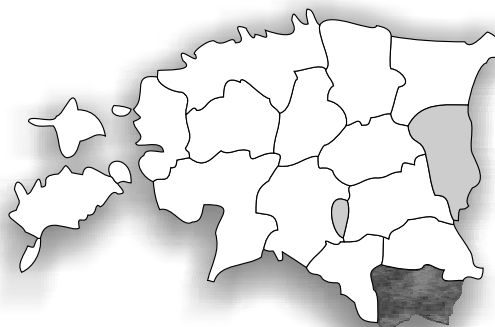
MTÜ – 560

SA – 12

Kokku – 572 2,5 %

Pindala – 2306 km² 5,3 %

Rahvaarv – 39 631 2,9 %

ORGANISATSIOONIDE TEGUTSEMISVÕIME 4/2,3 (2005/2002)

Ühendused teavad väga hästi sihtgruppe ja inimesi, kellele nende tegevus suunatud on – missioon ja sellest lähtuv tegevus on kõige alus. Koolitust vajaks enim planeerimine ja turundus, kuna sellealane tegevus on kaootiline. Ühenduse struktuur võib küll paika olla pandud, ent tihti juhtub nii, et üks inimene teeb kõik ära. Toetajaid on küll rohkem, aga tegijaid ja vastutajaid mitte. Juhtorgani töö on läbipaistev, kuna sisemine kontroll on väga tugev.

Alaline pagaline tööjõud puudub ja sellest tulenevad tegutsemisvõime probleemid. Ühendustes tegelevad inimesed identifitseerivad end vabatahtlikena. Aktiivseimad on need, kes tulevad kodukülla tagasi, vanu kohalolijaid on väga raske kaasata. Tehnilise poole pealt on puudulik internetiühendus. Tõusude ja mõõnadega on ühenduste üldine tegutsemisvõime hea ning 2002. aastaga võrreldes üksjagu kasvanud.

MAJANDUSLIK ELUJÕULISUS 3/3 (2005/2002)

Võrumaa ühenduste majanduslik elujõulisus sõltub väga palju projektidest ja ei ole kolme aastaga paranenud. Vabatahtlikku toetust oma kogukonnast ja sihtgrupilt kasutatakse hoogtöö korras, pikemaks ajaks ainult sellest ei piisa. Rahalised allikad sõltuvad läbisaamisest KOViga, mis on tavaliselt head. Veel on vähe näiteid heast koostööst ettevõtjatega. Kui kaob ära ühenduse põhitoetaja, siis on kõik läbi, sest projektid on ühekordsed ettevõtmised. Toetajate ring ei ole kindel ning on sageli poliitiline.

Ühendused tegelevad hoolega liikmete värbamise ja sihtgrupi arendamisega, kellele tegevus on suunatud, sest ilma nendeta ei oleks tegutsemisel mõtet. On natuke erinevusi linna ja maa vahel; maal on tuntavam kogukond, linnas mitte eriti. Alustavad ühendused teevad eelarveid projekti kaupa, ise arenedes ka organisatsioonile. Kõige raskem ongi nõ küpseks saamine – kui ei ole KOVi toetust, siis ühendus sureb. Kogu ühenduste tegevus on avalik ja läbinähtav.

Liikmemaks peaks hinnangute järgi olema igal organisatsioonil, kasvõi üks kroon – väike panus, just rahalises mõttes, on väga oluline. On teatud ühenduste poolt osutatavad avalikud teenused, mida peaks avalik sektor rahastama, näiteks hariduse ja meditsiini valdkonnas.

EESTKOSTE JA AVALIKU VÕI VALDKONDLIKU POLIITIKA MÕJUTAMINE 3/1,2 (2005/2002)

Koostöö KOVidega toimib rahuldaval määral ja on kolme aastaga paranenud. Toimub arutelu ühenduste ja avaliku sektori vahel, aga otsused tehakse ikka iseseisvalt. Areng on olnud oodatust aeglasem. Näiteks informatsiooni levimise takistuseks on inimesed ise, puudub usaldus. Peamine, mida kardetakse, on konkurents.

Positiivne näitena saab välja tuua selle, et Kodukandil on maavalitsusega väga head suhted ning koostöö toimib. Lobotöö toimub alateadlikult ning juhuslikult, koolitusvajadus on siinkohal selge. Kaasamise head tavad kohalikul tasandil oleksid väga vajalikud, kuna praegu partnerlus veel hästi ei toimi ning piirkonniti esineb suuri erinevusi.

TEENUSTE OSUTAMINE 2/2,6 (2005/2002)

Teenuste osutamise mitmekesisus ja tase on tõusnud, ent hinne on langenud pigem teadlikkuse tõusu tõttu võimalike teenuste ulatusest ja soovitud pildist. Valdkondadest on esindatud haridus, majutus, keskkonnakaitse ning koolitus ja nõustamine. Osad võimalikud valdkonnad on täna veel kasutamata. Osad teenused on loodud riigi/omavalitsuse nõudlusel ja teine osa ise. Teenuste valikut mõjutab ka sihtgrupp, kellele seda pakkuma hakatakse. Üldine arvamus on, et kui tellida teenus mittetulundusühingust, siis peaks selle saama väga odavalt. Pakutavate teenustega on inimesed rahul.

Mõningaid teenuseid ja tooteid müüakse ka teistele ühendustele, trükiste eest ollakse valmis maksma ning koolitusi ostetakse siis, kui need on konkreetset. Seega osutatavate teenuste eest raha küsimine on aktsepteeritav. Väga nõrk on tänaseni oma teenuste turundamise pool, ülevaade turust puudub.

Teenuste üleandmist esineb, näiteks teatud ürituste puhul. Initsiatiiv on olnud nii KOVide kui ühenduste poolel. Tegelikult lepingulist delegeerimist ei esine, kuna KOV kirjutab väga täpselt ette, milliseid kulutusi ühendus võib teenuse osutamiseks teha – seega on pigem tegemist projektidega.

INFRASTRUKTUUR 4/3,4 (2005/2002)

Enamasti ühendused kuuluvad katuseorganisatsioonidesse ja võrgustikesse ning teevad liikmetega koostööd. On käivitatud Maaelu Ümarlaud, kus arutatakse probleeme terviklikult ja konstruktiivselt tänu asjalikule koosseisule. Lisaks MAKile tegutseb aktiivselt Kodukant, mille tegevust liikmed väga kõrgelt hindavad. Ühenduste omavaheline informatsiooni jagamine on kasin, seda ka enese aktiivsuse puudumise pärast. Vanemad inimesed on infost kõrvale jäetud. Info, mis peaks jõudma otse organisatsioonidele, võib valda toppama jääda. Suurem on infoprobleem alustavatel ühendustel.

Kohalikke organisatsioone, kes raha jagaksid, ei ole. On mõned üleriigilised rahastamisvõimalused, mis toetavad regionaalsel alusel. Koolitusvõimelisi inimesi on oma piirkonnas väga vähe. Baaskoolitused on MAKi ja Võrumaa Kutsehariduskeskuse abil kättesaadavad, edasijõudnumaid koolitusi ei pakuta kohalikul tasandil. Väga palju koolitusi toimub mujal, nt Tartus ja Tallinnas, kuhu ligipääs on rahaliselt ja logistiliselt raskendatud.

Üldiselt on veel väga vähe näiteid sektoritevahelisest koostööst ühiste eesmärkide saavutamiseks. Erandlik on Metsamoori Perepark, kus toimib hea koostöö kümnest talust moodustatud MTÜ ja äri sektori vahel. Samal ajal on koostöö edendamise areng positiivne ning üha kiirenev.

AVALIK IMAGO 3,5/2,6 (2005/2002)

Hinne on tõusnud ning ühendused on nähtavad peamiselt kohalikus meedias ning seda neutraalsete või positiivsetena. Kohalikes meediakanalites (Lõuna leht, Võru raadio) on nõ kodustatud ajakirjanikud, kes meelsasti osalevad üritustel ning hiljem kajastavad toimunut. Meedia näitab ühendusi positiivsena, ent sügavam analüüs puudub. Äriühingute tegevust näiteks uute töökohtade loomisel kiidetakse, ühenduste puhul aga mitte.

Ühendus peab ise kõvasti võitlema, et “pildil püsida” ja olla tuleb veel julgem. Maine on sageli seotud ühe juhtpersoniga. Reklaami hinnas tehakse vahet rahalistel üritustel ja heategevusüritustel. Avaliku sektori suhtumine tuleneb konkreetsetest suhetest üksikisikutega. Üldiselt ärisektor ei arva ühendustest midagi ning vaatab maailma rohkem oma mätta otsast. Üldine mõistmine on olemas teatud inimeste seas, aga kohtab ka iroonilist suhtumist.

Infot pakuvad ühendused vastavalt võimalusele meelsasti välja. Avaldamise võimalusi võiks näiteks ühtse portaali abil laiendada. Konkurentsi kartuses ehk ei räägita kõikidest aspektidest oma projekti juures. Hea tava on organisatsiooni siseselt olemas ning kehtivat eetikakoodeksit teatakse sõnana, mitte sisuliselt.

Arutelu toimus: 16. septembril 2005 Võrus

Arutelu juhtis: Kristina Mänd

Kirjutas: Külvi Noor

Arutelul osalesid:

Anneli Viitkin, Tsolgo Arendusühing, Kodukant Võrumaa, Lasva vald

Riho Nassar, Kütioru puhkepiirkonna initsiatiivgrupp, Lasva vald

Maarika Rosenberg, Sulbi Maanaiste Selts, Sõmerpalu vallavalitsus

Laine Rehkli, Kurenurme Külaselts

Aila Kikas, MTÜ Aila Näpustuudio

Ene Kerge, Võrumaa Arenguagentuur

KUS ON
MEIE
ÜHIS-
KOND
TÄÄNA

EKAKi rakendumine on meie kätes

Jaan Õunapuu,

regionaalminister, Vabariigi Valitsuse ja kodanikeühenduste ühiskomisjoni esimees

Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsioon sai Riigikogu heakskiidu 2002. aasta detsembrikuus. Kontseptsiooniga sõnastati olulisemad põhimõtted, mida sektoritevahelises koostöös järgida ning eesmärgid, mille saavutamisele ühised pingutused suunata. Kontseptsiooni koostamine, selle sisu üle arutlemine ning dokumendi heakskiitmine olid Eesti jaoks väga olulised sammud.

EKAKi ellurakendamiseks kokku kutsutud Vabariigi Valitsuse ning kodanikeühenduste esindajate ühiskomisjonil täitus teine tegevusaasta. Komisjon on lähtunud tegevuskavast, mis kajastab väga täpselt teemasid, millele kodanikuühiskonna arenguks soodsate tingimuste loomisel tähelepanu pööratakse. Mul on hea meel tõdeda, et oleme jõudsalt liikunud paberil olevatest sõnadest konkreetsete tegevusteni reaalses sektoritevahelises koostööpraktikas.

Ühiselt oleme kirja pannud kaasamis põhimõtted, mille laiapõhjaline tutvustamine saab olema meie kõigi hooleks. Komisjoni töö tulemusena on tänaseks näiteks selgeks saanud, et vabatahtlik tegevus vajab Eestis selgemat õiguslikku keskkonda, et tugevdada vabatahtliku töö positsiooni professionaalsel tasandil.

EKAKi tegevuskava viies eesmärk näeb ette tegevusi kodanikuühiskonna arengu ning kodanikeühenduste tegevuse toetamiseks mõeldud rahastamisskeemide korrastamiseks. Siseministeeriumi poolt riigiasutustelt koondatud andmed kodanikeühenduste riigieelarvelistest vahenditest rahastamise kohta tõestasid, et probleem pole mitte ühenduste rahastamise ulatuses ja kogusummades, vaid pigem väga erinevates toetamise tavades, läbipaistmatutes või võrreldamatutes rahastamisskeemides.

Enne muudatuste sisseviimist on oluline analüüsida olemasolevate toetusmehhanismide toimimist ning tulemuslikkust, mille alusel saab pakkuda välja ettepanekud toetusskeemide läbipaistvamaks ning sihipärasemaks muutmiseks. Selle analüüsiga komisjon tegelebki ja loodame arvestatavate ettepanekutega välja tulla 2006. aasta kevadel.

Ametliku statistika alusel on Eestis praegu üle 23 000 mittetulundusühingu ja sihtasutuse. Siiski on selgunud, et register ei anna ülevaadet tegelikkuses toimivate ühenduste arvust, sisaldades suurel hulgal ka nn surnud organisatsioone. Seepärast on EKAKi rakendamise tegevuskavas ülesanne registriandmete korrastamiseks ning statistika täiendamiseks. Ühiskomisjoni poolt on justiitsministeeriumisse lähetatud põhjendatud ettepanekud olukorra parandamiseks.

EKAKi elluviimisel pöörame tegevuskava raames küllaltki palju tähelepanu kodanikuühenduste valdkonnale. Oluline on kujundada ainekavad selliselt, et nad toetaksid õpilaste ettevalmistamist areneva demokraatia ja kodanikuühiskonna tingimustes elamiseks ning kodanikuna igapäevaelus toimetulemiseks. Tõsine töö on käimas õppematerjalide arendamise ja õpetajate koolitamisvõimaluste laiendamise alal.

Eraldi sihiks on valitsuse ja kodanikeühenduste koostöö jätkusuutlikkuse tagamine, kus toetavaks alustalaks peab saama Vabariigi Valitsuse kodanikualgatuse toetamise strateegia, mille eesmärk on kujundada valitsussektori ühtne lähenemine kodanikualgatuse toetamise vajadustele ning võimalustele. Töögrupp on alustanud strateegia koostamist ja tulemusi tahame valitsusele esitada 2006. aasta 1. juuniks.

Tegelikult toimubki kontseptsiooni rakendamine paralleelselt kahel tasandil. Esiteks on igas valitsemisalas algatatud tegevused, mis arendavad edasi juba töötavaid ühenduste toetamise ja kaasamise skeme. Teiseks on tegevused, mida kavandame ühiskomisjoni poolt ja selle tegevuskava alusel ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Komisjoni esimehena on mul rõõm tõdeda, et erinevaid osapooli kaasav töö on lisaks praktilisele tulemusele kandnud endas mitmeid lisaväärtusi. Huvide ja arvamuste väljatoomine, nendega arvestamiseks üksteise ärakuulamine ning valmisolek kompromissideks on andnud oma panuse vastastikkuse usalduse suurenemisele.

Usun, et esindajate kaudu komisjoni aruteludesse toodud erineva taustaga kogemused ning spetsiifilised teadmised aitavad meil näha kodanikuühiskonda kui tervikut ning mõista erinevate sektorite vastastikkuseid ootusi ja soove avaliku sektori ja kodanikeühenduste partnerluse arendamisel.

Kogemus on näidanud, et oleme valmis nii arutlema kui tegutsema kodanikuühiskonna väärtuste, koostööpõhimõtete, erinevate organisatsioonide rollide ja vajaduste üle laiemalt, vahel selleks ka iseenda ning oma organisatsiooni otsestest huvidest kaugemale vaadates.

Soovin, et meil jätkuks tarka meelt ning sihikindlust edukalt käima lükatud, kuid kahtlemata aega ja innukat osalust nõudva protsessi edasiviimiseks ja süvendamiseks!

Eesti kodanikuühendused aastatel 1998–2005

Erle Rikmann,

TLÜ Eesti Humanitaarinstituudi teadur

Üldiselt usutakse, et institutsioone on lihtsam muuta kui mõtlemist ja kultuuri. Asjade välimust, näiteks nende suurust ja kuju saab hõlpsasti valada mõnda teistsugusesse vormi. Ent kõik see, mis puudutab nendest mõtlemist ning nendega tegutsemise võimaluste adumist on kordi raskem muutuma. Sellel teemal on palju arutletud näiteks seoses Saksamaa taasühinemisega või Euroopa integratsiooniga.

Ometi on Eesti mittetulundusektori areng näide sellest, kuidas vahel uskumatuna tunduvad asjad ikkagi aset leiavad. Eestis on viimase seitsme-kaheksa aasta jooksul toimunud kodanikualgatuslikus tegevuses hüpe, mis paneb imestusest kulmu kergitama ka kõige kriitilisemad kriitikud. Kuigi on paranenud ka kodanikuühenduste niioelda vormiline, kvantitatiivselt avaldub pool, siis tegelik viimaste aastate saavutus peitub just üldise kodanikualgatusliku kultuuri tekkimises¹.

Eesti mittetulundussektoris toimunud arengutest saab siiski rääkida ka kvantitatiivsete näitajate põhjal. Aastatel 1998² ja 2005³ viidi läbi üle-eestilised küsitlused kaardistamaks kodanikuühenduste üldiseid näitajaid. Uurimistulemuste omavaheline võrdlemine annab ülevaate vahepeal toimunud näiteks niisugustes küsimustes nagu organisatsioonide arv, asukoht, eesmärgid, liikmeskonnad, tegevuse rahastamine jms.

KODANIKUÜHENDUSTE ÜLDISED NÄITAJAD

1998. aasta alguseks oli asutatud ja registreeritud 4566 mittetulundusühingut ning 147 sihtasutust (lisaks nendele veel pea teist samapalju korteri-, suvila- ja garaaühistuid). Toona oli tegemist üsna selgepiirilise jagunemisega kaasaegsemate organisatsioonide ja traditsioonilisema seltsielu vahel. Enamikel organisatsioonidest puudus soov tegeleda oma valdkonna küsimustega üldisemalt, prioriteetsemaks peeti oma liikmeskonna otseseid vajadusi.

Märgatav erinevus eesmärkide püstituses ning ressursside olemasolus ilmnis organisatsioonide asukohtades: tugevad organisatsioonid tegutsesid eelkõige Tallinnas ja teistes suurtes linnades, maapiirkondade ühendused olid keskmisest nõrgemad peaaegu kõigi uuritud näitajate osas. Suuremateks mittetulundussektori tegevusvaldkondadeks olid 1998. aastal sport, kultuur, huvi- ja kutsekaitse, ametiühingud ning religioon⁴.

2004. aasta lõpuks oli organisatsioonide arv kasvanud mitmekordseks. Registrisse oli kantud üle 21 000 organisatsiooni, millest 11 336 olid kas sihtasutused, mittetulundusühingud või nende liidud. Praegu aktiivselt tegutsevatest küsitluses osalenud ühendustest asutati kolmandik ajavahemikus 2000–2004 (sihtasutustest 55%).

¹ Raskusi kodanikuosaluskultuuri tekkimisel on pikemalt käsitletud artiklis: Erle Rikmann (2003): "Kansalaisosallistuminen Kulttuuri Virossa" (On the culture of civic participation in Estonia). Helsingi, Idäntutkimus, 1:3-14

² Vaata näiteks Mikko Lagerspetz, Rein Ruutsoo & Erle Rikmann (2000): "Olelemisest osalemiseni? Eesti kodanikealgatuse hetkeseis ja arenguvõimalused". Akadeemia, VI. 12, No. 2: lk. 269-98

³ Uuringutulemustest lähemalt: http://www.ehi.ee/erialad/sotsioloogia/Kodanikualgatus/file_view

⁴ Vaata ka Mikko Lagerspetz, Erle Rikmann, Rein Ruutsoo (2002) "The Structure and Resources of NGOs in Estonia". Voluntas: International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations, Vol. 13, No.1: 73-87

Seega näeme, et suur osa tegutsevatest kodanikualgatuslikest organisatsioonidest on ikka veel väga noored. Organisatsioonide asutamine toimub jätkuvalt üle kogu Eesti, teistest kiiremini organiseerub kodanikualgatus Tallinnas ja väikelinnades. Eriti selge erinevus Tallinna kasuks on küsitlusele vastanud sihtasutustel, nendest pool olid registreeritud pealinnas.

Tegevusvaldkondadest on ka 2005. aastal jäänud olulisemateks sport ja kehakultuur ning kultuur ja kunst, usuühenduste ning huvikaitse organisatsioonide osakaal on mõnevõrra vähenenud. Kui 1998. aastal tundus organisatsiooni juriidilise vormi (kas mittetulundusühing või sihtasutus) valimine sageli juhusliku otsusena, siis 2005. aastal on eri tüüpi kodanikuühenduste osas märgata selgeid erinevusi. Näiteks erinevad MTÜd ja sihtasutused ka oma peamiste tegevusvaldkondade poolest.

Sihtasutuste olulisimad tegevusvaldkonnad olid ühiskonna areng, tervishoid ja sotsiaalteenused, samas kui MTÜdele olid tüüpilisemad sport, kultuur ja sotsiaalsete rühmade esindamine (huvikaitse). Küsisime organisatsioonidelt ka, milliseid eesmärke on neil lisaks põhikirjalistele tulnud juurde juba tegutsemise käigus. Selgus, et uute tegevusvaldkondadena on ühelt poolt kasvanud vajadus tegeleda ühiskonna üldise arendamise küsimustega; teise olulise lisandusena nimetasid MTÜd vajadust pöörata rohkem tähelepanu oma liikmeskonna sotsiaalsele tegevusele.

KODANIKUÜHENDUSTE LIIKMESKOND JA TÖÖTAJAD

Alates 1990. lõpust on küll hoogustunud organisatsioonide loomine, ent samas on langenud mittetulundusühingute liikmeskonna keskmine suurus. Pooltel Eesti MTÜdel on kuni 31 liiget, aktiivsete liikmete arv jääb enamasti kümne piirimaile. Viimase nelja-viie aasta jooksul asutatud MTÜde liikmeskonnad on keskmiselt veelgi väiksemad.

2004. aastal oli palgalisi töötajaid küsitletud 606 organisatsioonist 1951 (32% vastajatest); põhikohalisi töötajaid oli endale palganud nendest 171 (29%). Põhikohaliste töötajate arv oli kokku 1116 – seega oli nende töötajate arvu aritmeetiline keskmine 6,5 inimest. Samas oli enamikul töötajaid siiski vähem: rohkem kui pooltel oli üks või kaks töötajat, üle viie töötaja oli palganud 46 organisatsiooni.

Võrreldes MTÜdega, kellest vaid 28% kasutas palgalist tööjõudu, on tööjõu palkamine tunduvalt levinum sihtasutuste hulgas. Möödunud aastal oli palgalisi töötajaid koguni 65% sihtasutustest. Siinkohal tuleb jällegi silmas pidada seda, et sihtasutuste hulgas leidub ka riiklikke ning KOVide poolt asutatud organisatsioone.

Võrreldes 1998. aastaga on seega mittetulundussektoris palgatööd tegevate inimeste arv tunduvalt kasvanud. Kuna küsitlusele vastajad moodustasid 5,3% registreeritud mittetulundusühingute ja sihtasutuste koguarvust; siis oletades, et registreerunud ühendustest on tegelikult aktiivsed kuni pooled, võiks nende loodud töökohtade koguarvu aastal 2004 hinnata kümnele tuhandele, täistööajaga kohtadena rohkem kui seitsmele tuhandele. See on üsna lähedal 2001. aastal esitatud hinnangule (8000), mille aluseks oli sotsiaalmaksu laekumine⁵.

Kokkuvõtlikult võib tõdeda, et sihtasutused kasutasid rohkem palgalist tööjõudu, MTÜd kaasasid rohkem vabatahtlikke. Kokku mainisid vabatahtlikke kaasamist 365 MTÜd ja sihtasutust, sealhulgas väitsid seda tegevat sageli 152 organisatsiooni. 1998. aastal oli vabatahtlike teema Eestis veel sedavõrd teadvustamata, et seda ei peetud vajalikuks küsitluses eraldi puudutada.

---

⁵ Siplane, Andres (2001): Mittetulundussektori statistiline pilt. Tallinn: MSI
http://www.riigikogu.ee/osakonnad/msi/tood/tell01_88.html

2005. aasta uurimus näitas, et vabatahtlike kasutamine on pigem tugevate organisatsioonide pärusmaa. Nimelt kalduvad vabatahtlike kaasama aktiivsemad niisugused ühendused, mis ühtlasi kuuluvad katusorganisatsioonidesse, teevad koostööd teiste ühendustega, on teadlikud mittetulundussektori üldistest arengutest jms.

TEGEVUSE RAHASTAMINE

1998. aastal olid ühenduste peamised rahastamisallikad tähtsuse järjekorras – liikmemaksud, toetused KOVilt, riiklik fond, Eesti ettevõtte ja välismaine organisatsioon. Suur osa organisatsioonidest oli oma tegevuse käigus saanud rahalist toetust mitte rohkem kui kahest või kolmest allikast.

2005. aastal on rahastamisallikatest kokkuvõttes jäänud olulisimaks liikme- ja sisseastumismaksud, teisel kohal on KOVidelt saadav toetus. Edasine järjestus erineb mõneti kaheksa aasta tagusest olukorrast: tulud majandustegevusest, otsetoetused riigilt ja toetused riiklikest fondidest. 1998. aasta rahastamisallikad ei ole enamasti 2005. aastaks organisatsioonide tegevusväljalt otseselt kadunud, uute rahastamisvõimaluste lisandumisega on lihtsalt nende suhteline olulisus üldises toetuskeemis vähenenud.

Samas ei saa ka väita, et täna on organisatsioonidel lihtsam rahastust leida, kuna paralleelselt võimaluste kasvamisega on suurenenud ka konkurents ja nõudmised. Siiski on hakanud vähenema niinimetatud struktuuriline ja geograafiline ebavõrdsus. Näiteks on võrreldes 1998. aastaga suurenenud nende maapiirkondade MTÜde arv, kes on saanud toetust lisaks KOVile ka mõnest teisest allikast.

Euroopa Liidust (EL) sai 2004. aastal rahalist toetust ainult 8% vastajatest; sihtasutuste hulgas oli ELi toetuse saajaid aga märgatavalt rohkem. Sihtasutused nimetasid ka üldiselt MTÜdest rohkem erinevaid rahastamisallikaid ning nende rahulolu praeguse rahastamisega oli suurem.

PEAMISED TAKISTUSED TEGEVUSELE

Üheksakümndendate lõpu peamiste takistustena märkisid kodanikuühendused kodanikualgatusliku tegevuse madalat mainet ning probleeme tegevuse rahastamisel. Eriti problemaatiliseks peeti avaliku võimu ning äri sektori suhtumist mittetulundustegevusse. Selles osas on olukord tunduvalt muutunud.

2005. aasta uurimuses suhtumisprobleeme enam praktiliselt ei mainita. Küll aga näevad kodanikuühendused jätkuvat ohtu oma tegevusele praegustes rahastamisvõimalustes, samuti kardetakse ebavõrdset konkurentsi avaliku võimu või äri sektori organisatsioonide poolt.

Keskmise ja väiksemate liikmeskonnaga MTÜde puhul tuli ühe tõsisema probleemina esile ka organisatsiooni tegevuse juhtimine ning sobilike juhtide leidmine. Suure vastutuse ja töökoormuse langemist juhatuse või koguni üksiku juhi õlgadele peetakse “projektimajanduse tingimustes” tavapäraseks ja isegi mõõdapääsmatuks. Samas leiti, et selle tagajärjel tekkiv organisatsiooni liigne juhikesksus võib hakata pikemas perspektiivis ohustama terve organisatsiooni püsijäämist.

KOOSTÖÖ MITTETULUNDUSSEKTORI SEES JA ÜLDINE TEGEVUSKESKKOND

Tänane mittetulundussektor on võrdlemisi väljakujunenud tööjaotusega tegevusväli. 2004. aasta lõpul kuulus 66% MTÜdest mõne katusorganisatsiooni või koostöövõrgustiku koosseisu. Piirkonniti

paistavad teistest parema võrgustumise poolest silma Tallinna ühendused ning eriti need, mis tegutsevad hariduse ja teaduse, tervishoiu, ühiskonna arengu, huvikaitse, religiooni ning kutseküsimuste valdkonnas. Maakondadest on keskmisest rohkem võrgustunud Hiiumaa, Läänemaa ning Lääne-Virumaa ühendused. Ligemale 2/3 küsitlusele vastanud kodanikuühendustest teeb regulaarselt koostööd ka horisontaalselt, see tähendab teiste sarnaste ühendustega.

Seda eriti küsimustes, mis puudutab ühiskonna või oma valdkonna üldist arendamist. Ka koostöösuhete osas paistab selgelt välja MTÜde ja sihtasutuste erinev suunitlus. Kui MTÜd arendasid rohkem koostööd mittetulundussektori sees, siis sihtasutustel oli sagedamini partneriteks meedia, ülikoolid ning teised avaliku ja äri sektori institutsioonid.

Mittetulundussektori välistest koostööpartneritest olulisimad on kokkuvõttes KOVid, kellega teeb koostööd suurem osa nii MTÜdest kui sihtasutustest. Üldiselt võib näha, et võrreldes 1998. aastaga on kodanikuühenduste koostöösuhetel muutunud intensiivsemaks, laiahaardelisemaks ning arenenud võrdväärse partnerluse suunas. Kui 1998. aastal mõistsid paljud organisatsioonid koostööna ennekõike abi saamist oma ühendusele, siis täna nende kahe sõna vahele enam reeglina võrdusmärki ei tõmmata.

Kõige vähem muutunud tundub olevat MTÜde koostöö äri sektoriga, seda eriti väiksemate ühenduste puhul. Kuigi ligi kolmandik kõigist ühendustest – maal neljandik, Tallinnas ligi pooled – väitis end omavat partnereid äri sektoris, ilmnis hilisemates intervjuudes teatav kartus liiga tiheda koostöö, nt ühiste projektide suhtes. Ühendused tundsid end koostöö nõrgema poolena ja kartsid saada ära kasutatud ettevõttest partneri poolt.

Mittetulundussektori kui terviku arengulootused on viimastel aastatel olnud tihedalt seotud Riigikogus 2002. aasta detsembris vastu võetud Eesti Kodanikuühiskonna Arengu Kontseptsiooniga (EKAK). EKAKi koostamise ja vastuvõtmise protsessil on kindlasti olnud oma roll avaliku võimu poolse suhtumise muutumises kodanikuühenduste tegevusse. Samuti on need tegevused aidanud omavahel lähendada kodanikualgatuse aktiviste ning vallandanud avalikkuses dialoogi kodanikualgatuse rolli selgemaks määratlemiseks.

Seda arvesse võttes on mõneti üllatav, et 2004. aasta lõpul oli küsitlusele vastajatest dokumendi olemasolust teadlikud küll kaks kolmandikku, aga ise olid seda lugenud kõigest 16% vastajatest. Need 16% olid organisatsioonid, mis kuulusid katusorganisatsioonidesse ning soovisid kaasa rääkida ka oma tegevuse keskkonna kujundamisel üldisemalt.

Euroopa Liidu mõju Eesti mittetulundussektori arengule on praktikas olnud mõneti vastuoluline. ELi struktuurifondide avanemine Eestile on kaasa toonud võimaluse mittetulundusühenduste osalemiseks projektides, mille rahalised mõõtmed on hoopis teises suurusjärgus, võrreldes sellega, millega on harjunud enamik ühendusi. Ühelt poolt võib öelda, et struktuurifondide raha hakkab asendama välisdoonorite tehtud annetusi, mille märgatav vähenemine on juba toimunud.

Samas on struktuurifondide raha taotlemine keeruline protsess, mis seab omafinantseerimisele ja taotleja organisatsioonilisele suutlikkusele hoopis kõrgemaid nõudeid kui varasem välisrahastamine. Lisaks on ka teised mittetulundusühenduste rahastamise allikad tõstnud nõudeid, mida nad asetavad taotlejate teatud laadi professionaalsusele. Kohalikud omavalitsused kalduvad seni tegevustoetustena antud summasid muutma projektitoetusteks.

Üha kasvava professionaliseerumise nõue on mõne ühenduse jaoks jõukohane, mõne jaoks aga mitte. Uurimuses tõusid esile selged erinevused mittetulundusühenduste ja sihtasutuste vahel, samuti

väikeste ja suurte ühenduste vahel. Erinevalt mittetulundusühingutest on enamik sihtasutustest asutatud teiste juriidiliste isikute poolt.

Võib öelda, et tegemist on olnud pigem juriidilise vormi andmisega juba eksisteerivale tegevusele kui rohujuurtest kerkiva algatusega. Samas on mittetulundusühingute küpsemine ning professionaliseerumine väga pikaajaline protsess, mis toimub pigem kümne kui viie aasta jooksul. Just sellel ajal vajab organisatsioon väljastpoolt tulevat toetust kõige rohkem.

Tänases Eestis võime tõdeda, et kodanikualgatused on kujunemas ühiskonnas arvestatav jõud. Palju sellest, mis nüüd tundub endastmõistetavana, paistis veel kaheksa aasta eest kaugel tulevikuvisionina. Nende arvukate suurte ning väiksemate pingutuste tulemusena, mida selle arengu nimel tehtud, on kasvanud nii kodanikualgatus kui ühiskond tervikuna.

EKAKi eesmärkidest ühendustele

Külvi Noor,

Tartu Vabatahtlike Keskus

Meie traditsioonidele vastab arusaam,
et vaba indiviid ja riik pole vastased, vaid partnerid.¹

Avaliku ja mittetulundussektori suhete iseloom on varieerunud läbi aja ning ruumi. On olnud aegu, mil sektoreid vastandati teineteisele. Viimaste aastakümnete suundumus on aga olnud selgelt koostöö otsimine, kuna klassikalise heaoluriigi üleväljamiseks vajalikke ressursse avalikul sektoril napib. Selleks, et koostöö oleks viljakas, on vaja aga usaldust. Üks võimalus parema koostöö ja usalduslike suhete saavutamiseks on koostöökokkulepe.

EKAK on kodanikuühenduste poolt algatatud ja Riigikogus vastu võetud dokument, mis sisaldab üldisi põhimõtteid avaliku ja mittetulundussektori vaheliste suhete kohta. Siseministeeriumi juurde on loodud Vabariigi Valitsuse ja kodanikuühenduste ühiskomisjon, mis on välja töötanud nende põhimõtete elluviimise tegevuskava aastateks 2004–2006. Ühiskomisjon peab Riigikogus igal teisel aastal (esimest korda toimus 20. jaanuaril 2005) peetavaks aruteluks ette valmistama ülevaate dokumendi rakendamise kohta. Riigikogus on asutatud EKAKi rakendamise toetusrühm.

EKAKi mõte on luua koostööraamistik avalikule ja mittetulundussektorile, et arendada ja viia ellu avalikke poliitikaide ning tagada kodanikuühiskonna areng. EKAKil on kolm tunnus, mis teevad ta hoolimata seadusliku staatuse puudumisest oluliseks. Esiteks, olgugi et koostöökokkulepped on vaid alguspunktid, pakuvad nad välja tegevusplaani, mis nõuab järk-järgulist liikumist üldiselt konkreetsemale.

Teiseks, ehkki valitsuselt oodatakse lähitulevikus tegutsemist, on selge, et midagi oodatakse ka mittetulundussektorilt – üldised hea tava ideed peavad selgesti väljendatud saama kodanikuühenduste seaski. Kolmandaks on tunnetus, et on toimumas midagi enamat, kui lihtne teineteise tunnustamine². EKAK kujutab endast pidevat dialoogi avaliku ja mittetulundussektori vahel ning sügavamal tasandil uue ruumi avanemist riigi ja mittetulundussektori vahelistes suhetes.

Oluline on siinkohal see, kuidas dokumendis kirjapandud rakendatakse reaalses elus. Kas tekib uus kvaliteet kahe sektori suhetes ja uued väärtused kogu kodanikuühiskonnale (kui ühiskonna tüübile) või takerdub koostöökokkuleppe elluviimine tänapäeva valitsemise keerukusse. Lühidalt öeldes iseloomustab tõhusat koostöökokkulepet see, et temast ollakse hästi teadlik, teda järgitakse, selle järgimise üle teostatakse järelevalvet ning mittejärgimise korral rakendavad teatud institutsioonid selle eest sanktsioone.

MIDA SAAB ÜHENDUS EKAKIST?

Kõige üldistavamalt öeldes on EKAKi eesmärk ühendustele luua ideaalne pidevat arengut soodustav tegutsemiskeskond. Läbi EKAKi tunnustab Eesti riik jäädavalt kodanikuühenduste olulisust. Ühen-

¹ Eesti Kodanikuühiskonna Arengukontseptsioon. Eessõna.

² Morison, J. (2000). „The Government-Voluntary Sector Compacts: Governance, Governmentality, and Civil Society.“ *Journal of Law and Society*, 27(1), 98-132.

dustele on see eriti tähtis, kuna praeguseks on enamus välisrahastajaid oma programmid Eestis lõpetanud ning ilma kodumaise toetuseta pole võimalik tegutsemist jätkata.

Täna on EKAKist tulenevalt käima lükatud protsess, mille eesmärk on korrastada mittetulundussektori rahastamine. Silmas peetakse rahastamist, mille vahendid tulevad riigieelarvest. Kui rahastamispõhimõtted on selged, siis saab iga ühendus oma tegevust rahulikult pikema aja peale ette planeerida.

Lisaks rahastamisele on oodata ühendustes tegutsevate inimeste tehtava vabatahtliku töö ja sellest kogu ühiskonnale tekkiva kasu paremat väärtustamist. Praegu on EKAKi rakendava ühiskomisjoni üheks olulisemaks tegevussuunaks just vabatahtliku töö parema reguleerimise ja tunnustamise saavutamine. Tänu sellele saab ühendus edaspidi paremini kaasata ja tunnustada enda heaks töötavaid vabatahtlikke.

EKAKi üks ühendustele väga oluline eesmärk on luua selged mehhanismid kodanikeühenduste esindajate kaasamiseks valdkondlike poliitikate ja õigusloome ettevalmistamisse ning elluviimisesse. Väljatöötamisel olevaid kaasamise häid tavasid järgides kutsutakse kodanikuühendusi oma valdkonnas oluliste otsuste ja muutuste elluviimisel kaas rääkima.

Seejuures ei kutsuta ainult kaasa rääkima, vaid luuakse selleks head tingimused ning tagatakse ettepanekutega arvestamine. Näiteks keskkonnaorganisatsioonid saavad kaitsealade arengus kaasa rääkida enne, kui muutused ellu viiakse ja nõnda ennetatakse kaitsealustele liikidele sündida võivat kahju. Nii saab öelda, et EKAKi järgides koheldakse ühendusi austusega ja võrdsete partneritena.

Siinkohal kokkuvõtlikult mõned soovituselised EKAKi rakendamise parendamiseks. Esiteks tuleb teadlikult kaasata rohkem aktiivseid inimesi, et tagada laialdane poliitiline toetus ning protsessi elujõulisus. Teiseks peavad kodanikuühendused ise olema senisest aktiivsemad Riigikogu EKAKi toetusrühma mõjutamisel, kuna on tegemist ainsa kohaga, kus neil on võimalus koguda jätkuvalt laiemat poliitilist toetust. Ning et parlamentaarne järelvalve omandaks reaalse jõu, peaks edaspidi EKAKi põhimõtetest lähtuvalt kodanikuühendustel olema õigus arutelul Riigikogus sõna võtta.

Kolmandana, lisaks EKAKi idee ja peamiste valdkondade laialdasemale tutvustamisele võiks olla kasu nõ funktsionaalse EKAKi kujundamisest erinevatele sihtgruppidele. See lihtsustaks EKAKi põhimõtete arvestamist igapäeva töös.

Ainult nõnda saab EKAKist kogum omaksvõetud põhimõtteid, mis pole vaid kõlavalt tsiteerimiseks, aga mida järgitakse pidevalt. See on efektiivselt alus avaliku ja mittetulundussektori partnerlusele.

Katusorganisatsioonid ja võrgustikud Eestis

Kristina Mänd,

EMSLi juhataja

Üheks Eesti mittetulundussektori ja ühenduste arengu ja elujõulisuse põhjuseks on toimiv infrastruktuur ehk tugisüsteem. Eestis on olemas ühendustele mõeldud katusorganisatsioonid, tugikeskused, koolituskeskused jne, mis pakuvad kohalikele ühendustele juurdepääsu teabele, tehnikale, koolitusele ja tehnilisele abile. Tänu neile saavad ühendused keskenduda oma sisulisele tööle.

KATUSORGANISATSIOONIDE ARENDUSPROJEKT

Aastatel 2003–2004 viis EMSL läbi katusorganisatsioonide arendusprojekti ning EKAKi sisse katusorganisatsioonide arengule suunatud eesmärgi: teha ülevaade katusorganisatsioonidest, nende praegusest ning võimalikust rollist koostöös avaliku sektoriga. Katusorganisatsiooni all mõistetakse tavaliselt ühendust, kellel on juriidilistest isikutest liikmeskond. Katusue tüüpe on mitmeid ja nendest natuke tagapool.

EMSLi projekt ja EKAKi arengud on andnud kolm vajalikku suunda, millega töötada:

- 1) katusorganisatsioonide liikmesorganisatsioonide kaasamine – see vajadus sai selgeks juba projekti algfaasis ja on praegu lahendamisel liikmete kaasamisprojekti kaudu, mille üheks peamiseks tulemuseks on EMSLi põhjal liikmete kaasamismudeli väljatöötamine;
- 2) katusorganisatsioonide rahastamismudelid ja ettepanekud riigieelarveliseks lahendamiseks;
- 3) katusorganisatsioonide omavaheline suhtlemine, ühiste seisukohtade kujundamine ning suhted avaliku sektoriga.

Katusorganisatsioonidel on eriline roll oma liikmete esindamisel valiku sektori asutustega. EKAKi ühiskomisjon kogus sellise koostöö kohta ka andmeid. Peamine tähelepanek on ministriumide ebaselge katusorganisatsiooni mõiste ja hägused seosed ja piirid esindusorganisatsioonide, üleriigiliste tootjate ühenduste (ühenduste liitude) ning erialaliitudega.

Koostöö on katusorganisatsioonidega seisnenud seni järgmises: ühenduste kaasamine valdkondade arendamisse, planeerimisse ning regulatsioonide väljatöötamisse; infovahetus; valdkonna projektide elluviimine; avalikkuse teavitamine; ja koostöö riiklike seisukohtade kujundamisel.

Eestis on kaardistatud katusorganisatsioonid. Kaardistati orienteerivalt 180 katus- ja eestkostekatusorganisatsiooni. Lisaks kaardistati 120 ettevõtlusorganisatsiooni ja 130 spordiorganisatsiooni.

Katusorganisatsioon:

- pakub oma teenuseid, mis on liikmetele soodsamad;
- kogub ja jagab infot;
- koondab ja esindab liikmete ühishuve.

KES ON KATUSORGANISATSIOONID?

Üleriigiline katusorganisatsioon – ühendus, mis esindab teiste ühenduste ühishuve (juriidilistest isikutest liikmeskonnaga organisatsioon, mis esindab oma liikmete huve). Nt EMSL, Eesti Korteriühistute Liit.

Kohaliku tasandi katusorganisatsioon – ühendus, mis esindab teiste, kindlas piirkonnas (maakonnas, linnas) tegutsevate, ühenduste ühishuve (juriidilistest isikutest liikmeskonnaga organisatsioon, mis esindab oma liikmete huve kindlas piirkonnas). Nt Ida-Virumaa Külade Esindus, Tartumaa Tootjate Liit.

Eestkostorganisatsioon – ühendus, mis aktiivselt seisab teatud ühiskonna osa (huvigrupi) huvide eest ja mille liikmed on nii juriidilised kui füüsilised isikud. Mõne probleemi või teemaga tegelevad ühendused nagu keskkonnaorganisatsioonid, inimõigustega tegelevad ühendused. Nt Kodukant, Eesti Puuetega Inimeste Koda, Eesti Maksumaksjate Liit.

Kutseorganisatsioon – kutse-, ameti-, eriala- või loomeliit. Nt Eesti Teatriliit.

Tugiorganisatsioon – organisatsioon, mis pakub informatsiooni ja toetust (nõustamis-, koolitustms teenuseid). Nt Tartu Vabatahtlike Keskus.

MIDA OODATAKSE KATUSORGANISATSIOONIDELT?

Valdkonnas/sektoris tegutsevate ühenduste koondumine katusorganisatsioonide alla või nende ühinemine muudab ühendused avaliku sektori jaoks tugevamaks partneriks – otsustusprotsessis annab kvaliteetsema tulemuse ju see kui erinevad osapooled lepivad kujundatavates regulatsioonides omavahel ise kokku, tajudes seejuures ühishuvi. Teiseks tõuseb ühenduste suutlikkus kujundada omavahelistel läbirääkimistel selgeid ühiseid seisukohti, mis eeldab omavahelist tihedat koostööd.

Need valdkonnad, kus on tegusad katused, näitavad üles suuremat aktiivsust ja huvi valdkonna planeerimisel ja elluviimisel, infovahetusel ja probleemide lahendamisel, esitavad konkreetseid ettepanekuid seadusandluse muudatusteks, teevad ettepanekud ja avaldavad arvamust seadusandluse väljatöötamisel ja komisjonides osalemisel, vahendavad paremini infot, teavitavad avalikkust planeeritavatest muutustest, jagavad häid kogemusi, korraldavad valdkonnasiseseid koolitusi, kursusi, õppepäevi jne.

MIDA VIIA EKAK I ÜHISKOMISJONI?

- kust tulevad vahendid katusorganisatsioonide eestkostetööks;
- töötada välja katuste ja ministeeriumide koostööpõhimõtted, mis haakuvad heade tavadega;
- kinnitada katusorganisatsiooni mõiste;
- luua kooskäämiskoht EMSLi kui üldküsimumustega tegeleva katusorganisatsiooni juurde.

Seepärast jätkame koolitustega, mille käigus lepime kokku meie edasistes sammudes ja koos töötamises.

Eestis on kaks üldküsimumustega tegelevat katusorganisatsiooni: EMSL ja Eesti Külaliikumine Kodukant. Viimane ühendab endas 15 külade maakonnaühendust, kolme rahvuslikku ühendust ja seitset kohalikku organisatsiooni. Läbi liikmete tegutseb Kodukandi nimel rohkem kui 500 juriidilist isikut

ja üle 5000 füüsilise isiku, kes moodustavad kohtadel arengugruppe, seltsinguid. Kodukandi põhieesmärgiks on Eesti maaelu ja külade säilimisele, taaselustamisele ja harmoonilisele arengule kaasaaitamine, sealhulgas maamajanduse ja rahvuskultuuri toetamine ning erinevate külaliikumiste toetamine.

EMSL on avalikes huvides tegutsevate vabaühenduste eestkõneleja, mille töö on pühendatud kodanikualgatuse ja kodanikuühiskonna arendamisele Eestis. Meie visiooniks on osalusel ja kodanikualgatusel toimiv kodanikuühiskond, milles EMSLil on siduv roll avalikes huvides tegutsevate ühenduste ja ühiskonna vahel.

EMSLi näol on seega olemas organisatsioon, mis kergendab ühendustele toimimiseks vajaliku teabe jagamist ning mille läbi sektor oma huvisid väljendab ja mis nende huvide eest seisab.

TUGISÜSTEEMID JA VÕRGUSTIKUD

Lisaks katusorganisatsioonidele toimivad igas maakonnas maakondlikud arenduskeskused ehk MAKid. Tänu neile ja kohalikele tugiorganisatsioonidele on maakonnakeskustes ühendustele kättesaadav juhtimise baaskoolitus, strateegilisele planeerimisele, raamatupidamisele, finantsjuhtimisele, varade arendamisele (*fundraising*), vabatahtlike juhtimisele ja juhtkonna arengule spetsialiseerunud koolitused ning eestikeelsed koolitusmaterjalid.

Lisaks registreeritud katusorganisatsioonidele ja MAKidele ning teistele tugiühendustele toimivad Eestis ka mitmed võrgustikud. Tuntuim on Eesti Keskkonnaühenduste Koda. Võrgustiku erinevus katusorganisatsioonist on see, et ta ei ole registreeritud ning ta üldjuhul ei paku liikmetele teenuseid, vaid toimib kokkuleppefoorumina.

Kaasamise head tavad

Eleka Rugam-Rebane,

valitsuse infonõunik, Riigikantsleil

Kaasamine iseenesest ei ole Eesti ühiskonnas midagi uut. Kaasamist võib käsitleda erinevates kontekstides. Laiemalt võib kaasamist vaadelda meie igapäevaelu tasandil. Me kaasame oma pere liikmeid, sõpru ja kolleegide erinevatel eesmärkidel ja viisidel, näiteks ühistesse ettevõtmistesse, aruteludesse. Soovime, et meie tegutsemise motiiv ja eesmärged mõistetakse ja toetatakse. Osapoolte veenmiseks kasutame me erinevaid meetodeid, mõnikord meie ettevõtmisega kooskõlas olevaid, kuid vahel ka sobimatuid.

Kaasamine avalikus sektoris on aga tegevus, mis mõjutab meid ühiskonnaliikmetena hoopis laiemalt. Avalikus sektoris peame kaasamisega silmas partnerlust kaasatavate osapooltega/huvigruppidega strateegiliste dokumentide (nt eelnõude, kontseptsioonide, strateegiate) väljatöötamisel. Õigusloomevallas toimuv kaasamine või kaasamata jätmine mõjutab meid ja meie igapäevaelu läbi parlamendis vastuvõetud seaduste, valitsuse määruste ja korralduste.

Seetõttu on oluline, et me saaksime ühiskonnaelu kujundamises osaleda. Huvigruppe ja avalikkust kaasatakse õigusloome ja laiema otsustetegemise erineval määral. See ongi koht, kus tõuseb esile vajadus kaasamise hea tava järele. Kaasamispraktika on avalikku sektorit silmas pidades erinev – siin leidub nii häid kui ka halvemaid näiteid.

Kaasamise hea tava on põhimõtete kogum, millest lähtuvalt teevad koostööd kodanikuühendused, huvigrupid, avalikkus ja avalik sektor. Kaasamise hea tava on mõeldud soovituslikuna nii avalikule sektorile kui ka kodanikuühendustele. Ka kodanikuühendustel on vajadus oma liikmeid kaasata. Kokkuleppeid täidetakse alati kahepoolselt ja see tava on nii lähtekohaks mõlemale osapooltele.

Kaasamise hea tava on tänaseks sõnastatud, kuid ei ole veel kuulutatud nõ ametlikuks dokumendiks. Tava koostasid ühisel jõul kodanikuühenduste ja avaliku sektori esindajad, arvestades mõlemate osapoolte arvamusi, huve ja eeldusi.

Mis saab kaasamise heast tavast edasi? Riigikantsleil on selle juurutamise võtnud enda koordineerida ja soovib seda juba 2006. aastal asuda Eesti ametnikkonna seas ulatuslikumalt tutvustama – nii keskvalitsuse kui ka kohalike omavalitsuste tasandil. Kaasamise hea tava on sel aastal tutvustatud EMSL ja EMÜ seminaridel, Riigiametnike foorumil.

Samuti plaanime luua kaasamise paremaks toimimiseks ja tava elluviimiseks veebipõhise töökeskkonna – kaasamisveebi. Selle eesmärk on endasse koondada kogu kaasamisega seotud teematika ning luua ka valitsusasutustele võimalus huvigruppidega e-konsultatsioonide läbiviimiseks.

Algas on tehtud, kuid suur töö seisab veel ees, sest osaluspõhimõtete levitamine ja üleskutse nende järgmiseks on tõsine väljakutse. Kaasamine on mõtteviisi, mitte üksiku töövõtte muudatus. Tahe otsustetegemise läbipaistvamaks muutmiseks on selgelt olemas avaliku sektoris ja kodanikuühendustes. Ja see on peamine.

Kaasamise hea tava

Tööversioon, august 2005

EESMÄRK

Kaasamise eesmärk on tõsta otsuste kvaliteeti ja ühiskondlikku legitiimsust, suurendades mittetulundus-, era- ja avaliku sektori osalust otsuste ettevalmistamise ja tegemise protsessis. Et väljatöötatav strateegiline dokument lähtuks avalikust huvist ja käsitleks eri rühmade huve tasakaalustatult, kaasab ametiasutus, kodanikuühendus või esindusorganisatsioon, kes dokumenti loob, otsustusprotsessi piisavalt huvirühmi kõigist sektoritest.

Avalikkuse otsuste tegemisele kaasamine peab olema avatud, läbipaistev ja paindlik. Kaasamise hea tava sõnastamise eesmärk on ühtlustada põhimõtteid, millest avaliku sektori asutused ja kodanikeühendused lähtuvad kaasates otsustusprotsessidesse avalikkust ja huvirühmi.

Käesolevas dokumendis sõnastatud kaheksa kaasamise head tava on soovituslikud ning võiksid olla aluseks kodanikeühendustele ja valitsusasutustele nende endi konkreetsemate kaasamisjuhiste väljatöötamisel ja praktikas kaasamisel tekkivatele küsimustele vastuste leidmisel.

KOHALDAMISALA

Kaasamise head tava kohaldavad ametiasutused, kodanikeühendused ja esindusorganisatsioonid vähemalt järgmiste dokumentide (edaspidi *strateegiline dokument*) väljatöötamise protsessis:

- seaduste ja nende muutmise seaduste eelnõud;
- Vabariigi Valitsuse korralduste ja määruste eelnõud;
- ministri määruste eelnõud;
- riigi arengu seisukohalt olulised dokumendid, kontseptsioonid, poliitikad, arengukavad, programmid;
- Euroopa Liidu institutsioonide õigusaktide jm strateegiliste dokumentide (nt rohelised ja valged raamatud) eelnõud;
- avalike teenuste osutamise juhendid ja korrad;
- konventsioonid ja rahvusvahelised lepingud ning nende raames väljatöötatavad ja ühiskonnale mõju avaldavad dokumendid.

MÕISTED

Käesolevas dokumendis kasutatud mõisted:

Huvirühmad¹ – ka survegrupid, on liikmete ühiste huvide (kas era- või avalike huvide) edendamiseks loodud ühendused, katusorganisatsioonid, liikumised või võrgustikud, mis püüavad avaldada avalikule võimule survet selleks, et mõjutada neid puudutavaid otsuseid.

---

¹ Lagerspetz, Mikko. (2004) Kodanikuühiskonna lühisõnastik. Tallinn: Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlaud.

Kaasamine:

- 1) ühenduse tegevus, mille sihiks on oma liikmeskonda, sihtrühma või tagalat; oma eesmärkide teostamisel ja nende üle otsustamisel paremini rakendada ja aktiveerida;
- 2) avaliku võimu tegevus, mille sihiks on anda kodanikele või neid esindavatele ühendustele võimalus osaleda neid mõjutavate otsuste tegemisel.

Kaasamise kava – huvigruppide konkreetse strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamisele kaasamise protsessi kirjeldus, kuhu on märgitud kaasamise eesmärk, tegevused, vastutajad ning tähtajad.

Kaasamise koordinaator – avaliku võimu asutuse poolt määratud ametnik, kes kureerib kogu kaasamisprotsessi.

Kaasatavad osapooled – kaasamis- ja otsustusprotsessis osalevad huvirühmad, asutuste/ühenduste esindajad, avalikkus jt.

Kaasamise vormid:

- 1) informeerimine, mille käigus antakse teada plaanitavatest otsustest ja/või õigusaktidest ning tehakse kättesaadavaks strateegiliste dokumentide eelnõud;
- 2) konsulteerimine, mille käigus küsitakse selleks huvi avaldanud huvirühmadelt ja avalikkuse esindajatelt arvamusi ja ettepanekuid;
- 3) osalus, mis on võimalus osaleda strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamise töögrupi töös algataja kutsel.

Partnerlus on kahe või mitme ühenduse või asutuse pidev koostöö, mille eesmärk on kindlustada vastastikune kaasamine strateegiliste dokumentide väljatöötamisele ja muusse tegevusse.

SELGUS KAASAMISE EESMÄRGIS

1. Sõnastame selgelt ja lühidalt kaasamise lähteülesande, oodatava tulemuse ning konsulteerimisprotsessi ja otsuste alternatiivide prognoositavad mõjud

- 1.1 Kaasamise lähteülesanne on lahti seletatud lihtsalt ja arusaadavalt, vältides liigset tehnilist ja juriidilist terminoloogiat.
- 1.2 Lähteülesandes väljendatakse selgeid ootusi kaasatavate osapoolte ning nendelt saadava tagasiside suhtes.
- 1.3 Lähteülesandes analüüsitakse kaasamise lõpptulemuse saavutamise alternatiivseid lahendusi lähtuvalt kaasatavate osapoolte põhitegevusest, seadusandlusest jt seotud valdkondadest.
- 1.4 Mõjude analüüsi valmistab ette strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamise algataja. Sõltuvalt strateegilisest dokumendist, mille suhtes konsulteeritakse otsustatakse mõjude analüüsi vorm ning maht.

KAASATAVAD OSAPOOLED

2. Määrame kindlaks selle valdkonnaga seotud kaasatavad osapooled, mille üle konsulteeritakse ning arvestame nende soove, vajadusi ja eripärasid

- 2.1 Kaasamist algatav asutus/ühendus korraldab huvirühmade registreerimise, et tagada kõigi mõjutatud osapoolte teavitamine strateegilise dokumendi väljatöötamise ja/või konsulteerimise algatamisest. Kaasatavaks osapoolteks olemine ei eelda äri- või mõne muu registrikoodi olemist.

- 2.2 Kaasatavate osapoolte määramisel arvestatakse registreerunud huvirühmadega, selgitatakse välja võimalikud täiendavad huvirühmad, kasutades erinevaid allikaid, ning otsusest mõjutatavad osapooled. Täpsustatakse nende esindajad ja valdkonnatundmine. Nii tekib kaasatavate osapoolte nimekiri, mille alusel otsustatakse, millist kaasamise vormi tuleks kasutada. Lähteülesandest lähtuvalt valitakse kaasatavad osapooled – laiem avalikkus, huvirühmad, mõjutatud osapooled vm. Piiritleda ja selgitada tuleb kaasatavate osapoolte õigusi, vastutust ja protsessi puudutavaid piiranguid (nt Euroopa Liidu õigusaktidest vm asjaoludest tulenev).

ÜKSIKASJALIK KAASAMISE KAVA

3. Kavandame kaasamise kava ja vormid võimalikult üksikasjalikult

- 3.1 Soovitatav on koostada kaasamise kava. Selle detailsus sõltub ettevalmistatava strateegilise dokumendi eelnõu mahukusest. Kaasamise kava ja selle etappide kavandamisel pannakse paika protsessi üksikasjad – koordineeriv asutus/ühendus ning koordinaator, eeltöö, protsessi algus, kestus, lõpptähtaeg, kaasamise vorm (informeerimine, konsulteerimine, osalus), meetodid (kirjalik, veebipõhine, seminar, töögrupp, avalik kuulamine, foorum jm), vahekokkuvõtte ja tulemuse hindamine.
- 3.2 Valitud kaasamise vorm on vastavuses otsuse eelnõu sisu, otsuste potentsiaalsete mõjude, kaasatavate osapoolte vajaduste, võimaluste ja muude tingimustega.
- 3.3 Eelnõu algataja määrab kaasamisprotsessi juhtiva koordinaatori, kelle kontaktandmed avalikustatakse strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamise algatamisel.
- 3.4 Vajaduse korral nõustab koordinaator kaasatavaid osapooli vajadusel asjakohastes küsimustes, analüüsib protsessi käiku ning teeb sellest kokkuvõtteid.

LADUS KOMMUNIKATSIOON

4. Avalikkuse, huvirühmade ja võimalike strateegilisest dokumendist mõjutatavate informeerimiseks valime võimalikult efektiivsed kommunikatsioonikanalid

- 4.1 Teema, mille suhtes konsulteeritakse, ja sellega seonduv teave tehakse avalikkusele lihtsalt kättesaadavaks, arvestades sealjuures osapoolte infole ligipääsemise võimalusi. Kaasamisega seotud dokumentatsioon või viited sellele on alates kaasamise algatamisest avalikkusele kättesaadav nii elektrooniliste infokanalite kui ka alternatiivsete infokanalite (raamatukogud, kodanikeühendused, kohalikud omavalitsused, infopunktid jm) vahendusel. Vajadusel antakse asjakohast teavet avalikkusele massimeedia kaudu.
- 4.2 Viited kaasamisega seotud dokumentatsioonile internetis on lihtsalt leitavad ja ligipääsetavad. Eelistatavalt on dokumentatsioon interneti vahendusel kättesaadav strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamise algatanud asutuse/ühenduse veebilehel.
- 4.3 Muukeelset elanikkonda puudutavate otsuse eelnõude puhul kaalutakse kaasamist puudutava teabe ka teistes keeltes avaldamise vajadust ja võimalusi. Tõlkimine riigikeelest võõrkeelde ja vastupidi on soovitatav oluliste strateegiliste dokumentide eelnõude puhul (nt EL õigusaktid).

KAASAMINE VARASES ETAPIS

5. Konsulteerimiseks ja osalemiseks kaasame osapooled eelnõu väljatöötamisele võimalikult vara ja kogu protsessi vältel

- 5.1 Konsulteerimine ja osalemine algatatakse eelnõu väljatöötamise võimalikult varajases staadiumis. Sellele võiks eelneada informeerimine või konsulteerimine mitteametlikus vormis. See annab osapooltele ettekujutuse valdkonnaga seonduvatest probleemidest.
- 5.2 Huvirühmade ja teiste registreerunud osapoolte osalemise strateegilise dokumendi eelnõu väljatöötamise töögrupi töös otsustab eelnõu väljatöötamise algataja, võttes arvesse spetsiifilisi vajadusi ja võimalusi.
- 5.3 Konsulteerimise algatamisel selgitatakse eelnõu tausta, edasist tegevust saadava tagasisidega ning konsulteerimisel oleva otsuse eelnõuga.
- 5.4 Konsulteerimisprotsessi kestus on üldjuhul minimaalselt neli nädalat.
- 5.5 Määratakse kindlaks erandjuhud, mille puhul võib konsulteerimise kestust lühendada (nt Euroopa Liidu õigusakti või rahvusvahelistest lepetest tulenevate kohustuste puhul).
- 5.6 Konsulteerimise kestust võib lühendada ka juhul, kui sama otsuse eelnõu puhul on varem konsulteeritud ja/või konsulteeritava materjali ettevalmistamise lõpp-perioodil oodatakse seisu kohta vaid mõne üksiku muudatuse kohta.
- 5.7 Konsulteerimise kestust tuleb pikendada väga mahuka ja kaaluka otsuse eelnõu puhul, samuti seoses riigipühade ja puhkustega.

VAHEKOKKUVÕTE KAASAMISE KÄIGUST

6. Teeme vajadusel vahekokkuvõtte kaasamise käigus saadud tagasisidest, korrigeerime vajadusel protsessi üksikasju ning teavitame osapooli vahekokkuvõttest

- 6.1 Vahekokkuvõtte tegemise ja tagasiside analüüsimise eesmärk on jälgida, kas protsess kulgeb tõrgeteta ja eesmärgipäraselt. Vahekokkuvõtte on vajalik asutuse/ühenduse juhtkonna ja kaasatavate osapoolte teavitamiseks kaasamisprotsessi käigust ja/või koordineerivale üksusele saabunud tagasiside analüüsimiseks.
- 6.2 Vahekokkuvõtte võib olla suulise ettekande, lühivormis kirjaliku teavituse, kirjaliku analüüsi, protokollilise otsuse, alternatiivide kaardistamise vms vormis.
- 6.3 Vahekokkuvõtte tegemine ja selle kättesaadavuse tagamine fikseeritakse kaasamise kavas või lepatakse kokku tööprotsessi käigus osapoolte vahel. Vahekokkuvõtte tehakse üldjuhul kättesaadavaks ka kaasatud osapooltele.
- 6.4 Vahekokkuvõttest lähtuvalt otsustatakse, kas on vaja rakendada täiendavaid kaasamisvorme, kutsuda osalema eksperte või laiendada protsessi kaasatud osapoolte ringi.
- 6.5 Vahekokkuvõttest antakse kaasatavatele osapooltele tagasisidet võrdsetel alustel. Kui vahekokkuvõttes on strateegilise dokumendi väljatöötamise protsessi edasise läbiviimise suhtes langetatud olulisi otsuseid, siis teavitatakse sellest kõiki osapooli.

PROTSESSI JA TULEMUSE HINDAMINE

7. Hindame kaasamisprotsessi ja selle tulemuse rakendatavust

- 7.1 Kaasamisprotsessi ja tulemust hindavad nii kaasamise algatajad kui ka kaasatud osapooled. Kaasamise algatajad küsivad asjakohast tagasisidet kaasatud osapooltelt protsessi ja tulemuse hindamiseks.
- 7.2 Protsessi puhul analüüsitakse kaasamise lähteülesande täitmist; kasutatud kaasamisvormide tulemuslikkust, osapoolte motiveeritust protsessis osaleda; administratiivse töö toimimist; tagasiside andmise toimimist, sihtrühmade rahuolu kaasamisprotsessiga jne.
- 7.3 Tulemuse puhul analüüsitakse kaasamise tulemuse vastavust seatud lähteülesandele; alternatiividega arvestamist; tulemuse rakendatavust konsulteerimisel olnud teema edasisel arendamisel jne.
- 7.4 Hindamise tulemustega arvestatakse järgmiste kaasamisprotsesside kavandamisel ja läbiviimisel.

TULEMUSEST TEAVITAMINE

8. Teavitame kaasatud osapooli kaasamise tulemusest

- 8.1 Kõik osapooled saavad kaasamise algatajalt koondvastuse, milles sisalduvad kõik esitatud, nii aktsepteeritud kui ka tagasilükatud ettepanekud. Ettepanekute tagasilükkamist põhjendatakse.
- 8.2 Koondvastus edastatakse kaasatud osapooltele hiljemalt 30 päeva jooksul pärast konsulteerimisprotsessi lõppemist.
- 8.3 Koondvastus tehakse kättesaadavaks nii paberkandjal, kui ka interneti vahendusel kas täistekstina ja/või viidetena täistekstile. Vajadusel teavitatakse koondvastusest massimeedia vahendusel.

Miks on vaja mittetulundussektori statistikat?

Ülle Lepp,

Tartu Ülikooli avaliku halduse ja sotsiaalpoliitika doktorant, EKAKi ühiskomisjoni rahastamise ja statistika töörühma ekspert

Mittetulundussektori statistika (sh mittetulundusühenduste detailne klassifikatsioon) ja adekvaatse ühenduste andmekogu vajalikkuse küsimused on olnud rahvusvaheliste diskussioonide keskmes alates 1990. aastatest. Oluliseks teetähiseks teoreetiliste diskussioonide ja rahvamajanduse arvepidamise praktika ühendamisel oli 2002. aastal Johns Hopkinsi Kodanikuühiskonna Uuringute Keskuse ja ÜRO Statistika Osakonna koostöös valminud käsiraamatus “*Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts*”¹ kirjeldatud mittetulundussektori satelliitarvepidamise metoodika.

Satelliitarvepidamine võimaldab saada mittetulundussektorist varasemast oluliselt täielikuma ja usaldusväärsema pildi ning kajastab muuhulgas mittetulunduslike organisatsioonide poolt kaasatud vabatahtlike poolt tehtud töö ulatust ning väärtust.

Eestis kerkis vajadus sektorit kirjeldavate andmete järele EKAKi ettevalmistamise käigus, kui ilmnes sektorit kirjeldavate statistiliste andmete puudulikkus. Kogu Eesti mittetulundussektorit hõlmava andmestiku puudumise tõttu kerkis esile terve rida vastuseta küsimusi ja spekulatsioone. Eksiarvamuste kummutamiseks ning sektori arengu kavandamiseks vajasis statistikat nii poliitiliste otsuste tegijad kui sektoris tegutsejad, aga ka avalikkus, et mõista mittetulundussektori rolli tänases Eestis ja sektori arendamiseks kavandatavaid tegevusi.

Esimeste sammudeni andmete ulatuse ja kvaliteedi analüüsi osas jõuti 2002. aasta teisel poolel kui BAPPi rahalisel toetusel asus poliitikauuringute keskus Praxis läbi viima projekti “Eesti mittetulundussektori kohta käiva statistika kogumise ja analüüsi korrastamine”. Projekti eesmärgiks oli kaardistada hetkeseis, pakkuda välja võimalikud lahendused olukorra muutmiseks ning pakkuda Eesti riiklikele struktuuridele teadmistel ja pilootprojektil põhinevat professionaalset tuge mittetulundussektori statistika korrastamisel.

Lisaks kaardistamisele töötati projekti käigus läbi satelliitarvepidamise teoreetilised alused, pakuti välja mittetulunduslike organisatsioonide rahvusvahelise klassifikatsiooni (ICNPO) esialgne Eesti variant ning testiti pilootprojekti raames ühendustelt andmete kogumise metoodikat ja küsitlusankeeti. Projekti tulemusena koostati ettepanekud statistika korrastamiseks.

TÄNANE SEIS

Eesti mittetulundussektorit puudutav andmestik on väga mitmekesine, aga samas ka puudulik. Eestis koguvad ja haldavad andmeid paljud institutsioonid, sealhulgas Statistikaamet, Justiitsministeeriumi Registrikeskus ning Maksuamet. Mõningaid andmeid on võimalik saada ka ministeeriumidelt, ühenduste rahastajatelt ning suurematelt valdkondlikelt ühendustelt.

---

¹ Handbook on Nonprofit Institutions in the System of National Accounts (2002). – <http://www.jhu.edu/~gnisp>

Ministeeriumid valdavad infot nende poolt riigieelarvelistest vahenditest toetatud mittetulundusühingute ja sihtasutuste kohta ning rahastajad nende poolt rahuldatud projektitoetuste kohta. Eri infoallikaist saadud andmed on sageli väga erinevad ega hõlma kogu sektorit. Nii näiteks puuduvad peaaegu igasugused ametlikud andmed ühe Eestis küllaltki levinud kodanikualgatuse vormi – seltsingute kohta.

Kokkuvõttes puudub Eestis tänaseni terviklik ülevaade mittetulundussektorist ning seetõttu ei ole kellelgi võimalik saada otsuste tegemiseks vajaliku täpsusega infot. Selle olukorra on tinginud mitmed põhjused, millest olulisimad on:

- 1) mittetulundusühendustelt andmeid koguvad institutsioonid (Justiitsministeeriumi Registrikeskus, Statistikaamet) kasutavad erinevaid mittetulundussektori definitsioone;
- 2) andmete kogumisel kasutatakse erinevat metoodikat ning sageli puudub infovahetus andmete kogujate ja haldajate vahel:
  - kaup ja mittefinantsteenuseid tootvad ettevõtted;
  - finantsinstitutsioonid;
  - valitsemisasutused;
  - kodumajapidamised;
  - kodumajapidamisi teenindavad kasumitaotluseta institutsioonid.

Majandusliku definitsiooni alusel jagunevad mittetulundussektori organisatsioonid kõigi viie eelpool nimetatud institutsionaalse sektori vahel. Võtmetunnus, mis eristab mittetulundussektorit teistest sektoritest, on see, et mittetulundussektor ei saa suuremat osa sissetulekust või kogu sissetulekut mitte toodete ja teenuste müügist, vaid mitmesugustest tasudest ja toetustest nii oma liikmetelt kui ka toetajatelt.

Seetõttu paigutatakse statistikas enamik mittetulunduslikke organisatsioone kodumajapidamisi teenindavate kasumitaotluseta institutsioonide sektorisse, rõhutamaks, et need organisatsioonid saavad suurema osa oma sissetulekust eraisikutelt või leibkondadelt.

Ehkki mittetulunduslike organisatsioonide jaotamine viie sektori vahel on sobiv rahvamajanduse arvepidamise² seisukohalt analüütilistel eesmärkidel, ei ole sellise jaotuse alusel võimalik eristada neid organisatsioone eraldiseisva mittetulundussektorina ega saada sektorist terviklikku ülevaadet.

Kogu mittetulundussektorist tervikliku ülevaate saamiseks on rahvusvahelistes võrdlusuuringutes kasutusele võetud mittetulundussektori struktuurile ja tegevusele keskenduv definitsioon.³

Selle definitsiooni järgi on mittetulundussektor üksuste kogum, mis on:

- organiseerunud – teataval määral institutsionaliseeritud;
- kasumit mittejaotav – mittetulunduslikud ühendused ei tohi jagada saadud tulu organisatsiooni asutajate ega selle juhtorgani liikmete vahel;
- iseseisev – institutsionaalselt valitsusest eraldiseisev;
- organisatsioonide endi juhitav – organisatsioonidel on endal kontroll oma tegevuse üle;

---

² Euroopa rahvamajanduse arvepidamise süsteem 1995 = ESA 95 (2001). Tallinn: Statistikaamet.

³ Salamon, L. M., Anheier, H. K. (1997). *Defining the Nonprofit Sector: a Cross-national Analysis*. Manchester, New York: Manchester University Press.

- vabatahtlik – tähtsal kohal on organisatsiooni liikmete vabatahtlik osalus kas organisatsiooni tegevuses või selle juhtimises.

Kuigi eelkirjeldatud definitsioon ei ole Eestis ametlikult kasutusel, võiksid selle kohaselt kuuluda Eesti mittetulundussektorisse lisaks mittetulundusühingutele ja sihtasutustele ka seltsingud. Samas on selle definitsiooni kohaselt üsna probleemne näiteks riigi või kohaliku omavalitsuse poolt oma funktsioonide täitmiseks asutatud eraõiguslike juriidiliste isikute (mittetulundusühing, sihtasutus) määratlemine mittetulundussektori ühe osana.

ERIPÄRA MITTEARVESTAV LIIGITUS

Õigusliku definitsiooni kohaselt on kõik sektorisse kuuluvad mittetulundusühingud ja sihtasutused kantud registrisse ning liigitatud nende põhikirju aluseks võttes põhitegevusalade järgi. Liigitamisel on kasutusel Eesti majanduse tegevusalade klassifikaator EMTAK.

Kõrvallehel olev tabel annab ülevaate Eesti mittetulundussektori ulatusest tegevusvaldkonniti tuginedes mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri andmetele seisuga 1. november 2005.

Esmasel vaatlusel näeme, et kõige arvukamalt tegutseb mittetulundusühendusi (11086) kinnisvara, rentimise ja äritegevuse vallas ning muus ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteeninduse vallas (10892). Järgmised kaks suuremat gruppi on tervishoiu ja sotsiaalhoolekandega tegelevad ühendid (563) ning hariduse vallas tegutsevad ühendid (279). Paraku ei selgu sellest tabelist ühenduste detailsem liigitus tegevusalade kaupa.

Põhitegevusala	MTÜ	SA	KOKKU
A Põllumajandus, jahindus ja metsamajandus	156	5	161
B Kalapüük	0	1	1
C Mäetööstus	0	0	0
D Töötlev tööstus	20	8	28
E Elektrienergia-, gaasi- ja veevarustus	7	0	7
F Ehitus	1	0	1
G Hulgi- ja jaekaubandus; remont	5	1	6
H Hotellid ja restoranid	12	2	14
I Veondus, laondus ja side	44	10	54
J Finantsvahendus	3	6	9
K Kinnisvara, rentimine ja äritegevus	11 021	65	11 086
L Avalik haldus ja riigikaitse; kohustuslik sotsiaalkindlustus	66	6	72
M Haridus	251	28	279
N Tervishoid ja sotsiaalhoolekanne	465	98	563
O Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteenindus	10 442	450	10 892
. Põhitegevusala täpsustamata	5	0	5
Kokku	22 498	680	23 178

Sellise ülevaate saamiseks on vaja tunda EMTAKi struktuuri. Tuginedes EMTAKi kirjeldusele⁴ saame teada, et kinnisvara, rentimise ja äritegevuse vallas tegutsevate MTÜde hulgas on kõige arvukamalt esindatud korteriühistud, aiandusühistud ja garaaühistud. Muu ühiskonna-, sotsiaal- ja isikuteeninduse vallas tegutsevate organisatsioonide seas on muuhulgas:

- ettevõtjate, tööandjate ja kutseorganisatsioonid (sh põllumajandusseltsid ja -liidud, aiandus- ja mesindusseltsid) ametiühingud;
- usuorganisatsioonid (sh kirikud, kogudused ja kloostrid);
- erakonnad ja erakondadega seotud noorteorganisatsioonid;
- spordiorganisatsioonid ja spordiklubid;
- kunstikollektiivid;
- mujal liigitamata organisatsioonid.

Viimasesse gruppi kuuluvad muuhulgas näiteks kohalikku elu edendavad ja toetavad ühendused, noorte- ja lasteühendused, rahvusvähemuste ühendused ja kultuuriseltsid, huvialaühendused ja huviklubid, keskkonna- ja looduskaitseühendused, tervisehäiretega isikute ühendused ja nende liidud, puuetega inimeste ühendused ja nende liidud.

Tervishoiu ja sotsiaalhoolekande valdkonda kuuluvad muuhulgas haiglad, eakate ja laste ning noorte hoolekandetasutused ning kõik muud hoolekandeteenuseid osutavad organisatsioonid. Hariduse valdkonda kuuluvad näiteks nii ülikoolid kui täiskasvanute täiendkoolitust korraldavad organisatsioonid.

EMTAKi selgitavatest märkustest ilmneb, et mõnede tegevusvaldkondade liigituse detailsusaste väga väike (nt grupp 8532 – hoolekanne ilma majutuseta, kuhu on liigitatud nii kriisiabikeskused kui alkoholismi, narkomaania, AIDSi ennetamisega tegelevad organisatsioonid) ning mõned tegevusalad on hoopis liigitamata (grupp 'mujal liigitamata organisatsioonid').

Seetõttu ei ole mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris kasutatud liigituse alusel võimalik saada detailset ülevaadet, millistes valdkondades kui palju mittetulundusühendusi tegutseb, sest EMTAK ei arvesta vajalikul määral mittetulundussektori spetsiifikat. Samuti ei ole registrist võimalik teada saada realselt tegutsevate ühenduste arvu, sest sageli jääb MTÜ või sihtasutuse tegevuse lõpetamine registris kajastamata. Nii on mittetulundusühingute ja sihtasutuste registris olevate organisatsioonide arv suurem tegelikult tegutsevate organisatsioonide arvust.

KUIDAS EDASI?

EKAKi tegevuskava⁵ üheks eesmärgiks on adekvaatse, ülevaatliku mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri loomise ning elanikkonna kodanikualgatust kirjeldava statistika. Selle eesmärgi saavutamiseks on tegevuskavas muuhulgas ette nähtud analüüsida vajadusi ja võimalusi mittetulundusühingute ja sihtasutuste registri (MSR) ja Statistikaameti majandusüksuste statistilise registri täiendamiseks. Registri täiendamise vajadus on ilmnenu ka teiste EKAKi rakendamise tegevuskava eesmärkide elluviimisel.

⁴ EMTAKi struktuuri selgitavaid märkusi vaata lähemalt Registrikeskuse kodulehelt http://www.eer.ee/files/emtak_selgitus.pdf

⁵ EKAKi rakendamise tegevuskava aastateks 2004–2006 <http://www.sisemin.gov.ee/atp/?id=10211>

Näiteks on eesmärgiks seatud üheks prioriteediks huvirühmade kaasamine otsustusprotsessidesse. Selleks on vajalik igakülgne teave huvirühmade kohta (sh MSR andmed). Eesmärgina on ka üheks prioriteediks seatud vabatahtlik tegevus. Selle edendamiseks on vajalik statistiline ülevaade vabatahtliku töö ulatusest. Eesmärgis on samuti läbipaistvad, optimaalsed ja sihipärased riigieelarvelistest vahenditest kodanikuühiskonna arengut ja kodanikeühenduste tegevust toetavad rahastamiskeemid.

Mittetulundussektori rahastamiskeemide kavandamisel ei ole võimalik tugineda ainult registris olevatele tänastele andmetele mittetulundusühingute ja sihtasutuste kohta. Registriandmed vajavad pidevat kontrolli ja uuendamist mittetulundusühenduste poolt, samuti täiendamist uute andmetega (nt asutajad, reaalne tegutsemine viimasel majandusaastal).

Mittetulundusühenduste andmekogu peab võimaldama organisatsioone ja nende tegevusvaldkondi puudutavaid andmeid adekvaatselt klassifitseerida ning nendest erinevate tunnuste alusel väljavõtteid teha. Rahastamiskeemide kavandamiseks ja mittetulundusühenduste rahastamisotsuste tegemiseks on vajalik ülevaatlik ja regulaarselt uuendatav mittetulundusühingute ja sihtasutuste register.

KOKKUVÕTTEKS

Mittetulundusühenduste tervikliku andmekogu loomine on muutunud möödapääsmatuks, sest sellest sõltub enamiku EKAKi rakendamine tegevuskava eesmärkide saavutamine. Selliseks andmekoguks sobib Eesti mittetulundusühingute ja sihtasutuste register, mis vajab aga edasiarendamist, et hõlmata kõiki tegutsevaid organisatsioone ning võimaldada neid igakülgset liigitada nii juriidilise staatuse kui ka tegevusvaldkonna alusel, samuti teha väljavõtteid mittetulundussektorisse kuuluvatest organisatsioonide rühmadest eri andmete (näiteks liikmete arv, tegevuspiirkond jms) alusel.

Selleks on vaja:

- 1) täiendada registri andmenimistut organisatsioone puudutavate uute andmetega;
- 2) suurendada EMTAKi tegevusalade detailsusastet ja/või võtta kasutusele ICNPO Eesti versioon, mis võimaldaks mittetulundusühenduste tegevusvaldkondi täpsemini kirjeldada ning ühendusi adekvaatsemalt klassifitseerida;
- 3) reguleerida õiguslikult paremini mittetulundusühenduste andmete uuendamise kohustus;
- 4) integreerida registri andmetega sihtasutuste ja mittetulundusühingute majandusaasta aruanded;
- 5) välja töötada tehnilised lahendused registri kasutamise hõlbustamiseks.

Kasutatud kirjandus

Lepa, Reesi, Illing, Eveli, Kasemets, Aare, Lepp, Ülle ja Kallaste, Epp (2004). Kaasamine otsustetegemise protsessi. Tallinn: Poliitikauringute Keskus Praxis.

Lepp, Ülle (2003). "Mittetulundussektori statistika betkeseis", Riigikogu Toimetised 8: 175 – 182.

EETIKA
– MIKS
JA
kellele

Ühenduste legitiimsus ja vastutavus

Urmo Kübar,

EMSLi liikmeprogrammi juht

2005. aasta sügisel, mil see raamat ilmub, on Eesti ühiskonda mitme kuu jooksul elevil hoidnud skandaalid, mille ühisenimetajaks vastuollu minek avaliku õiglustundega: tipp-poliitiku soodne majaost ärimehelt, kes on eelnevalt saanud omakorda kasuliku tehingu tema erakonnakaaslasest ministrilt; endise pangajahi avalikuks tulnud osalus pangalt headel tingimustel laenu saanud firmas; kohukese-reklaamiks “maskeeritud” valimisplakatid poliitilise välireklaami keeluperioodil; investeerimispanga töötajate konfidentsiaalse info abil sooritatud börsitehingud jt. Kõiki neid seob peategelaste kinnitus, et nad pole rikkunud ühtegi seadust ning seega on nende tegevused olnud õigustatud.

Septembris ja oktoobris, kuu pärast esimeste nimetatud skandaalide puhkemist läbi viidud avaliku arvamuse uuring näitas institutsioonide usaldusväarsuse langust Eestis aasta madalaimale tasemele: tavapärastel keskmiselt 62-65 protsendilt 59 protsendile¹. See osutab, et pelgalt seaduste mitterikkumine ei ole piisav tingimus, olemaks ühiskonnas aktsepteeritud.

Usalduse langus institutsioonide vastu ei ole mõistagi ainult ega esmajoones Eesti probleem. Viimase Iraagi sõja alustamise põhjenduseks toodud luureandmete osutumine paikapidamatuks, kinnipeetavate väärkohtlemine USA kontrolli all olevates vanglates, maksupettused suurkorporatsioonides nagu energeetikagigandi Enron kollaps 2001. aastal, pistiseskandaal Rahvusvahelises Olümpiakomitees, seksuaalsete kuritarvituste ilmnemine katoliku kirikus – need on vaid mõned näited, mis purustanud illusioone institutsioonide “enesestmõistetavast” õiglasest käitumisest.

Ühendused ise armastavad rõhutada oma moraalselt ja eetilist rolli ühiskonnas ning sageli jagab seda seisukohta ka avalik arvamus. 2005. aasta Edelmani usaldusbaromeetrist selgub, et Põhja- ja Ladina-Ameerikas, Lääne-Euroopas ning Jaapanis on kodanikuühendused enam usaldatud kui riigiasutused, ettevõtted ja meedia². Eestis on kodanikuühenduste usaldusväarsust võrreldes teiste institutsioonidega napilt uuritud, kuid 2005. aasta alguse küsitlus näitas siingi, et ühenduste usaldusaldo (usaldajad miinus mitteusaldajad) on märgatavalt kõrgem Riigikogu ja valitsuse omast³.

Ometi on selge, et kodanikuühendused ei ole a priori rõivastatud mingisse müstilisse vooruserüüsse. Nii nagu keskkonnaühendus ei pruugi oma toimimistes olla loodussõbralikum mistahes teisest organisatsioonist, ei ole ka mittetulundussektor tervikuna immuunne korrupsioonile ega muudele pahedele. Seetõttu osutatakse, et kui ühendused ei pööra neile küsimustele tähelepanu ega ole valmis avalikkuse üha suuremaks tähelepanuks ka oma toimimise vastu, on vaid aja küsimus, mil praegu eelkõige valitsusasutus ja ettevõtteid kõigutanud skandaalid lahvatavad ka selles sektoris⁴.

¹ Turu-uuringute ASi uuring „Eesti Panga usaldusväarsus“ (16.09–06.10 2005, küsitleti 982 Eesti elanikku vanuses 15-74). Uuringu kokkuvõte saadaval www.eestipank.info

² Edelman Trust Barometer 2005 (detsember 2004 – jaanuar 2005, küsitleti 1500 arvamusiidrit USAst, Suurbritanniast, Saksamaalt, Prantsusmaalt, Hiinast, Kanadast, Brasiiliast, Jaapanist). Uuringu kokkuvõte saadaval www.edelman.com

³ Uuringukeskuse Faktum uuring „Avalik arvamus ja riigikaitse“ (17-27. märts 2005, küsitleti 965 Eesti elanikku vanuses 15-74). Uuringu kokkuvõte saadaval www.kmin.ee

⁴ Williamson, Hugh „Under attack“, ajakirjas „Development and Cooperation“ 04/2005. Saadaval www.inwent.org/E+Z/content/archive-eng/04-2005/tribune_art1.html

MIKS ME SELLEST RÄÄGIME?

Küsimused ühenduste legitiimsusest ja vastutavusest (*accountability*) on viimastel aastatel kerkinud kodanikuühiskonda puudutavate arutluste ja kirjanduse keskmesse. Ka Eestis pälvib teema üha enam tähelepanu, sest protsessid, mis teema tõusu põhjustanud, on esindatud ka siin.

Esiteks, üldine usalduse langus institutsioonide vastu puudutab ka ühendusi, seda enam, et kuritarvitusi on olnud ka mittetulundussektoris – rahakantimised, sõnade ja tegude lahknemine, ühenduse sildi all tegutsevad poliitikute käepikendused jne. Kui eetilised ja moraalsed väärtused on ühenduste tegevuses sageli kesksed, seab selliste küsitavuste püsimine kahtluse alla nende tegutsemissuutlikkuse üldiselt. Kui on selge, et institutsioonide legitiimsus ei ole kusagilt väljastpoolt antud, vaid igal juhtumil eraldi välja teenitav, siis kuidas tulevad ühendused toime selle väljakutsega?

Teiseks, kodanikuühendused kujutavad endast ühiskonnas aina suuremat jõudu. Nende arv kasvab pidevalt: Eestis on registreeritud ühenduste hulk viimase kolme aastaga suurenenud ligi veerandi võrra. Veel olulisem on nende rolli laienemine ja mõju kasv. Üha enam kodanikuühendusi tegeleb eestkoste ja poliitika kujundamisega, osutab avalikke teenuseid, loob töökohti jne – kõik see on kaasa toonud seniste võimuhete muutumise ning vajaduse uuesti defineerida võimu allikad. Ühendused mõjutavad firmasid (ettevõtte sotsiaalne vastutus, õiglane turg, säästlik juhtimine) kui ka avalikku sektorit (kaasamine otsustusprotsessidesse, teenuste delegeerimine). See tekitab küsimusi, keda, kuidas ja mis volitustega ühendused esindavad? Kas nad ise vastavad neile nõudmistele, mida esitavad avalikule ja erasektorile?

Kolmandaks on arutelu käigus üles kerkinud mitmeid praktilisi küsimusi, millele ühendused vastuseid otsivad. Näiteks: mille eest, kelle ees ja kuidas ühendused täpselt vastutavad? Kuidas tulla toime nende tegevuse erinevate osapoolte (rahastajad, koostööpartnerid, sihtrühmad/kliendid, liikmed, avalik ja erasektor jne) mõnigi kord konfliktsete ootustega? Kuidas tagada, et aruandluskohustus – legitiimsuse ja vastutavusega selgelt seotud – ei muutuks ühenduste tegutsemissuutlikkust ja sõltumatust pärssivaks, või kvaliteedi tagamiseks loodud standardid ei kaotaks väärtuseid nagu paindlikkus ja loovus?

Selles artiklis tegeleme kahe esimesena nimetatud küsimustekimbuga. Praktilistest küsimustest teeb ülevaate EMSLi infoleht nr. 4/2005⁵, rahvusvahelisel tasandil ühenduste vastutavuse edendamiseks kasutatavatest standarditest ja mõõdikutest leiab hea analüüsi näiteks Jagadananda ja L. David Browni⁶ ning Hugo Slimi⁷ artiklitest. Ka käesoleva artikli järgmistes osades tuginema paljuski neis artiklites kasutatud struktuuridele, ühtlustades neid ja kohandades Eesti oludele.

MILLEST TULENEB ÜHENDUSTE LEGITIIMSUS?

Legitiimsus ja vastutavus on omavahel selgelt seotud, kuid siiski erinevad mõisted. Nagu osutab Michael Edwards, on vastutavus võti legitiimsusele, mis omakorda annab õiguse olla ja tegutseda ühiskonnas. Legitiimsust defineerib ta kui arusaama, et organisatsioon on seaduslik, vastuvõetav

⁵ Kübar, Urmo „Kuidas olla legitiimsem ja vastutavam?“, EMSLi infoleht 4/2005. Saadaval www.ngo.ee/infoleht

⁶ Jagadananda ja Brown, L. David “Civil society legitimacy and accountability: issues and challenges”, CIVICUSE ja Hauser Centeri kodanikuühiskonna legitiimsuse ja vastutavuse programmi uurimisprojekt, märts 2005. Saadaval www.civicus.org/new/media/ScopingReportdraft5.6.051.pdf (tsiteeritud autorite loal)

⁷ Slim, Hugo “By what authority? The legitimacy and accountability of non-governmental organisations”, ajakirjas “The Journal of Humanitarian Assistance” 02/2002. Saadaval www.jha.ac/articles/a082.htm

ning tema tegevused õigustatud⁸. Nagu ilu asub vaataja silmades, nii on ka legitiimsus seega subjektiivne mõiste – erinevatel osapooltel võivad olla ühenduse suhtes erinevad ootused ning neist tulenevalt erineda ka arusaamad ühenduse legitiimsusest.

Edwardsi definitsiooni vooruseks on selle lihtsus, ent nagu lihtsamate definitsioonide puhul sageli, jääb see liialt üldiseks. On üsna selge, mida mõista seaduslikkuse ja vastuvõetavuse all – ühendus peab olema loodud ja tegutsema lähtudes seadustest ning ühiskonnas üldiselt aktsepteeritud väärtustest (näiteks et perevägivald all kannatajaid või vaesuses kasvavaid lapsi tuleb aidata). Need on tunnused, mida Jagadananda ja Brown nimetavad ühenduse kui institutsiooni legitiimsuseks ning Slim “saadud” legitiimsuseks. Ent nagu nägime eespool, ei pruugi need tunnused üksi olla piisavad legitiimsuse allikad – oluline on vaadata, mida ja kuidas ühendus teeb.

Tegevusest tulenevaid legitiimsuse allikaid võib jagada konkreetseteks ja abstraktseteks.

Kõige konkreetsem legitiimsuse allikas tuleneb ühenduse jaoks inimestest, kes tema tegevust toetavad. Väga selge näitaja on siin ühenduse liikmeskond, ent mitte ainult, sest kaugeltki kõik ühendused ei ole liikmesorganisatsioonid. Legitiimsuse allikaks on seega ka annetajad ning fondid ja ettevõtted, kes toetavad ühendust oma rahaga; vabatahtlikud, kes panustavad oma aega ning teadmisi- oskusi; meedia ning arvamuslimedrite toetus jms. Kui ühendus saab osutada sellisele toetusele nende hulgas, kelle esindamisele ta pretendeerib, ja ühiskonnas laiemalt, on see väga tugev argument tema legitiimsusest. Oluline on aga, et tegemist oleks targa, informeeritud toetamisega, mis tugineb kaasamisel ja aruandlusel, vastasel korral on toetus – ja selle läbi legitiimsus – ehitatud haprale pinnale ning võib kergesti kaduda probleemide ilmnedes.

Teiseks legitiimsuse allikaks on ühenduse kompetentsus ja suhted: mida ja keda ta teab. Ühenduste legitiimsus tuleneb sageli oma tegevusvaldkonna põhjalikumast tundmisest teiste institutsioonidega võrreldes, kogemustest, ekspertiisisuutlikkusest, vahetutest kontaktidest sihtgruppidega jne.

Kolmandaks tuleneb legitiimsus saavutustest – kui ühendus saab näidata, et ta ei oma mitte ainult head tahet, vaid on oma tegevusega (olgu selleks siis eestkoste, teenuste pakkumine, programmide läbiviimine vms) tööpoolest lahendanud probleeme ning muutnud ühiskonda paremaks. Oluline ei ole mitte ainult tulemus ja selle mõju, vaid ka selleni viinud protsess – kas see on olnud läbipaistev, eetiline, õiglane, avatud, säästev jne.

Abstraktsema legitiimsuse allikana võib nimetada ühenduse mainet. Tavaliselt tuleneb see küll otseselt eelnimetatud teguritest (nagu ka need on omakorda üldjuhul üksteisega tihedalt seotud – toetus tugineb saavutustel, need omakorda ekspertiisil jne), ent võib teatud tingimustel hakata elama ka oma elu. Näiteks võidakse ühendust heaks ja vajalikuks, ning seega legitiimseks, pidada, ilma et oldaks ise kunagi selle tegevuses osaletud, omamata põhjalikumaid teadmisi ühendusest või puutumata otseselt kokku valdkonnagagi, milles see tegutseb.

Muidugi ei ole nimetatud allikad üksteist välistavad, vaid enamasti tuginebki ühenduse legitiimsus nende kombinatsioonile: järgitakse seadusi ja ühiskonnas kehtivaid väärtusi, omatakse toetust oma sihtgrupis ja ühiskonnas laiemalt, ekspertiisi ja kogemusi oma valdkonnas, saavutusi ning head mainet.

⁸ Edwards, Michael. (2000). “NGO rights and responsibilities: a new deal for global governance”. London: The Foreign Policy Centre

⁹ Slim peab silmas, et need legitiimsuse allikad eksisteerivad juba enne ühenduse tegevust, vastandina teistele, mida ühendus oma tegevusega loob. Tähtis on siiski märkida, et ühendustel on sageli oluline roll ka selliste väärtushinnangute kujundamisel, näiteks teadvustades ühiskonnas midagi kui probleemi, mis vajab lahendamist.

KUIDAS SAAVUTADA VASTUTAVUST?

Inglisekeelset terminit “*accountability*” on eesti keelde tõlgitud ka kui “aruandekohustust”. Selle termini puhul on probleemiks, et see võimaldab end mõista väga kitsalt: raamatupidamisliku tegevusena, eelkõige seadustest või lepingutest tuleneva kohustusena koostada ja esitada (enamasti küllaltki tehnilisi) tegevus- ja finantsaruandeid võimuorganitele ja/või rahastajatele. Meie aga, nagu järgnevalt näha, räägime aruandmisest laiemas tähenduses: märksa rohkematele osapooltele suunatud, enamates vormides, enamaid aspekte kajastava ning vähemalt sama tähtsana ette kui tagasi vaatava tegevusena. Seepärast eelistame neile tingimustele paremini vastavat terminit “vastutavus”, mis samuti eestikeelses kirjanduses kasutust leidnud.

Kui legitiimsust käsitlesime arusaamana, et ühendus on seaduslik, vastuvõetav ja tema tegevus põhjendatud, siis vastutavusena mõistame protsesse, mille läbi selline arusaam ühenduse kohta tekib ja püsib. Kõige selgem on see ses osas, mis puudutab seaduslikkust: seadustega on ühendustele pandud teatud kohustused ning määratud ka sanktsioonid nende mittetäitmise eest. Suurem osa ühenduste tegevusest aga ei mahu seadustega reguleeritud piiridesse ning ses osas on kesksel kohal avalik jälgimine, kas ühenduste tegevus vastab neile kehtivatele õigustatud ootustele.

Selle tõendamiseks kasutatavad protsessid võivad erineda sõltuvalt organisatsiooni tegevusstrateegiast, -alast või -haardest, kontekstist, milles ta tegutseb, ja ka tema legitiimsuse allikatest. Näiteks kui selleks on saavutused, on ühenduse jaoks kriitilise tähtsusega leida läbipaistvad ja veenvad viisid, tõestamaks oma tegutsemiskvaliteeti, tulemusi ja mõjusid. Kui ühendus väidab, et tema mandaat põhineb inimestel, keda ta esindab ja kes teda toetavad, on oluline näidata suhestumist nendega (kas räägitakse – seose tugevdamise järjekorras – neist, nende eest, nendega koos või ühena nendest) ning kasutatavaid mõtestatud kaasamismehhanisme. Kui legitiimsus tugineb ekspertiiisil, on olulisteks küsimusteks väljastatava informatsiooni tõepärasus, kogumise meetodid jms.

Definitsiooni kohaselt sisaldab vastutavuse mõiste suhet ühenduse ja mõne muu subjekti vahel. Saame eristada sisemist ja välimist vastutavust. Esimene tähendab ühenduse endapoolset kontrolli oma tegevuse üle, sh. endale võetud eesmärkide saavutamise ja oma missioonist lähtumise osas. Välimine vastutavuse puhul muudab olukorra keerukamaks asjaolu, et ühendused on vastutavad paljude oma tegevusega seotud osapoolte ees ning samas mitte ühegi ees primaarselt. Osapoolteks on näiteks finantseerijad, kes rahastavad nende tegevust; valitsusorganid, kes annavad tegevusloa ja kehtestavad reeglid; partnerid, kes osalevad nende projektides; liikmed ja sihtgrupid, kes kasutavad nende pakutavaid teenuseid ja ootavad oma huvide kaitsmist; töötajad ja vabatahtlikud, kes panustavad oma aega ja oskusi; teised ühendused, keda need tegevused otseselt või kaudselt mõjutavad. Et osapoolte ootused, vajadused ja võimalused on erinevad, erinevad ka protsessid, mille läbi ühendus oma vastutavust rakendab.

Vastutavuses sisalduvaid kohustusi saame eristada ka neis sisalduvast sunduslikkuse määrast lähtudes. Nagu märkisime, tulenevad vaid vähesed kohustused seadustest, ülejäänute puhul on tegu vabatahtlikult võetud kohustustega. Nende aluseks võivad olla ühenduse endale kehtestatud reeglid, sõlmitud lepingud ning sektori- või valdkonnasisesed kokkulepped. Viimaste näiteks on eetika-koodeksid, omavahel kokkulepitud standardid kaasamisele, aruandlusele ja avatusele jms.

LEGITIIMSUSE JA VASTUTAVUSE VÄLJAKUTSED EESTI ÜHENDUSTELE

Eestis ei ole seni kuulsaid juhtumeid, kus mittetulundussektori legitiimsus oleks avalikult vaidlustatud, nagu näiteks ajakirja “The Economist” selles valdkonnas nüüdseks juba klassikaks saanud artiklid

“*Angry and Effective*”¹⁰ ja “*Who guards the guardians?*”¹¹. Teisalt: kui ühendused kurdavad, et poliitikud ja ametnikud ei arvesta nendega piisavalt, et kohalike ettevõtjate hulgast on raske leida rahastajaid või kogukonnast kaasamõtlejaid ja – tegutsejaid, siis võib seda võtta ka kui märki nende ühenduste vähesest legitiimsusest nimetatud sihtgruppide silmis.

Küsimustega tegelemiseks ei pea ootama, kuni need end ise – ja juba vältimatult – tõstavad. Nagu märgib Kumi Naidoo, on legitiimsuse ja vastutavuse diskussiooni vedamine just ühenduste endi poolt kodanikuühiskonna küpsuse märk ning samas ka garantii usalduse püsimiseks enda vastu. Läbikukkumisega neis küsimustes on mittetulundussektoril kaotada rohkem kui teistel institutsioonidel: suutmatus vastata õigustatud ootustele oma missiooni täitmise, läbipaistvuse, kaasamise jne osas, tähendaks ühenduste tegevuseks vajalike ressursside – olgu siis rahaliste või inimressursi – kadumist¹².

Eestis on seniste arutelude tulemuseks näiteks 2002. aastal vastu võetud kodanikuühenduste eetikakoodeks ning 2005. aastal ühenduste ja avaliku sektori koostöös sõnastatud kaasamise head tavad. Mitmed organisatsioonid on kas oma siseseks või valdkonnas kasutamiseks koostanud oma reegleid, standardeid, häid tavasid. Pakume järgnevalt mõned väljakutsed edasisteks arenguteks selles valdkonnas.

Esiteks, strateegilise planeerimine laiem juurutamine mittetulundussektoris. Küsimused legitiimsusest ja vastutavusest saavad tegelikult olla vastatud vaid organisatsioonis, kes on endale selgeks teinud, kes ta on, millega tegeleb ja kuhu tahab jõuda. Nagu tõdesime eespool, on legitiimsuse allikad ühendustel erinevad ning ühtseid vastutavuse mehhanisme sektorile ei ole võimalik välja pakkuda, seega sõltuvad need otseselt vastustest nimetatud küsimustele. Strateegiline planeerimine hõlmab visiooni ja missiooni kirjeldamist, keskkonna- ja eneseanalüüsi, kriitiliste edufaktorite sõnastamist ning sellest tulenevalt strateegiate ja tegevuskavade paikapanemist. See võimaldab ka kriitilist enesehindamist: kas olen tegutsenud lähtudes oma missioonist ja väärtustest, täitnud oma eesmärgid.

Teiseks, vastutavuse mõiste laiendamine. Nagu näitasid ka EMSLi läbi viidud jätkusuutlikkuse ümarlauad maakondades, käsitlevad Eesti ühendused läbipaistvust ja avatust eelkõige aruandlusena rahastajatele, millel on oma selge praktiline põhjendus: selle tegemata jätmine tooks kaasa finantseerimise katkemist. Kuid rahastajad on vaid üks ühenduste tegevuse osapooltest ning vastutavus teiste – ehkki võib-olla ühenduse suhtes vähem jõupositsioonil olevate poolte – ees sageli kriitiline legitiimsuse säilitamise koha pealt. See tegevus hõlmab kaasamise mehhanismide väljatöötamist ühenduste sees, aruannete koostamist erinevatele osapoolte vajadustest lähtudes ning nende kättesaadavuse lihtsustamist, regulaarsete kommunikatsioonikanalite arendamist jne.

Kolmandaks, liikumine aruandluses tegevuse-kesksusest tulemuste ja mõjude kesksuse suunas. See on seotud eelmise punktiga – kui vastutavust käsitletakse eelkõige aruandlusena rahastajatele, keskenduvad need ülevaatele, kuidas on ühendus finantse kasutanud ja mida nende eest teinud (nt. läbi viidud teatud arv koolitusi, projekte, antud välja trükiseid vms), veel olulisem on aga hinnata, mis on olnud nende tegevuste tulemus ning milline pikaajaline mõju neil on. Kaks viimast on samas kahtlemata komplitseeritumad, sest kui tegevusi on võimalik fikseerida kohe, siis tulemused avalduvad pikema aja vältel ning mõjud sageli alles aastakümnetega, kuid lahenduste leidmine neile oleks oluline samm ühenduste legitiimsuse suurendamisel.

¹⁰ The Economist, 21. september 2000, lk. 129

¹¹ The Economist, 20. september 2003, lk. 79

¹² Kumi Naidoo “Internal governance: responding to the challenge of civil society legitimacy, accountability and transparency”, artikkel CIVICUSe koduleheküljel www.civicus.org/new/content/deskofthesecretarygeneral6.htm

Kodanikuühenduste eetikakoodeks

Kodanikuühendused väärtustavad ausust, võrdsust, väärikust, avatust, solidaarsust, koostöömeelsust, mitmekesisust ja usaldusväärust ning tegutsevad nendest väärtustest lähtudes. Nende koostöö põhineb heatahtlikul partnerlusel, vastastikusel lugupidamisel ja tunnustamisel. Kodanikuühenduste kohus on anda oma panus turvalise, tasakaalustatud ja hooliva ühiskonna kujundamisse.

Oma igapäevases tegevuses lähtuvad kodanikuühendused Eesti Vabariigis kehtivatest seadustest ja teistest õigusaktidest. Eetikakoodeks sätestab kodanikuühenduste väärika tegutsemise põhimõtted, mille järgimine tõstab ühenduste ja mittetulundussektori usaldusväärust ühiskonnas.

KODANIKUÜHENDUSTE TEGEVUSE EETILISED PÕHIMÕTTED

Demokraatlik juhtimine ja toimimine

1. Kodanikuühendusel on selge ja arusaadav missioon. Kodanikuühendus järgib oma missiooni täitmisel põhikirja, sisemisi dokumente ja organisatsiooni toimimisstandardeid.
2. Kodanikuühendus väljendab ja esindab inimeste erinevaid huvisid ja vajadusi. Kodanikuühendus kaasab inimesi rahvahariduse, osalusdemokraatia, eestkoste ja muude vormide kaudu kodanikuühiskonna edendamisse.
3. Kodanikuühendus kui ühiskonnaliikmete vabatahtlik ühendus väärtustab oma liikmeid, kindlustab ühenduse demokraatliku juhtimise, hoiab ühenduse juhtivkogud ja töötajad vastutavana, reageerib nende väärtegadele.
4. Kodanikuühendus peab inimeste kaasamist ja vabatahtlikku tööd kodanikuühiskonna alustalaks, väärtustab kodanikke ja nende vabatahtlikku tööd.
5. Kodanikuühendus püüdleb järjekindlalt oskusliku tegutsemise, professionaalsuse ja täiuslikkuse poole, et saavutada parimaid töötulemusi.
6. Kodanikuühendus, saades vahendid oma tegevuseks peamiselt toetajatelt ja annetajatelt, kasutab saadud vahendeid otstarbekalt ja sihipäraselt.

Kodanikujulgus ja hoolivus

7. Kodanikuühendus ilmutab kodanikujulgust võitluses ühiskonnas esineva ebaõigluse vastu.
8. Kodanikuühendus, nähes seadustes ja teistes õigusaktides ning nende rakendamises ebapädevust ja ebaõiglust, teeb tööd nende muutmiseks.
9. Kodanikuühendus ei kasuta ega propageeri vägivalda oma seisukohtade väljendamiseks, eesmärkide ja avalikkuse tähelepanu saavutamiseks.

Vahendite ja vara heaperemehelik ning säästlik kasutamine

10. Kodanikuühendus kasutab loodus-, inim- ja vaimuvara ning ainelisi ja varalisi vahendeid heaperemehelikult ning säästlikult, arvestades tänaste ja tulevaste põlvete vajadustega.
11. Kodanikuühendus lähtub nii taotleja kui toetajana headest rahastamistavadest, eelarvete põhjendatusest ja läbipaistvusest ning hoidub topeltrahastamisest.

Vastutus ja aruandmiskohustus

12. Kodanikuühendus annab oma tegevusest aru ning vastutab asutajate, liikmete, toetajate, annetajate ja avalikkuse ees.
13. Kodanikuühendus peab oluliseks aruandevalmidust, mille tagab oskusjuhtimine, sisemine aruandlus ja juhendumine heast raamatupidamistavast.
14. Kodanikuühendus avalikustab oma tegevuse sisulise ja rahalise aruande vähemalt kord aastas.

Avatus ja läbipaistvus

15. Informatsioon kodanikuühenduse missiooni, liikmeskonna, tegevuse ja rahastamise kohta peab olema avalik ja arusaadav.
16. Kodanikuühendus suhtleb avatult ja otsekohevalt oma nime all ega tegutse anonüümselt.
17. Kodanikuühendus on avatud uutele ideedele ja erinevatele seisukohtadele ning koostööle ühiste eesmärkide saavutamiseks.

Sõltumatus ja huvide konflikti vältimine

18. Kodanikuühendus on oma eesmärgiseadmistes, otsustes ja tegevuses sõltumatu ning hoidub sattumast erakonna, avaliku institutsiooni või äriühingu kontrolli alla, millega ta kaotab oma sõltumatuse ja avalikes huvides tegutsemise võime.
19. Kodanikuühendus ja seal tegutsevad isikud hoiduvad sattumast huvide konflikti. Huvide konflikti ilmnemisel võtab ühendus tarvitusele vajalikud abinõud selle lõpetamiseks.

Sõnapidamine ja ideede autorluse tunnustamine

20. Kodanikuühendus peab kinni nii kirjalikest lepingutest kui suulistest kokkulepetest.
21. Kodanikuühendus austab teiste ühenduste ideede ja projektide autorlust.

Sallivus

22. Kodanikuühendus tunnustab mõtteviiside erinevust, ühenduste ja nende eesmärkide mitmekesisust.
23. Kodanikuühendus ei halvusta ega laima teisi ühendusi, nende seisukohti ja neis tegutsevaid isikuid.

Vastu võetud Eesti Mittetulundusühenduste Ümarlana Suurkogul 7. aprillil 2002. aastal Tartus

Maakondlikud arenduskeskused

Maakondlikud arenduskeskused on kõigis maakondades paiknevad organisatsioonid, mis pakuvad tasuta nõustamisteenust alustavatele ja tegutsevatele ettevõtetele, kohalikele omavalitsustele, alustavatele ja tegutsevatele mittetulundusühingutele ja sihtasutustele. Kõigest lähemalt: <http://mak.eas.ee>

HARJU ETTEVÕTLUS-JA ARENDUSKESKUS

Mustamäe tee 4, 10621 Tallinn
Tel: 6566 641, 6566 522
Faks: 6566 641
E-post: hedc@hedc.ee
Kodulehekülg: www.hedc.ee/

JÕGEVAMAA ARENDUS- JA ETTEVÕTLUSKESKUS

Aia 2, 48306 Jõgeva
Tel: 7 768 060
Faks: 7 768 061
E-post: jogeva.evk@neti.ee
Kodulehekülg: www.jogevaevk.ee

LÄÄNEMAA ARENDUSKESKUS

Lihula mnt 3, 90507 Haapsalu
Tel: 4 735 538
Faks: 4 735 538
E-post: info@lak.ee
Veeb: www.lak.ee

PÕLVAMAA ARENDUSKESKUS

Kesk 20, 63308 Põlva
Tel: 7 998 958, 506 6568
Faks: 7 998 938
E-post: pak@polvamaa.ee
Veeb: <http://pak.polvamaa.ee>

RAPLAMAA ARENDUS- JA ETTEVÕTLUSKESKUS

Tallinna mnt 14, 79513 Rapla
Tel: 4 894 121, 5 063 705
Faks: 4 894 122
E-post: raek@raek.ee
Veeb: www.raek.ee/

SIHTASUTUS TUURU

Vabrikuväljak 1, 92411 Kärdla
Tel: 4 622 802
Faks: 4 632 100
Juhataja: Aivi Telvik
E-post: aivi@tuuru.edu.ee
Veeb: www.tuuru.edu.ee/

VALGAMAA ARENGUAGENTUUR

Kesk 11, 68203 Valga
Tel: 7 679 800
Faks: 7 679 801
Juhataja: Aivar Pere
E-post: valgamaa@arenguagentuur.ee
Veeb: www.arenguagentuur.ee

VÕRUMAA ARENGUAGENTUUR

Jüri 12, 65605 Võru
Tel: 7 868 367, 5 216 930
Faks: 7 868 367
Juhataja: Tiiu Toots
E-post: vek@mv.werro.ee
Veeb: <http://www.vaa.ee>

TALLINNA ETTEVÕTLUSAMETI ETTEVÕTJA

INFOPUNKT 2
Vabaduse väljak 7 (I korrus), 15199 Tallinn
Tel 6 404 219
Faks 6 404 294
Konsultant: Krista Kink
E-post: ettevotlus@tallinnlv.ee
Veeb: <http://www.tallinn.ee/est/g2469s23966>

IDA-VIRU ETTEVÕTLUSKESKUS

Pargi 27, 41 537 Jõhvi
Tel: 3 395 610
Faks: 3 395 601
E-post: info@ivek.ee
Kodulehekülg: <http://www.ivek.ee/>

JÄRVAMAA ARENDUSKESKUS

Rüütli 25, 72713 Paide
Tel: 3 852 365
Faks: 3 852 365
E-post: arenduskeskus@jarvamv.ee
Kodulehekülg: www.jarva.ee/jak

LÄÄNE-VIRU ARENDUSKESKUS

Kreutzwaldi 5a, 44314 Rakvere
Tel: 3 258 028, 3 258 026
Faks: 3 258 029
E-post: arenduskeskus@l-virumv.ee
Veeb: www.arenduskeskus.ee

PÄRNUMAA ETTEVÕTLUS- JA ARENDUSKESKUS

Akadeemia 2, 80010 Pärnu
Tel: 4 45 5555
Faks: 4 45 5554
E-post: keskus@parnumaa.ee
Veeb: <http://keskus.parnumaa.ee>

SAAREMAA ETTEVÕTLUSE EDENDAMISE

SIHTASUTUS
Lossi 1, 93816 Kuressaare
Tel: 4 520 570
Faks: 4 520 571
E-post: info@sees.ee
Veeb: www.sees.ee

TARTU ÄRINÕUANDLA

Riia 15b, 51010 Tartu
Tel: 7 428 402
Faks: 7 428 491
Juhataja: Piret Arusaar
E-post: bas@tartu.bas.ee
Veeb: www.tartu.ee/arinouandla/

VILJANDIMAA ARENDUSKESKUS

Vabaduse plats 6, 71020 Viljandi
Tel: 4 330 593
Faks: 4 330 592
Juhataja: Urmas Tuuleveski
E-post: save@viljandimaa.ee
Veeb: www.viljandimaa.ee/arenduskeskus

NARVA ÄRINÕUANDLA 1

Peetri 1, 20308 Narva
Tel: 3 599 250
Faks: 3 599 255
Juhataja: Vitali Sergejev
E-post: nbas@nbas.ee
Veeb: www.nbas.ee/

kaane sisekülg

tagakaas

